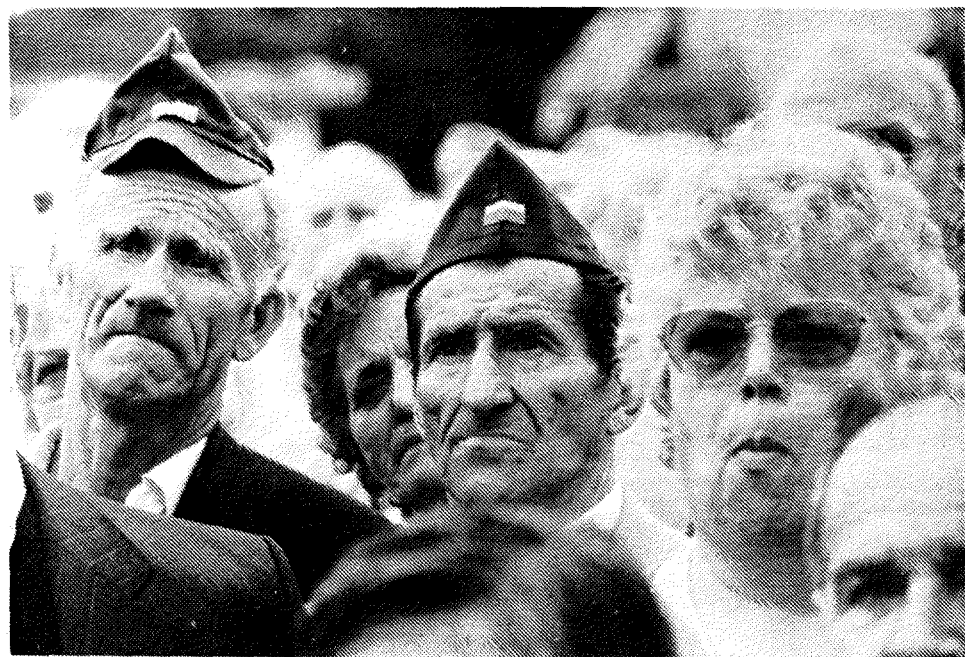

Obletnica zmage nad fašizmom na Primorskem

V Kazljah pri Sežani je bila minulo nedeljo slovesnost, na kateri so se prebivalci Primorske spomnili 45. obletnice zmage nad nacifašizmom. Kljub muhastemu vremenu se je v Kazljah zbralo več kot tri tisoč udeležencev, ki so prišli iz Istre, Krasa, Goriškega, Tolminskega, hrvaškega dela Istre in Kvarnerja, precej pa je bilo tudi zamejskih Slovencev. Slavnostni govornik je bil predsednik predsedstva Slovenije Milan Kučan, zbrane pa sta predstavila predstavnik zamejskih veteranskih organizacij iz Trsta Srečko Colja in Arturo Calabrija. Več o tem na 4. strani.

Foto: Nace Bizilj

Začenja se drugo dejanje

Slovenija bo suverena država, ali je pa ne bo! odmeva po deželi slovenski. Dvomiti v to, da bo Slovenija postala popolnoma suverena država ali celo nasprotovati temu, je približno enako, kot če bi se še pred dvema letoma zavzemal za samostojno Slovenijo ali za jugoslovansko konfederacijo. Vlada, parlament, stranke na oblasti in tiste v opoziciji, dobesedno tekmujejo, kdo bo več naredil za ta čas najsvetejšo in najsvetlejšo idejo – idejo suverene Slovenije: dan brez novega prispevka k nastajanju slovenske suverenosti pa je – izgubljen dan.

Če se je proces vzpostavljanja suverenosti slovenske države začel s sprejetjem dopolnil k republiški ustavi lansko jesen in se nadaljeval z odhodom slovenskih prenoviteljev z zveznega partijskega kongresa in sprejetjem Deklaracije o suverenosti države Slovenije julija letos, potem je sedanje spreminjanje slovenske ustave začetek drugega dejanja. Z lani sprejeto Ustavo, volitvami na Slovenskem in Deklaracijo, je Slovenija predvsem politično začela zapuščati Jugoslavijo, s sedanjim spreminjanjem Ustave in Ustavnim zakonom pa izstopa iz pravnega reda Jugoslavije. To pa je že povsem oprijemljiv korak k suverenosti slovenske države, ki do sprejetja nove Ustave, dogovora med jugoslovanskimi republikami ali do odcepitve na slovenskem ozemlju razveljavlja tiste zvezne zakone, ki so za Slovenijo nesprejemljivi. Jugoslavija s tem postaja dejansko asimetrična federacija, medtem ko Slovenija zase uveljavlja konfederalni položaj do ostale Jugoslavije, vsaj formalno pa iz njenih okvirov ne izstopa.

Do popolne suverenosti bo seveda še dolga pot. Ne le zato, ker bo treba sprejeti povsem novo Ustavo, temveč, ker bo potrebno povsem na novo napisati vso zakonodajo, ki je bila do zdaj urejena na zvezni ravni. Vlada in večina parlamentarnih strank se verjetno zavedajo vseh pasti morebitne radikalnejše odločitve, kakršna bi bila npr. odcepitev, za katero so se nekatere stranke zavzemale pred volitvami. Dokler Slovenija ne bo oblikovala svoje zakonodaje v celoti, predvsem pa, dokler ne bo v Jugoslaviji končana »zapuščinska razprava« in dokler mednarodna javnost ne bo bolj naklonjena odcepitvenim težnjam in preoblikovanju meja v Evropi, bi bila odcepitev Slovenije precej drag avanturizem, čeprav ni dvoma da je za dobršen del slovenske politike končni cilj prav odcepitev. In da je to tudi zelo verjetna opcija – vsaj dolgoročno. Še vedno namreč nihče izmed tistih, ki govorijo o jugoslovanski konfederaciji, ni zadovoljivo odgovoril, zakaj bi se Slovenija

kot povsem samostojna in suverena država, s svojo vojsko, valuto, zunanjo politiko, morala povezovati prav z drugimi balkanskimi državami in zakaj ne bi šla v konfederacijo recimo z Avstrijo ali Italijo ali Madžarsko.

Bolj verjetno je, da se slovenska vlada in parlament za zdaj odločata za postopnost in za jugoslovansko opcijo – jugoslovansko konfederacijo – iz povsem taktičnih razlogov. Eden izmed teh je armada, ki še vedno deluje na slovenskem ozemlju in je vodena iz Beograda, drugi je gospodarstvo, ki je po eni strani še vedno močno navezano na jugoslovansko tržišče in se na kratek rok ni sposobno preusmeriti na druga tržišča, tretji je sklop denarne sfere, ki je še vedno v pristojnosti Beograda – z deviznimi rezervami vred, četrti je nenaklonjenost tujega okolja spreminjanju meja v Evropi, vključno z vprašanjem mednarodnopravne subjektivitete. Toda na drugi strani slovenska politika in država morata »nekaj« narediti, ne le zaradi predvolilnih obljub, temveč zato ker postaja življenje v Jugoslaviji iz dneva v dan nevzdržno in ker je Slovenija prisiljena plačevati »balkanske« neumnosti. Hkrati pa si posamezne republike že pripravljajo pogajalske pozicije za »zapuščinsko razpravo.« V tem pogledu je sedanje ravnanje slovenske vlade in parlamenta več kot smiselno in politično modro.

Toda politično voljo po suverenosti slovenske države bo zdaj treba pretočiti v povsem praktične rešitve. Če je politika uspela prepričati Slovence, da jim bo v »njihovi« državi bolje in če je navzven naredila odločilen preboj v tej smeri, bi zdaj morala del prostora, ki ga je zasedla, odstopiti strokovnjakom in stroki. Kako bodo posamezna področja zakonsko urejena ne sme biti prestižno politično vprašanje ali odvisno od razmerja političnih moči, ali pa vsaj ne samo od tega, temveč od strokovnih in v razvitejših deželah uveljavljenih kriterijev. Če Slovenci danes podpirajo težnje po suverenosti slovenske države, potem jih ne podpirajo zaradi suverenosti same, temveč ker si od te suverenosti obetajo hitrejši razvoj in boljše življenje. Prav tako pa verjetno tudi niso pripravljeni sprejeti državne suverenosti na račun suverenosti državljánov. Pot do take države Slovenije, v kateri se bodo počutili suverene predvsem njeni državljani – navznoter in navzven, politično, ekonomsko in kulturno – pa bo še dolga in zanjo ne bo dovolj samo politična volja.

Drago Balažič

Iz vsebine

- 3. stran: Izvršni odbor razpravljajal o ustavi
- 7. stran: Jordanija v primež zalivske krize
- 11. stran: Še o Vilenici
- 12. stran: O borčevskem sodelovanju v prostoru Alpe–Jadran
- 16. stran: Pogovora s strankama

Zakaj nam vsiljujejo tezo o državljanski vojni

V Šentmiklavžu pri Slovenj Gradcu so se v nedeljo, 23. septembra na 10. srečanju zbrali aktivisti Osvobodilne fronte šaleško-mislinskega okrožja. Vsem zbranim je spregovoril predsednik ZZB NOV Slovenije Ivan Dolničar, ki je dejal:

»Prav razveseljivo je priti na takšno srečanje, ki nudi priložnost, kot je napisano v vabilu, da skupaj obudimo spomine na čase, ki so bili kruti in težki, vendar po svoje tudi lepi in prijetni, saj so nas poleg iskrenega tovarštva povezovali enotni cilji, želje in hotenja. In res je tako. Takšna srečanja so pomembna tudi zato, ker jih je v teh časih vse manj in ko vse bolj nastaja potreba za srečanja, oziroma za zborovanja udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja drugačne vrste. Do sedaj smo govorili o ohranjanju in razvijanju tradicij, vrednot in izročil narodnoosvobodilnega boja. V prihodnje bomo pa prisiljeni vse bolj govoriti o obrambi tega boja, o obrambi pomena in mesta tega boja v celotnem zgodovinskem razvoju, uporih in bojevanjih Slovencev za svoj obstoj, narodno samobitnost in državnost. Prisiljeni bomo na sklicevanje tudi protestnih zborovanj vsled vse večje poplave neresnic o vseh nas udeležen-

cih osvobodilnega boja, ter oživljanja najbolj mračne klerikalne propagande proti komunistom in vsem napredno mislečim iz časov izpred vojne in fašistične, gebelsovske propagande v medvojnem času proti vsem, ki so se upirali zločinskemu nacističnemu stroju.

Vsi mi, udeleženci narodnoosvobodilnega gibanja, smo v to gibanje, nekateri prej, drugi pozneje, ali vsi enako vstopali iz najbolj čistih domoljubnih in humanih pobud. Šlo je za biti ali ne biti. Ne nas posameznikov, temveč slovenskega naroda.

Dejstvo je, da se je aprila 1941. leta vse, kar je nosilo ime in predstavljalo kraljevino Jugoslavijo, zrušilo v nič. Vrhovi režima in političnih strank so pobegnili, ali se pa takoj vdinjali okupatorjem. Z ljudstvom so ostali komunisti, dobesedno goli in bosí, maloštevilni, izmučeni, ogorčeni in zagrenjeni vsled dolgoletnega preganjanja, zaničevanja, obtoževanja za vse grehe sveta in njihovega delovanja v globoki ilegali. Ali odločni za boj proti novi smrtni nevarnosti, ki se je kot kužna bolezen zgrnila nad Slovenijo in celo Jugoslavijo.

Bili so edina, čeprav številčno šibka politična sila, ki je bila pripravljena na vse. Tudi izkravet v skrajno neenakopravnem in v začetku prav malo obetavnem boju za narodov obstoj. Vodilo jih je izročilo čebinskega manifesta, o stavljenju vseh svojih moči na razpolago slovenskemu narodu. Vsi, ki smo se odzvali njihovu pozivu in vstopali v njihove vrste, v Osvobodilno fronto, v partizanske enote, ali se na druge načine vključevali v osvobodilno gibanje, smo ne samo verjeli njihovim besedam, ampak smo se v njihovo pripravljenost za boj in žrtvovanje tudi prepričali. V odboju vstaje so bili povsod najboljši izpostavljeni komunisti in bilo jih je tudi največ med padlimi in žrtvami okupatorjevega nasilja. Vsi, ki smo bili v partizanskih enotah pa dobro pomnimo povelje: »komunisti naprej«, v najtežjih situacijah. Povsod so morali delovati z osebnim primerom.

Nastanek in razvoj osvobodilne fronte, organiziranje oboroženega odpora okupatorjem in vodenje tega odpora je predvsem delo komunistov, oziroma Komunistične partije.

To je neizpodbitno zgodovinsko dejstvo. In tega nas ne sme biti sram. niti strah glasno povedati in govoriti ob vsej sedanjí gonji in obtoževanjih komunistov kot krivcev za državljansko vojno, za pobijanje političnih, ideoloških in razrednih nasprotnikov med vojno in za povojni poboj vojaških ujetnikov, civilnih političnih nasprotnikov in nedolžnih ljudi. Res je, ni bilo vse lepo in prav, med

vojno in po njej. Komunistični partiji ne more nihče zanikati zaslug za uspešen narodnoosvobodilni boj, kakor se tudi sama ne more izmakniti odgovornosti zaradi vloge in pozicije, kakršno je imela med vojno in v povojnem obdobju za storjene napake. Najbrž nihče od nas udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja ni pripravljen braniti vse, kar se je v tem gibanju dogajalo. Bile so napake, ekscesi, revolucionarni ekstremi in zaletavanja. Bile so tudi nepotrebne žrtve v lastnih vrstah in med ljudmi, ki niso bili prikriti ali aktivni nasprotniki osvobodilnega boja.

Najbrž tudi nihče od nas ni pripravljen braniti kogarkoli iz naših vrst, ki bi mu bilo dokazano zločinsko početje med vojno in po njej. Med vojno smo s takšnimi sami obračunavali. V izjavi izvršnega odbora o pomiritvi in spravi smo pa rekli, da smo človeško prizadejni ob tolikšnih ugašenih življenjih po že končani vojni, o čemer pa vsi skupaj vse premalo vemo.

Toda kaj podobnega še nismo slišali od še živih nasprotnikov narodnoosvobodilnega boja, kakor tudi ne njihovega priznanja in obžalovanja za sodelovanje z okupatorjem in za nacionalno izdajo.

Bistvo in vzrok kakršnega koli razkola in sovraštva med Slovenci, nastalega med vojno, je pa le nacionalna izdaja in sodelovanje s fašističnimi zavojevalci, prvo vrhov propadlih političnih strank in klera, nato pa organiziranih oboroženih enot bele garde in pozneje domobranstva. Niso likvidacije političnih, ideoloških in razrednih nasprotnikov Komunistične partije in nedolžnih ljudi krive, kakor sedaj zagovorniki teze o državljanski vojni trdijo, za zatekanja prestrašenih in ogroženih ljudi pod okrilje okupatorja, za sprejemanje orožja od njega in za nastanek bele garde v tako imenovani ljubljanski pokrajini. Korenine izdajalstva so mnogo globlje.

Še nobene likvidacije ni bilo, ko so veljaki iz bivših političnih strank in klera izražali popolno vdanost okupatorskemu režimu in mu ponižno ponujali sodelovanje z njim. Prav tako še ni bilo likvidacij, ko so že nastajale oborožene skupine in manjše enote bele garde v obliki vaških straž, sovražno usmerjene proti osvobodilni fronti, partizanom in narodnoosvobodilnemu gibanju sploh. S širjenjem in krepitvijo takšnega početja, zlasti pa s stopnjevanjem zapiranja in interniranja domoljubov in pripadnikov osvobodilnega gibanja, ter ubijanja talcev vsled denunciacij, se je seveda stopnjeval odpor proti izdajalstvu, začele so obsodbe in likvidacije izdajal-

Nadaljevanje na 2. strani

Zakaj nam vsiljujejo tezo o državljanski vojni

Nadaljevanje s 1. strani

cev. Seveda ni možno trditi, da v tem obračunavanju z izdajalstvom ni bilo tudi zmot, nezapljujivosti in prevelike vneme. Tega je bilo, kot v vsakem boju takšne vrste. To pa še zdaleč ni dokaz, da je v celoti šlo za državljansko vojno. Res je. Vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja je večkrat opozarjalo, da širjenje in krepitev belogardizma in oboroženega spopadanja z njim lahko dobi prvine državljanske vojne, kar bi nas odvracalo od izvajanja primarne naloge – borba proti okupatorju. To se je občasno na nekaterih območjih ljubljanske pokrajine tudi dogajalo, kar je seveda šlo na roko okupatorju. Je pa vse to bilo omejeno samo na to pokrajino in samo do kapitulacije Italije. V nemških okupacijskih conah na Stajerskem, Gorenjskem in Koroškem, kakor tudi pod nemško okupacijo na območju cele Slovenije so pa razmere bile povsem drugačne. Domobranstvo, čeprav dedič in ideološki naslednik bele garde, so organizirali Nemci kot sestavni del svojih vojaških oziroma policijskih enot. Zaprise glo je rajhu in Hitlerju. In kot je napisal dr. France Bučar je v svoji knjigi »Usodne odločitve«: »domobranstvo je bilo moralno pravno od vsega začeta diskvalificirano. Objektivno so se postavili v službo Nemcem in postali del sredstev za doseg vojaškega cilja. Po kakršnihkoli kriterijih naj to sodelovanje presojamo, vedno so se bojevali proti zavezniškom, ne samo proti partizanom. S tem so dokončno in nepreklicno zapečatili svojo usodo. Kar je sledilo, je bilo samo še logična posledica njihovega podpiranja Nemcev. Deliti so morali usodo premagancev. Kdor se je zvezal z nacizmom, je delil njegovo usodo.« Tako pravi gospod Bučar.

In zakaj je sedaj potrebno narodnoosvobodilni boj prek-

valificirati v državljansko vojno? Zato, da bi vse, kar se je v sodelovanju z okupatorjem, ali v sestavi okupatorjeve vojske upiralo narodnoosvobodilnemu gibanju, dobilo svojo legitimeteto, da bi se opralo nazivov kvistlinstva, kolaboracionizma in nacionalnega izdajalstva, da bi s tem dobilo enakopraven ali celo privilegirani status v odnosu na pripadnike narodnoosvobodilnega gibanja pod geslom »tudi oni so umirali za domovino.« Celotni narodnoosvobodilni boj pa naj bi bil obravnavan in okvalificiran kot krinka, pod katero je Komunistična partija vodila svoj revolucionarni boj za oblast.

V podporo in za doseg tega cilja se sedaj po vsej Sloveniji iščejo jame, brezna, jarki kot domnevna množična grobišča medvojnih in povojnih žrtev partizanskega ali komunističnega terorja, ob nekaterih se pa opravljajo cerkveni obredi, držijo govori polni sovraštva in klincev po masčevanju.

Ali naj bo to pomiritev in sprava. V bistvu politične strategije Demosa in vladinega programa je sprava med Slovenci doma in po svetu, kot temelj za vse druge dejavnosti in usmeritve na političnem, ekonomskem, kulturnem in vsakem drugem področju. In če je ta sprava tako zamišljena, da se narodnoosvobodilni boj spremeni v državljansko vojno in s tem izenači boj zoper okupatorja s sodelovanjem z okupatorjem, potem ne vem, če se tisti, ki se za nekaj takšnega zavzemajo sploh zavedajo, kaj počnejo.

Narodnoosvobodilni boj se iz zavesti in zgodovinskega spomina Slovencev izbrisati ne da, kakor tudi ne nacionalna izdaja ter žrtve in trpljenja ljudi, ki jih je ta izdaja povzročila. Ta boj je povrnil Slovincem samozavest, utrdil samobitnost

Za republiškega javnega to-

žilca je predlagan bivši domobranec, ki naj bi odločal o osumljenih za zločine med vojno in po njej.

Predstavniki nekaterih frakcij politične emigracije so vabljeni in tudi prišli na obisk in pogovore z najvišjimi predstavniki oblasti in ob tej priliki izročili listo svojih pogojev in zahtev glede njihove politične, moralne in materialne rehabilitacije. Med njimi so bili tudi bivši domobranci.

Pripravlja se svetovni kongres Slovencev, za katerega so bili pobudniki nekateri borci. V priprave tega kongresa se pa vse bolj vključujejo pripadniki politične emigracije in domobranci v ZDA, Kanadi, Avstraliji, Južni Ameriki, v Zahodni Evropi ter njihovi zavezniki in simpatizerji v Sloveniji, seveda z namero, da ga izrabijo za politično razračunavanje z našo preteklostjo, za spravo razumljeno kot rehabilitacijo vseh medvojnih in povojnih žrtev prtizanskega, odnosno komunističnega terorja.

Postopno se, zaoznan še sramotljivo, napovedujejo, ali se pa že odstranjujejo iz javnega življenja in iz izobraževalnega in vzgojnega dela s šolsko mladino vse, kar spada v ohranjanje spomina, tradicij in izročil NOB. Spremljajo se učni in vzgojni programi, učbeniki zgodovine, odstranjuje se literatura o NOB iz šolskih in drugih knjižnic, pripravljajo se spremembe imen ulic, trgov, šol in drugih ustanov, spreminjajo se občinski in krajevni prazniki, vezani za dogodke iz NOB itd.

V šole se vriva verski pouk in na splošno se širi in krepi klerikalizem s ciljem duhovne preobrazbe slovenske družbe na tej osnovi. V delovnem osnutku nove slovenske ustave ni nič zapisanega o narodnoosvobodilnem boju kot enem od največjih, če ne največjem dejanju v zgodovinskem razvoju in boju slovenskega naroda za svoj obstoj, samobitnost, suverenost in državnost. Prav tako ni nič zapisanega o varstvu borcev ter vojaških i civilnih invalidov vojne.

Z denacionalizacijo, kakor je zamišljena, ne gre samo za popravljanje storjenih krivic pri nacionalizaciji in agrarni reformi, temveč za splošno vračanje družbenega premoženja bivšim lastnikom tovarn, zgradb, gozdov, zemljišč itd., ne glede, v kakšne roke bo to prišlo in kaj se bo s tem zgodilo.

Vse to in še marsikaj drugega dobi posebno težo tudi zaradi razmer, kakršne vladajo v Jugoslaviji in zaradi popolne zmede kakšna naj bo prihodnost Jugoslavije in Slovenije v njej, ali izven nje. Nič še ni odločenega in pred končnim razpletom je še vse mogoče, tudi tisto, za kar se trdi, da smo imeli v preteklosti – se pravi – resnično državljansko vojno.

In kaj v takšnih razmerah mi borci lahko počnemo in kako naj delujemo. Predvsem se ne smemo miriti z vsem, kar se dogaja, zlasti s tistim, kar bi pomenilo degradacijo vsega, v kar smo vložili naše upanje, našo mladost ter vse naše umne in fizične moči, kar bi pomenilo degradacijo našega ljudskega dostojanstva. Sovraštvo, ki se širi, se moramo postaviti po robu, kajti vsakega, ki sovraštvo mirno prenaša, ga na koncu pokonča. To so naše izkušnje.

Ni naroda ali države na svetu, kaj šele v Evropi, ki ne bi spoštovala svojo preteklost, svoje usodne mejnike v razvoju, v borbi za obstoj, v obrambi časti in dostojanstva, ter spoštovala akterja, borce, veterane, ki so pri tem največ žrtvovali in prispevali.

Trdno verjamem, da bo tudi slovenski narod to ohranil in v prihodnosti še bolj cenil in spoznal. Kljub neprijaznim razmeram ni razloga, da bi klonili in gubili samozavest in pokončnost. V vseh okoliših in na vseh ravneh se moramo sprijazniti s tem, kar so prinesle volitve in sprejemati spremembe, ki so tu, ki bodo prihajale in ki bodo na takšen ali drugačen način prizadevale vse.

Moramo podpirati vse, kar pelje naprej, kar je dobro za ljudi, kar bogati življenje vseh,

ne glede na to, kdo je pobudnik in iz katere stranke prihaja. Moramo se pa upirati vsemu, kar vleče nazaj, kar je usmerjeno na izničenje naše preteklosti, našega boja, našega prispevka duhovnemu, kulturnemu in materialnemu razvoju svojega naroda.

Čeprav smo nestranskarška organizacija in nismo kot organizacija zastopani v organih oblasti, se ne smemo pustiti izriniti iz družbenega in političnega življenja.

V republiškem, oziroma v izvršnem odboru smo vzpostavili kontakte in razvejam dialog z vsemi državnimi organi in z vodstvi strank, zastopanih v Skupščini ter z drugimi organizacijami. V razgovorih obravnavamo vse probleme in dogajanja, o katerih sem govoril, branimo naša stališča in pogleda ter opozarjamo na nevarnosti, katerim se izpostavljam z nepametno politiko.

Za seboj imamo iz teh kontaktov in razgovorov pozitivne izkušnje in tudi neke rezultate. ...» narodovo in zgradil temelje Slovenske državnosti in suverenosti.1

Ta boj je priznan kot sestavni del boja velike protihitlerjevske koalicije, ki je porazila zločinske in najharmnejše sile v novejši zgodovini sveta. Kot takšen je ta boj omogočil osvobajanje in priključitev od slovenskega ozemlja odtrgane Primorske. Z nikakršno državljansko vojno tega ne bi dosegli.

Zato se vse to, kar se sedaj počne v imenu sprave, ali zaradi sprave, kaj lahko sprevrže v nove delitve in novo sovraštvo med Slovenci zaradi preteklosti in izničitjo vsa nadanja in hotenja, zlasti povojnih generacij za lepšo, duhovno in materialno bogatejšo prihodnost.

V Republiškem odboru Zveze borcev oziroma v njegovem izvršnem odboru spremljamo vsa ta dogajanja in procese. Globoko se zavedamo nevarnosti, ki jih v sebi nosijo. Zaradi presejanja delitev in sovraštva iz preteklosti, zaradi čim večje enotnosti našega malega

naroda, zaradi pogumne graditve svobodnejšega, humanejšega in na sploh kvalitetnejšega življenja vseh, smo podprli in se zavzeli za resnično pomiritev in spravo, ki naj pomeni strpno sožitje med ljudmi ne glede na politično, versko ali drugo opredelitev v preteklosti in v sedanjosti.

Ali za to je potrebno odgovorno in umirjeno vedenje vseh, posebej političnih in državnih dejavnikov ter sredstev množičnega obveščanja. Ni samo neokusno, ampak je tudi nevarno, da se namesto pietete do mrtvih, kdorkoli in kjerkoli bili, razpihuje senzacionalizem in pogromaštvo.

V izvršnem odboru nismo nasprotovali spravi slovesnosti v Kočevskem Rogu. Pogovarjali smo se o tem v predsedstvu države, z nadškofom Šturmjem kot predstojnikom cerkve in z nekaterimi organizatorji spravne slovesnosti. Vsem smo povedali kako gledamo na pomiritev in spravo. Naše stališče o tem smo tudi objavili. Na pogovorih je bilo rečeno, da bo v Kočevskem Rogu s simbolno slovesnostjo pokopa vseh mrtvih, ki jim v preteklosti ni bil dovoljen javen spomin, ki jo bosta opravila država in cerkev, zadeva končana. Svoje naj bi opravila še Skupščina s sprejemom potrebnih normativnih pravnih aktov. Vendar se to ni zgodilo. Že na sami slovesnosti v Kočevskem Rogu je kulturni program izzvenel v nadaljevanje sovraštva.

Sedaj se nadaljuje nerazumno in nevarno početje iskanja grobišč in kosti na vseh koncih Slovenije, opisovanje dogajanj ob nastajanju posameznih grobišč in drugih morilskih dejanj ter s tem razvnamajo strasti in sovraštvo.

Z vse večjo vehemenco se vsiljuje tezo o državljanski vojni v Skupščini se s priznanjem državljanske vojne pogojuje sprejem zakona o aboliciji za vse, ki so ali bi bili osumljeni zločinov med vojno in po njej.

Kolesa zgodovine ni mogoče zavrteti nazaj

Smrt Giancarla Pajette, enega pomembnejših predstavnikov italijanskega »odporništva« in komunistične partije je te dni spet spodbudila nekatere dejavnike v Italiji, pa tudi v drugih deželah, kjer je bilo razvito protifašistično gibanje, da so pričeli domala kampanjo za razvednotenje osvobodilnega boja ter njegovih temeljnih prvin.

Napade so podkrepile javne »izpovedi« nekaterih bivših partizanov v Italiji (med njimi poslanca Oltella Mantanarja iz Reggio Emilie), češ, da so se tudi po končani vojni ponekod v Italiji nadaljevale partizanske »akcije«. Montanari, ki je še zmeraj zvest in dosleden levičar je rekel, da je to storil zaradi »krize vesti«. Hkrati je tudi navajal, da so po vojni oblastniki, spet v glavnem levčarji, zlasti pa komunisti, pogosto »krili« ta dejanja in pa osebe, ki so jih zagrešile.

Znane je sicer, da so bila ta početja že večkrat javno in uradno grajana, so pa vsa zapopadla pod amnestijo, ker da so bila »storjena kot posledica in v ozračju vojnih razmer«. Ne glede na to pa se včasih spet ponudi priložnost za napade na odporništvo, združene z brutalnimi sinonimi in kajpak z namenom, da se ga obda v senco oporečnosti. Ne gre torej le za napade na levico, ki je sicer esnično bila »deus ex machina« odporniškega gibanja (seveda tudi z drugimi silnicami), marveč neposredno na odporništvo, ki je ustvarilo novo Italijo.

V zdajšnjem primeru, ob smrti Giancarla Pajette, pa je še zlasti značilno, da je reakcija na te napade hitra, odločna in stvarno enotna. Dejansko najpomembnejši predstavniki demokratične

Italije, naj si pripadajo tej ali oni stranki, družno dvigajo svoj glas proti takim poskusom. Pri teh glasovih pa je posebno odmevna reakcija mladih ljudi, ki jim je navsezadnje znano, da so novo Italijo oblikovale protifašistične sile, združene med vojno v odporniškem gibanju.

Nadvse pomembno pa je prav tako, da so ob teh poskusih javno spregovorile tudi najvišje italijanske uradne osebnosti, kajpak poleg strank, organizacij in drugih. Njihove izjave res ne potrebujejo komentarjev. Sila zgovorne so in kategorične obenem. Predsednik italijanske republike Cossiga, sicer krščanski demokrat, je rekel takole: »Težko je dojeti kar se je dogajalo včeraj z današnjo logiko. Vrednote odporništva kljubujejo vsakršnemu poskusu zgodovinske revizije. Nenehoma jih moramo spoštovati, ohranjanje in uresničevati.

Zdajšnji glavni predstavnik italijanske krščanske demokratske stranke Forlani je v svoji brzojavki napisal, »da so napadi na odporništvo napadi na demokracijo«. Predstavnik iste stranke Bodrato, ki zdaj predstavlja v njej levico pravi, da so »ekcesi sicer bili, da pa je šlo v glavnem za posamične primere«, ki kajpak ne morejo zamegliti svetlobe odporništva. Nadvse jassen je bil sam predsednik vlade Andreotti: »Odporništvo je ne le del, marveč podlaga novejše italijanske zgodovine«.

Seveda je značilno, da so se pogreba Giancarla Pajette udeležile dobesedno vse zdajšnje najvišje italijanske osebnosti. Tudi to je bil odgovor na poskuse, da bi okrnili italijansko osvobodilno gibanje. Craxi, osrednji mož ita-

lijanskih socialistov, je dejal, da ne bi smeli nasprotovati preučevanju posameznih početij po vojni, da pa »odporništvo mora ostati nedotaknjeno in neomadeževano, kot simbol in kot akcija«.

Partizanski dejavniki v Italiji kajpak niso zadnji v obsojanju kampanje proti odporništvu. Taviani, ki je bil večkrat minister in je med vojno vodil krščanske demokratske partizane (zdaj predstavlja organizacijo API) je rekel, da »so partizani pripadali raznim strankam, zastopali različne nazore, družno pa so se bojevali proti zavojevalcu in za demokracijo«. Predsednik Nacionalnega združenja italijanskih partizanov, Boldrini, pa je preprosto naglasil, »da italijanska

Giancarlo Pajetta

ustava izhaja iz odporništva«, pristavil pa že, da »pridobitve boja proti fašizmu ne dopuščajo primerjave s takimiimovanimi kolaboracionisti«. Zgodovina tega preprosto ne prenese.

Ali bo tretja Jugoslavija nastala z dogovorom?

September se je v Beogradu začel z odmevi na razglasitev Kosova za republiko. Gre predvsem za vrsto časopisnih poročil, sporočil in komentarjev o dejanju »albanskih nacionalistov, separatistov in teroristov, ki v ilegali mečejo pesek v oči svojem, albanskemu narodu« (!). To je za zdaj še vedno uspešna metoda za prepričevanje množic, da je srbska država na Kosovu stvar vzeta v svoje roke. Albanci sami, ki že dlje časa lahko na svoji lastni koži primerjajo učinkovitost prej zvezne in zdaj srbske »pravne države«, temu seveda ne verjamejo več. In nikoli več ne bodo!

Z dvotredensko zamudo so se po sporočilu srbske vlade, ki pravi da je vse skupaj lahko le »takoimenovana« ustava in prav takšna Republika Kosovo, so se oglašili tudi zvezni organi. Dogodku v Kačniku očitajo predvsem ilegalnost in protiustavnost, čeprav preč od oči in interesov javnosti delujejo tudi sami, in to že nekaj časa. Čisti cinizem so tudi opozorila o neskladju z zvezno ustavo, ko pa predsedstvo Jugoslavije ni niti črhnilo ob suspenzu kosovske (takrat še pokrajinske) skupščine in vlade. S časovne distance, ki si jo je privoščilo kolektivno vodstvo države, je metoda zamenjave tez pač učinkovitejša. Tako še vedno lahko prebiramo črno-bele ocene o politično-varnostnih razmerah v pokrajini, kjer so na eni strani vsi nacionalisti, na drugi pa dejavniki pravne države. Živimo žal še vedno predvsem v policijski državi, kjer se tudi skupščinska kolesja poganjajo z informacijami prisilnega aparata države in s časopisnimi članki. Sodeč po zahtevah delegatov Skupščine SFRJ, izrečenih sredi septembra bo moral predsednik Predsedstva Borisav Jović tako razkriti nekaj novih podrobnosti enkrat že uspešno izrabljenega »štabskega dokumenta« ...

Jovićev nastop naj bi se v zvezni skupščini »zgodil« 10. oktobra, ko naj bi v imenu Predsedstva SFRJ predstavil vse možne opcije prihodnje ureditve Jugoslavije. P SFRJ je v skupščino že poslalo Informacijo o tem,

čeprav to ni dokument, ki bi obetal kaj dobrega. V njem se nevarno baranta s pojmom federacija in konfederacija, brez vsakršnih pojasnil, kaj konkretnega vsak od modelov prinaša.

Blizu resnici je prav gotovo opozorilo Nebojše Popova, člana beogradske podružnice UJDI. – Referendum v času in razmerah, ki ne zagotavljajo popolnih političnih svoboščin, ko je poteptana tudi svoboda tiska, je čista avantura. O zdaj najbolj žgoči alternativni (federacija – konfederacija) tudi podpredsednik zvezne vlade Živko Pregel, v imenu Zveze reformskih sil Jugoslavije pravi: »Mi smo za ratio (razum)!«. Pri vsem tem je zanimivo predvsem to, da več kot očitno ni nikakršnega dogovora (niti soglasja) med dvema (edinima!) zveznima organoma o strategiji prizadevanj za oblikovanje mirne odrešilne formule. Medtem ko zvezno predsedstvo vztraja pri svojih referendumskih načrtih, ne ozirajoč se na časovne razlike glede pluralizacije jugoslovanskih republik, zvezna vlada čaka prav to. Najprej volitve v vseh republikah, nato na podlagi tega oblikovanje novega, večstrankarskega parlamenta in v njem dogovor o prihodnosti Jugoslavije.

Tveganje prinašata tako ena kot druga pot. To še posebej velja za Srbijo, kjer se sredi priprave na sprejem nove srbske ustave in pred razpisom volitev. Opozicija grozi z bojkotom, saj so srbski komunisti, preoblečeni v socialiste tako novo ustavno besedilo kot tudi vso volilno zakonodajo pripravili sami; brez sodelovanja s predstavniki drugih strank. Kar zadeva referendumsko zamisel Predsedstva je v Srbiji pomembno predvsem to, ali bodo republiške volitve pred referendumom. Glede ZIS-ove strategije pa se postavlja vprašanje, ali bo Markovićev kabinet sploh še dočkal volitve v Srbiji. Na žalost smo vse bliže možnosti, da tudi tretja Jugoslavija nastane tako kot sta prvi dve, čeprav imamo prvič možnost mirnega dogovora v parlamentu.

Bojan Veselinović

Izvršni odbor slovenske borčevske organizacije

V ustavi poudariti pomen NOV in zgodovinsko kontinuiteto slovenske državnosti

Izvršni odbor ZZB NOV Slovenije je v ponedeljek 17. septembra razpravljal o delovnem osnutku ustave države Republike Slovenije, osnutku poslovnika o svojem delu in delu delovnih teles ter o problematiki časopisa TV-15.

V začetku je predsednik Boris Dolničar seznanil člane izvršnega odbora s sejo predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Menil je, da je bila na sploh dokaj strpna, da pa so bile v razpravi izrečeni tudi nekateri predlogi v zvezi s političnimi razmerami, ki za slovensko borčevsko organizacijo nikakor niso sprejemljivi, saj nas vračajo v stare čase in so skregani z željami po vključevanju v sodobno Evropo. Mednje sodijo predlogi o prepovedi prihoda v Jugoslavijo raznim mednarodnim delegacijam, komisijam in podob-

nim skupinam za človekove pravice, pa tudi predlogi o podpori srbski politiki na Kosovu. Prav v zvezi s slednjimi se je pokazalo, da je represivna politika vse bolj osamljena, saj predloga predstavnika kosovske borčevske organizacije o obsodbi deklaracije o republiki Kosovo razen predstavnikov Srbije, Vojvodine in seveda predlagatelja, niso podprli predstavniki nobene druge republiške borčevske organizacije. Člani izvršnega odbora slovenske borčevske organizacije so podprli stališče, da se slovenska borčevska organizacija odločno omeji od takšnih in podobnih nesprejemljivih tez in predlogov.

V razpravi o delovnem osnutku gradiva za slovensko ustavo so člani izvršnega odbora najprej menili, da je prav lepo, ker je bila borčevska organizacija že v samem

začetku pripravljanja nove slovenske ustave pritegnjena k razpravam o tem. Ker gre v sedanjem primerru šele za prvo delovno gradivo, so v razpravi izoblikovali predvsem nekaj temeljnih političnih pripomb, kajti o podrobnostih bodo svoje povedali v nadaljnji razpravi. Da bi bili pri tem tudi kar najbolj kooperativni in ustvarjalni so tudi izvolili posebno delovno skupino, ki bo v borčevskih vrstah povezovala in oblikovala skupna borčevska stališča o ustavni problematiki.

Glede delovnega gradiva pa so menili, da bi kazalo bolj poudariti zgodovinska dejstva nastajanja slovenske državnosti in njene kontinuitete skozi daljše zgodovinsko obdobje. Ker pa so o gradivu razpravljali kot vodstvo borčevske organizacije so svoje pripombe ali bolje rečeno stališča oblikovali predvsem gle-

de tistih zadev, ki najbolj prizadevajo prav njihovo organizacijo. V mnenju, ki so ga posredovali republiški ustavni komisiji in tudi vsem političnim strankam so poudarili predvsem nekaj svojih misli o vlogi in opredelitvi NOB v ustavnem gradivu.

Poudarili so, da pomeni narodnoosvobodilni boj v zgodovini slovenskega naroda tako pomembno obdobje za vzpostavitev slovenske državnosti, da ga je potrebno v preambuli k slovenski ustavi primerno omeniti. Tak predlog utemeljujejo že sklepi kočevskega zbora in pa dejstvo, da Primorske brez narodnoosvobodilnega boja ne bi dobili. Slovenci smo svojo državnost uveljavili kot del svetovne antifašistične koalicije v obdobju 1941–1945, na kar smo lahko ponosni. Med splošne politične pripombe sodi tudi mne-

nje, da bi morali z ustavo zagotoviti tudi dolžnost države Slovenije, da skrbi za grobišča vojnih žrtev in grobove padlih za svobodo in samostojnost. Nelogično bi namreč bilo, da država Slovenija ne bi imela takšne obveznosti za grobišča na svojem ozemlju, medtem ko imata na primer sosednji Italija in Avstrija po mednarodnih pogodbah dolžnost skrbeti za takšna slovenska grobišča na svojem ozemlju. Pri tem je pomembno zlasti to, da gre pri vsem tem za pomnike žrtev zavezniškega boja proti naci-fašizmu.

Med bolj konkretne pripombe pa sodi mnenje o tistih določilih, ki zadevajo varstvo vojaških invalidov, ker gradivo izpušča določbe o družbenem varstvu borcev NOB ter civilnih invalidov vojne. Glede na zgodovinsko

vlogo narodnoosvobodilne vojne, sedanjega razvejanega sistema socialne varnosti udeležencv NOB in oseb, ki so postale invalide, bi po mnenju članov izvršnega odbora morali tudi ustavno zagotoviti podlage za normativno urejanje tega področja. Zato so konkretno predlagali, naj bi v ustavo zapisali približno takole: »Vojaški invalidi, borci narodnoosvobodilne vojne, civilni invalidi vojne, žrtve fašističnega nasilja, borci za severne meje in slovenski vojni dobrovoljci uživajo posebno družbeno varstvo.«

Enote slovenske narodnoosvobodilne vojske so bile namreč del svetovne antifašistične koalicije in so imele pomembno vlogo pri porazu fašizma in osvoboditvi Slovenije. To so dejstva, ki jih ni mogoče zanikati in jih priznava vsa svetovna javnost. Od vseh udeležencv NOB, ki so bili aktivni ali so kako drugače sodelovali v narodnoosvobodilnem boju je živih še okrog 80.000 članov ZZB NOV Slovenije, ki so stari povprečno okrog 70 let.

R. Z.

Tudi na RO ZZB NOV o zdravstvenem zakonu

Dvanajstega tega meseca so se na RO ZZB NOV Slovenije na Vrtači sestali člani socialno-zdravstvene komisije borčevske organizacije in ob prisotnosti predstavnic zdravstvenega ministrstva – dr. Mencejeve ter ministra za borčevska vprašanja Franca Godeše obravnavali predvidene spremembe slovenskega zdravstvenega zakona. Zlasti pa so se zadrževali pri nesrečnem dvajsetem členu tega zakona, ki govori o participaciji, in tega želijo načrtovalci najprej spremeniti.

Dr. Meta Mencejeva je zbranim tolmačila predlog novega zdravstvenega zakona kot enega iz paketa predlaganih spremjenih zakonov s tega področja. Zato naj bi, je rekla Mencejeva, omenjeni zakon obravnaval predvsem načelna vprašanja s področja zdravstva, drugi pa bi opredeljevali metode dela in pravice do zdravstvenega varstva. Poudarila je, da bodo gradiva za razpravo šele ponujena, v vmesnem času pa naj bi spremenili predvsem dvajseti (že omenjeni) člen o participaciji. Predstavniki borčevske organizacije, ki so doslej že ponujena gradiva pregledali, so imeli seveda svoje ugovore in pomisleke, ki so jih strnili v stališčih in predlogih k predlogu za izdajo zakona o spremembi zakona o zdravstvenem varstvu:

V uresničevanju ustavno opredeljenega družbenega varstva posebno izpostavljamo področje **zdravstvenega varstva**, kajti že večkrat je bilo strokovno ugotovljeno, da je obolenost, zdravstvena ogroženost in umrljivost udeležencev narodnoosvobodilne vojne, vojaških invalidov, civilnih invalidov vojne, katerih starost je v povprečju že čez 70 let, večja kot pri ostalih občanah. Ta dejstva je pripisati posledicam nenormalnih življenjskih pogojev v času narodnoosvobodilne vojne. To dokazujejo strokovne analize, opravljene v vseh dispanzerjih zdravstvenih zavodov Slovenije.

Upoštevač ustavno opredeljeno varstvo, objektivno zdravstveno stanje in starost obravnavane populacije ter programske usmeritve Izvršnega sveta, ki jih je v juliju 1990 sprejela Skupščina Republike Slovenije (ki zagotavlja spoštovanje ustavnih in zakonskih do-

ločb o posebnem družbenem varstvu borcev, vojaških vojn invalidov, civilnih invalidov vojne!) menimo, da je nesprejemljivo, da 45 let po končani vojni, vsakršno poseganje v že pridobljene pravice posebnega družbenega varstva te populacije. Zato **predlagamo: da pravice borcem NOV, vojaškim vojn invalidom, žrtvam fašističnega nasilja, družinam padlih borcev in civilnim invalidom vojne, na področju zdravstvenega in socialnega varstva ostanejo, glede na že doseženo udeležbo, v nespremenjene.**

Ne pristajamo na oženje, niti ne zahtevamo širjenja pravic, kajti ugotovljeno je, da ekonomske razmere realno zmanjšujejo te družbene priznane pravice.

V razpravi o predlogu za izdajo Zakona o spremembi Zakona o zdravstvenem varstvu smo ugotovili, da je uvedba participacije za udeležence NOV, vojaške vojne invalide, žrtve fašističnega nasilja in civilne invalide vojne, nesprejemljiva. To še zlasti velja za vojaške vojne invalide, civilne invalide vojne in udeležencev NOV, ki prejemajo zajamčeno pokojnino, oziroma priznavalnino. Dejstvo je, da gre pri omenjenih predvsem za moralno in družbeno priznanje in ne toliko za materialne ugodnosti.

Vprašanje oprostive participacije udeležencev NOV nismo nikoli pojmovali kot nek »materialni privilegij«, temveč le kot družbeno priznanje za trp-

ljenje in bolečine, prizadejane zaradi udeležbe v narodnoosvobodilni vojski, v zaporih, taboriščih smrti, itd., tako, kot je tovrstno vprašanje pojmovano v vseh zahodnoevropskih državah, združenih v protifašističnem upor.

Ugotavljamo, da tako pomembnega področja, kot je zdravstveno varstvo v Republiki Sloveniji in kritičnega položaja v njem, ne moremo reševati parcialno, zgolj s spremembo 20. člena veljavnega zakona, ne da bi ob tem obravnavali celotni kompleks zdravstvenega varstva, sistem organizacije in financiranja, izvedbene akte, pravice uporabnikov in dolžnosti izvajalcev.

Predlagane spremembe 20. člena v ničemer ne zagotavljajo reševanja kritičnega položaja zdravstvenega varstva. Predlagana ukinitve oprostive plačila participacije za udeležence NOV pa bi v finančnem pogledu pomenila le zanemarljiv prispevek (zakaj v predlogu ni prikazan?), k reševanju celotne problematike na tem področju, hkrati pa bi za večino prizadehtih pomenila še poslabšanje že tako težkega gmotnega položaja, da o moralni prizadetosti ne govorimo.

K našemu stališču in obrazložitvi k predlogu za izdajo Zakona o spremembi Zakona o zdravstvenem varstvu, v tej prilogi posredujemo še strukturni prikaz udeležencev NOV v Sloveniji:

Vseh članov združenj ZZB NOV v Sloveniji	84.614
na dan 31. 12. 1989 je	
Vojaških vojn invalidov	7.546
Družinskih vojn invalidov	5.784
Civilnih invalidov vojne	1.740
Invalidov I. svetovne vojne	100
Kmetov borcev	2.000
Nosilcev partizanske spomenice 1941	934
Med borci NOV je osebnih upokojencev	43.900
Zajamčeno pokojnino prejema	20.200
Od tega je starostnih upokojencev	10.900
Invalidskih upokojencev	4.200
Družinskih upokojencev	5.100
Prejemnikov občinskih priznavalnin	14.900

Varstvo udeležencev NOV in drugih vojn, vojaških invalidov in civilnih invalidov vojne ureja 14 zveznih predpisov in 34. podzakonskih aktov ter 10 republiških predpisov in 12 podzakonskih aktov. Že ti podatki kažejo na kompleks-

nost in zapletenost posebnega družbenega varstva te populacije, kar nam še posebej narekuje obveznost kompleksnega reševanja zdravstvenega socialnega varstva te populacije.

Vojna odškodnina bivšim internirancem

Že nekaj časa je aktualno vprašanje glede izplačila vojne odškodnine nekdanjim taboriščnikom, internirancem, vojnim ujetnikom, civilnim žrtvam vojne in vsem tistim, ki so bili preganjani in so trpeli pod nacistično okupacijo.

Ker se na nas obračajo tako občinski odbori ZZB NOV, kakor tudi veliko število posameznikov, smo zahtevali od republiškega sekretariata za borce NOV in vojaške invalide uradno pojasnilo o tem vprašanju. Republiški sekretariat za borce NOV in vojaške invalide nam je posredoval januarja 1990 informacijo, ki jo je s tem v zvezi prejel od Zveznega sekretariata za zunanje zadeve.

Iz informacije zveznega sekretariata za zunanje zadeve izhaja, da se v javnosti širijo informacije o tem:

– da so posamezniki, ki so se obrnili neposredno pristojnim organom ZRN pridobili pokojnino oz. enkratno denarno kompenzacijo;

– da so nekatera največja podjetja v Nemčiji izločila določena finančna sredstva za plačilo odškodnine za prisilno delo in ga s posredovanjem Rdečega križa Nemčije, poslala združenjem bivših delavcev na prisilnem delu;

– da se veliko posameznikov direktno obrača predstavnikom ZRN (Kohl, finančnemu ministru in drugim). Odgovori najvišjih predstavnikov so v glavnem isti, to je, da je ZRN delni pravni naslednik tretjega rajha, da vprašanje reparacij in vojne škode ni dokončno rešeno, da je to pogojeno z ratifikacijo mirovne pogodbe (ta pa še ni sklenjena) in da je Jugoslavija v zvezi z reševanjem teh vprašanj prejela od ZRN kredit v višini 1 milijarde DEM (t. i. Kapitalhilfe).

Iz informacije ZIS, ki je bila predložena Skupščini SFRJ izhaja, da je bilo do sedaj iz naslova vojne odškodnine realizirano:

1. Samo delna odškodnina za vojno škodo, ki jo je nemška država povzročila v II. svetovni vojni, medtem ko celoten kompleks skupnih reparacij še ni rešen. Vprašanje reparacij zajema:

a) reparacije po pariškem sporazumu o nemških reparacijah iz leta 1946 in po londonskem sporazumu iz leta 1953. Ta vprašanja se bodo reševala šele po sklenitvi mirovne pogodbe z Nemčijo;

b) odškodnino za viva eksperimente preživelim taboriščnikom (ta sredstva so interniranci prejeli individualno);

c) odškodnine za socialno zavarovanje delavcev, ki so med II. svetovno vojno delali v Nemčiji (sporazum iz leta 1956).

2. Glede na to, bi bilo potrebno dokončno rešiti tako problem reparacij, kot vprašanje odškodnine za bivše taboriščnike, vojne ujetnike in delavce na prisilnem delu. Tako tudi ni rešeno vprašanje žrtev naci-

ističnega terorja na podlagi nacionalne, verske, rasne in ideološke diskriminacije. Vse te zahteve in pravice jugoslovanske države in njenih državljanov teh kategorij, ne morejo zastarati zaradi pravnih, zgodovinskih in moralnih razlogov.

3. Ker ni bilo znano, kdaj bo prišlo do sklenitve mirovne pogodbe z Nemčijo, je Jugoslavija večkrat načela vprašanje vojne odškodnine (1962, 1970). Na podlagi bilateralnega sporazuma Tito-Brandt v letu 1972 je Jugoslavija prejela 300 milijonov DEM, leta 1974 pa 700 milijonov DEM iz tako imenovanega fonda Kapitalhilfe (specifična institucija za strogo namensko kreditiranje pod zelo ugodnimi pogoji), kar pa v pravnem in dejanskem smislu ni vojna odškodnina, temveč, kredit, ki se odplačuje. Iz informacije izhaja, da so bila ta sredstva uporabljena za gospodarske namene, kot je bilo precizno določeno s pogodbo (380 Kw električni krožni daljnovod okoli Jugoslavije).

4. S spremembami političnih dogajanj v Nemčiji, bodo verjetno nastale tudi spremembe in obveze združene države, kot pravne naslednice tretjega rajha. ZIS SFRJ pa vidi v tem ne samo svojo ustavno, temveč tudi moralno obvezo do svojih državljanov, ki jo tudi čas in zamenjava generacij ne moreta zmanjšati. To velja tako za reparacije, kot za vojno odškodnino za državljanec, ki so bili žrtve II. svetovne vojne.

5. Iz informacije nadalje izhaja, da obstajata še dve možnosti za morebitno uveljavitev pravic jugoslovanskih državljanov, in sicer:

a) posamezne nemške firme (ZRN) so pripravljene odplačati odškodnino tistim tujim državljanom, ki so bili med II. svetovno vojno na prisilnem delu v nemških podjetjih in sicer na podlagi diskrecijskega prava zasebnih firm. Jugoslovanska diplomatsko-konzularna služba zbira podatke o teh firmah

in o pogojih za realizacijo pravic upravičencev. O rezultatih bodo seznanili tudi javnost.

b) omenjajo se še predpisi ZRN o »skrbništvu žrtev vojne«. Organi ZRN imajo glede tega kriterij za ocenjevanje oseb, ki bi bile upravičene do odškodnine po teh predpisih. Nanašajo pa se predvsem na osebe, ki so bile prizadete kot pripadniki Vermachta in drugih militarnih ali paramilitarnih organizacij tretjega rajha.

Diplomatsko-konzularna služba SFRJ glede teh kategorij še ni prejela potrebnih navodil pristojnih nemških organov.

6. ZIS SFRJ je zadoščil diplomatsko-konzularno službo SFRJ pristojne zvezne organe, da spremljajo in ocenjujejo vse možnosti, kako bi Jugoslavija in njeni državljani dobili (popolno) satisfakcijo za žrtve in škodo, ki so jo utrpeli zaradi Hitlerjevega nasilja in pregona.

Zvezni sekretariat za zunanje zadeve bo vse informacije o pogojih in možnostih uveljavljanja zahtev naših državljanov do naslednice tretjega rajha posredoval. Zveznemu sekretariatu za delo, zdravstvo in vprašanja borcev, Zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije, Rdečemu križu Jugoslavije, kot tudi vsakemu posameznemu državljanu, ki se bo obrnil neposredno na zvezne organe.

Na koncu informacija še opozarja, da je pri nas veliko plemenitih pobud za pomoč žrtvam fašizma, na žalost pa tudi veliko sejanj iluzij in zlorab neobveščenosti, kar vse med prizadetim povzroča zmedo.

Glede nadaljnjega spremljanja navedene problematike, bo Republiški odbor ZZB NOV Slovenije imenoval posebno delovno skupino pri Izvršnem odboru, katere delo bo usmerjeno izključno na omenjeno problematiko in vas bomo o tem tudi naknadno obvestili.

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11 in Časopisni svet TV-15, razpisujeta dela in naloge glavnega in odgovornega urednika časopisa TV-15.

Kandidat mora imeti visoko strokovno izobrazbo družboslovne smeri, pet let prakse na mestu glavnega oz. odgovornega urednika časopisa ali dolgoletno novinarsko prakso na podobnem delovnem mestu.

Kandidat mora imeti sposobnost vodenja organizacijskih zadev, povezanih s pripravo, tiskanjem in izdajanjem časopisa.

Delovno razmerje bo sklenjeno za nedoločen čas s polnim delovnim časom.

Ponudbe z dokazili, kratkim življenjepisom in konceptom programske zasnove časopisa, sprejema RO ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11, 15 dni po objavi tega razpisa.

Bilo je v Kazljah:

Petinštiridesetletnica zmage nad fašizmom

Koliko dajo Primorci na to?

Sodeč po ljudeh, ki so se minulo nedeljo zbrali v vasi Kazlje pri Sežani, na proslavi petinštiridesetletnice zmage Primorcev nad fašizmom in narodnostnim zatiranjem, so premnogi spričo vsakdanjih križev in težav, na srečni čas izpred petinštiridesetih let že malce pozabili. Seveda pa tega niso pozabili borci. Teh je bilo kljub širšemu značaju ljudskega srečanja, v nedeljo na travniku za vasjo največ. Lepo je govoril predsednik Kučan in lepo so povedali nekateri predstavniki nekdanjih borcev iz zamejstva, kaj je za Slovence v teh krajih pomenil fašizem in kaj osvoboditev izpod tega jarma. Vendar pa najbrž nikoli več ne bo tako, kot je bilo v vipavskih Šmarjah leta 1944 (kot se je spominjal Srečko Colja, predsednik združenj aktivistov in invalidov narodnoosvobodilnega gibanja ter združenja bivših političnih preganjancev s Tržaškega), ko se je na vseljudskem zborovanju ob zaščiti partizanskih enot zbrala šesttisočglava množica, vzhicena nad prihajajočo svobodo, po desetletjih poniževanj, tlačenj in mučenja »übermenshevskih« gospodarjev.

Le slutim lahko, zakaj se je Milanu Kučanu nevarno zatresel glas, ko je na začetku svojega govora pozdravljal sirove glave borcev in skušal spomniti na čas, ko je bilo življenje v tistih krajih mizerno, vse tja od Postojne pa do morja. Jer morda predsednika presunila ta podoba naših očetov in dedov, ki so v novem političnem prepihu pravzaprav kar na milost in nemilost prepuščeni mrcvarjenju njihovih svetlih upov in dobrih del? Moralo je biti nekaj takšnega, kar priklicuje v spomin tudi Prešernov verz: »ne vedel bi, kako se v strup prevrača vse, kar srce si dobrega obeta...«

In ljudje, tisti mladi, mlajši ter najmlajši? Nekam so se razgubili tistega nedeljskega popoldneva. Sem ter tja jih je bilo nekaj, ki so prišli predvsem poslušat, kaj bo povedal Kučan, sicer pa je prenekateri zvil gori na Komen, kjer je bil velik srečolov, prirejen ob prihodu osmih misionarjev z Madagaskarja; nanje je komenski župnik opozarjal že v nedeljski maši teden prej. Škoda, da sta oba dogodka ravno sovpadla. Gotovo je bilo to povsem slučajno. Pa vendar, glede na dejstvo, da so prav primorski duhovniki, znameniti Čedrmači, tako zares veliko storili v teh krajih za ohranitev in zmago slovenstva, bi morda lahko komenski, pa še kateri župnik s prižnice vendarle opozoril ljudi tudi na krepeljsko nedeljsko proslavo.

No, borcev je bilo pa kar v lepem številu. Prišli so tako iz bližnjih kraških krajev kot tudi z organiziranimi avtobusnimi prevozi z obale in drugod. Kakor ponavadi so se srečali stari bojni tovariši, znanci in prijatelji. Vsi starejši še za kak križ. Vendar jim

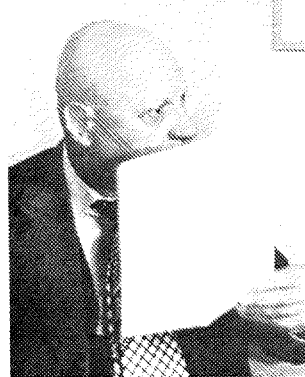
je bilo prijetno. Le vreme je opozarjalo, da je poletje vkraj in, da bo treba odslej na

shode ter podobna srečanja redno jemati s seboj – dežnike.

Jože Glazar je prišel iz Postojne. Ni bil partizan. Vojno je doživel kot otrok. Na vprašanje, kako to, da se je odločil in prišel na to proslavo, je preprosto dejal, da borce spoštuje, da predstavlja to zanj dobro tradicijo, s katero bo živel do groba. »Ko so naši starši (še pod Italijo) stikali glave na koncu ulice, se dobro spominjam, sem slišal ljudi govoriti, da so le tisti v gozdu pravi, ki bodo izgnali fašiste. Govorili so, da so bili v prvi vojski Italijani potisnjeni do Piave, da pa bodo v tej šli vse do Rima.«

Kaj pa danes, kaj meni o sedanjem času, smo v mini pogovoru vprašali Jožeta Glazarja: »Menim, da so spremembe nujne. Po petdesetih letih je to nekaj normalnega. Seveda pa se z marsikatero stvarjo ne strinjam. Povezovanje z Evropo je nujno, seveda pa nisem za državo, kjer bi bili eni močni, drugi pa pridni.«

Rado Pišot-Sokol: »Rad imam takšna srečanja, od katerih ima človek kaj. Če pa me vprašate o sedanjih slovenskih stvarnostih, bi rekel takole: brez dialoga ne gre, tega sem se naučil že po vojni, ko sem imel različne zadolžitve. Glede družbenega utripa pa moram reči, da me še posebno žali, ko slišim, da blatijo borce NOV, češ da so bili komunistični zavoranci. V resnici pa velika večina partizanov sploh ni bila komunistov. Cela vrsta ljudi iz mojih krajev je prišla v partizane, da prej še nikdar niso slišali o komunistih, pa tudi nikoli puške niso imeli v roki. Seveda, drugo vprašanje pa je, da ne more biti več tako, kot je bilo desetletja.«

Med mnogimi sem ugledala tudi **Marijo Aljančič** in imela dober namen spregovoriti z njo par besed, pa sva se potlej ob koncu proslave v gneči zgubili.

Ivan Vedrnjak je prišel na proslavo iz Izole. Pravi, da še vedno rad prihaja na takšna srečanja, ki jih je pa čedalje manj.

Jože Korošec, domačin iz Sežane: »Danes, ko gledam nazaj z malo več znanja in izobrazbe, lahko gledam bolj kritično. Vendar pa, ker smo na Primorskem, to velja poudariti, ga skoraj ni bilo Primorca, ki ne bi želel izpod fašističnega jarma. Seveda so bile v našem boju včasih zavoljo hitrih odločitev in včasih tudi neznanja, storjene napake, včasih so bili žrtve tudi nedolžni ljudje, vendar pa ne moremo stvari posploševati. Gotovo, bile so tudi čustvene reakcije, zlasti med tistimi, ki so jim sovražniki in izdajalci storili grozodejstva nad družinami. Pa spet tega ne smemo posploševati.«

In o današnjem utripu na Sežanskem: »Do nedavnega smo bili brez občinskega vodstva. Menim, da je bilo tako bolj zavoj preprirov in tekme za prestiž med posamezniki kot pa med strankami. Upati je, da se bodo stvari utekle.«

B. Ž. J.
Foto Nace Bizilj

Iz govora Milana Kučana

Slovenija naj postane domovina vseh Slovencev

Sleherno srečanje s Primorsko, s tem svetom med morjem. Nanosom in Sočo, z njimi ljudmi je že od moje rane mladosti sem, zvezano s posebno ljubeznijo in občudovanjem. In tudi s hvaležnostjo. Kakšna bi bila današnja podoba slovenskega naroda, kakšno bi bilo danes naše nacionalno ozemlje, kako bi v času, ki malim narodom ni naklonjen, v katerem pa nastaja prvokrat v zgodovini suverena slovenska nacionalna država, sploh lahko razpravljali kot enakopraven jugoslovanski in evropski narod, kot upoštevan in priznan sogovornik, ki zmore določiti svoje nacionalne interese in jih uveljavljati z demokratičnimi sredstvi, če Primorci na tej zahodni meji slovenstva ne bi zdržali, če bi njihova nacionalna zavest, svobodoljubnost in demokratičnost popustila pred raznarodovalnim pritiskom in fašističnim nasiljem? Primorci ste bili odrezani od narodove matice, bili ste brez domovine in brez pravic, bila vam je vzeta celo pravica govoriti v materinem jeziku, ta temeljna naravna pravica slehernega človeka. Izseljevali, preganjali, zapirali in ubijali so vas dostikrat zgolj zato, ker ste bili Slovenci, pa vendar niste klonili. Bili ste prvi, ki ste se uprli fašizmu, ker ste tudi prvi izkusili njegovo surovost. Razumeli ste, skoraj kot en mož, znamenja časa in se na poziv OF slovenskega naroda uprli okupatorju. Trdno je v moj spomin spravljena pripoved mojega primorskega študentskega prijatelja. Pripovedoval je, kako so zvonovi 7. aprila 1941 zastrašujoče oznanjali napad fašistične Italije na Jugoslavijo. Njegov oče, ki je oral na njivi se je med zvonjenjem obrnil k otrokom, ki so mu pomagali in jim s solzami v očeh velel: poklekimo in molimo za našo domovino Slovenijo in Jugoslavijo. Kdo bi se čudil, da so taki ljudje, mobilizirani v italijansko vojsko od leta 1939 sem, pohiteli prek morja, iz taborišč in z bojišč v južni in zahodni Evropi, da bi se odzvali klicu te domovine, ko jih je najbolj potrebovala, ki so se borili na drugi strani stare meje z Italijo, je dala Primorska. Časten je delež Primorcev pri zmagi nad fašizmom in v boju za slovenske meje na primorskih tleh. Nihče nam teh meja ni podaril. Sami smo si morali priboriti njihovo priznanje. Samo do krajev, v katerih se je kljub vsemu ohranila slovenska govorica. Še so na primorskih hišah vidni napisi »tujega nočemo, svojega ne damo«.

Pred desetimi leti je na proslavi v Komnu pel ves Kras, pela je Primorska. Preko komaj pordelega ruja je poletela pesem o Primorski, ki vstaja v novo življenje. Pel je mogočen zbor pevcev združenih pevskih zborov Primorske. Tudi takrat je že bila kriza, že so se kazale posledice slabih gospodarskih odločitev, nesposobnost veljavnega družbenega modela, da reši razvojna in druga protislovja, da zmanjša naš zaostanek za razvitim svetom. Pa vendar je takrat bilo še živo jasno in Primorcem povsem razumljivo sporočilo o času, v katerem so se prvokrat v novejši zgodovini uresničile želje Slovencev o zedinjeni Sloveniji, o skupnem življenju na vsem nacionalnem prostoru, zapisane kot eno bistvenih programskih stališč v Temeljnih točkah OF. Res nas je povezovala vojna. Prav v njej smo zmogli tisto dejanje, ki nas je kot narod odločno postavilo na stran demokratičnih narodov sveta in njihovega boja zoper nedemokracijo. Na tak svoj položaj so ponosni vsi narodi. Italijanski premier Andreotti je ob smrti italijanskega komunista Giancarla Pajette, partizana Nulle, dejal, da »odpornišvo ni le dejanje, temveč je temelj italijanske sodobne zgodovine«. Kaj poučna izjava za nas in naše premisleke o preteklosti! Zmogli smo to dejanje, ker se je zanj izrekel največji del slovenskega naroda. Njegova zavezanost svobodi, boj na strani svetovne antifašistične koalicije, odpor zoper bratomorno vojno ter obsodba sodelovanja z okupatorjem so ohranili slovenski narod in mu zagotovili prihodnost v svetovni družbi demokratičnih narodov.

Slovenski narod potrebuje objektivno zgodovinsko sodbo o vojnih in povojnih dogodkih pri nas, ne njeno prevrednotenje. Ta sodba, ki je del svetovne presoje dogajanja med 2. vojno, tako kot je bil boj slovenskega ljudstva njen sestavni del, bo brez dvoma

pokazala, da je v tej vojni največji del slovenskega naroda bil na strani svetovne protifašistične demokratične zveze združenih narodov. Majhen del je v tej vojni stal ob strani ali se boril zoper to koalicijo. Tega dejstva, kakor je v svojem drugem delu nerazveseljivo in boleče, ni mogoče spreminiti.

Slovenski narod je bil eden tistih, ki so ga usodno razdelile velike totalitarne ideologije. Naj gre za dokončno preteklost! Temu je bilo namenjeno tudi pravno dejanje na Rogu in vrsta dejanj, ki so sledila izjavi Predsedstva Slovenije o narodni pomiritvi. Če so že bili med vojno razlogi za prelivanje krvi – ne glede na to, koliko so za koga bili takrat ali so danes lahko prepričljivi – jih danes ni več. Posebej ne zato, da bi po vojni rojeni rodovi merili svoje poglede preko mušic na puškinih cevah. Od tega, ali smo sposobni iz sedanjega in prihodnjega življenja odpraviti razloge, zaradi katerih je prišlo do sovražnega medvojnega in povojnega ravnanja, je odvisno, ali smo končno postali zgodovinsko zrel narod, ki ima pravico do prihodnosti ali nismo. Če nas bo preteklost, povezana z medvojnimi dogajanjem, posebej še v nekdanji ljubljanski pokrajini, in neposredno po njem, tako usodno zaposlovala še naprej, nam pobirala moči za pogled v prihodnost, potem se ji bomo sami odpovedali. Pustimo preteklosti, da končno postane zgodovina. Le tako bomo iz nje potegnili pravi nauk za danes in jutri. Naj postane Slovenija domovina vseh Slovencev, ki si to želijo.

Vsi cvetovi prihodnosti so ujeti v semenu sedanjosti in sedanjosti v semenih preteklosti. Ne bojmo se teh cvetov, ne bojmo se prihodnosti. Zdaj je v naših rokah. Pogumno vstopanje vanjo nam bo omogočilo tudi pogumnejše merjenje s preteklostjo, ki je za Slovence v marsičem tudi boleča. Zgodovinski resnici pa je treba dati povsem pristo pot. V našem skupnem interesu. Tudi zato, da bi bolje razumeli sedanjost NOB, partizansko gibanje in na vse slovenske partizane.

So resna znamenja v zadnjem času, da so trezne premisleke o našem življenju, prihodnosti in preteklosti, znova zamenjale strasti. A ko strasti, in ne razum, obvladajo človeka, postane ta majhen, pritlehen, hiter in krivičen v sodbah in neprimišljen v ravnanju. Rojeva se novo zlo. Za eno človeško življenje je bilo na teh naših prostorih preveč. Dve vojni sta v tem stoletju za nami. Kot da bi ne vedeli, da nam je usoda namenila le eno življenje, dano enkrat za vselej, nepovnovljivo in zelo kratko. Malo nam je zato dano soditi, popravljati in obnavljati, zato pri tem ne bodimo krivični!

Zgodovinska resnica o tistem času bo pokazala še neko drugo dejstvo: da bi tudi naša zahodna meja bila bistveno drugačna, če bi ne bilo NOB in slovenske partizanske vojske. Tako pa smo se kljub krivični in brez nas že vnaprej sprejeti odločitvi pogajali o naših mejah povsem drugače, z veliko moralno prepričljivostjo, kajti na poslednji pedit našega nacionalnega ozemlja je stala noga slovenskega partizana. Pogajali smo se na svoji zemlji, ki jo je osvobodila slovenska partizanska vojska, zavedajoč se, da je ni pravice, ki bi to, stoletja slovensko zemljo mogla prisoditi komu drugemu kot nam Slovincem. Ugled NOB in partizanskega gibanja so dali novonastali državi tisto moč in ceno, da smo se ob koncu vojne, ko so se začele umazane diplomatske igre za Trst in Slovensko Primorje, lahko pogovarjali enakopravno in dobili kar je bilo največ možno, tudi v nasprotju z interesi vesele. Ni naključno v takratnem času Izidor Cankar v svojem dnevniku zapisal: »Naj bo ideologija kakršnakoli, moč države je prvo, dokler ni narodno ozemlje zavarovano.«

S takšno moralno močjo je naša delegacija na Pariški mirovni konferenci branila slovenske pravice, tudi s sklicevanjem na stališča demokratične in svobodomiselnice Italije. Vedela je, zakaj kaže navajati misli velikega italijanskega demokrata Mazzinija o tem, da imajo Italijani pravico do domovine, ki ji je mejo očrtala Soča, kajti »do te meje se govori in razmne njihov jezik, preko nje nimajo pravice!« Danes, posebej v perspektivi nastajajoče demokratične skupne evropske hiše vseh njenih narodov, malih in velikih, bi se naj ne pripravili več o meji. Meje se v Evropi odpirajo, zidovi podirajo.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Bazovica in narodno izdajstvo

Duce italijanskega fašizma je ukazal ustreliti štiri zavedne primorske Slovence Bidovca, Marušič, Miloša in Valenčiča. Na gmajni pri Bazovici so jih ustrelili 6. septembra 1930. Bazovica je postala simbol odpora zaslužnega primorskega ljudstva, ki je bilo deležno nedeljive podpore slovenskega naroda, ki mu tudi ni bilo poslano z rožicami v Jugoslaviji dinastije Karadorđevićev.

Vendar so na Bazovico prvi pljunili po aprilskem razpadu 1941 Jugoslavije prav »voditelji« slovenskega naroda, ki so že 3. mejnika 1941 izdali slovenski narod. Tega dne so Duceju poslali spomenico, v kateri so zapisali:

»Duce! V trenutku, ko je slovensko ozemlje zasedeno po italijanskih oboroženih silah, postalo del velikega Kraljestva Italije, izražamo v imenu vsega slovenskega prebivalstva Njegovemu Velikanstvu Kralju in Cesarju najspoštivejšo vdanost in izrekamo Vam, Duce, vso našo zahvalo za plemenite in posebne ukrepe, ki ste jih uvedli za naše ozemlje... Duce, slovensko prebivalstvo bo še bolj z dejanji dokazalo svojo zahvalo in lojalnost.«

Spomenico je prebral bivši ban Dravske banovine, kot so Slovenijo takrat imenovali, klerikalni veljak dr. Marko Natlačen, ki se je rodil v Menčah pri Vipavi.

Za narodnimi »voditelji« pa niso kaj prida zaostajali župani 105 občin takratne Ljubljanske pokrajine. 5. majnika 1941 so poslali Duceju spomenico, ki se glasi:

»Duce! Župani 105 občin, ki sestavljajo Ljubljansko pokrajino, si v imenu prebivalstva dovoljujejo znova izreči svoje veselje in ponos, ker so bili slovenski kraji priključeni Kraljevini Italiji. Duce! Rimske postavbe so resnično dale mir in pravico temu prebivalstvu ter so globoko segle v srca vseh sodržavljanov, kateri bodo s svojo popolno lojalnostjo in vdanostjo ter s svojim prizadevanjem dokazali, da so tega vredni.«

Delegacija narodnih izdajcev – uradno Sosvet za Ljubljansko pokrajino – je 8. rožnika 1941 prav suženjsko pokleknila pred Ducejem v palači Venezia v Rimu. Šef delegacije dr. Marko Natlačen je prebral v slovenskem in italijanskem jeziku tole izjavo: »Duce! Dovolite mi, da se vam kot tolmač članov sovesta in vsega slovenskega prebivalstva Ljubljanske pokrajine zahvalim za visoko čast, ki ste jo nam izkazali s tem, da ste nam dali izredno priliko, da moramo osebno ponoviti izraze iskrene in spoštljive vdanosti vsega prebivalstva. Duce! Globoka je in bo hvaležnost našega naroda za plemenite ukrepe, ki ste jih prešinjene s toliko človečansko in rimsko pravičnostjo, storili zanj in mu s tem dali možnost za razvoj kulture in gospodarskega napredka v naročju Velike Fašistične Italije. Ko boste blagoslovili počastiti našo zemljo s svojim visokim obiskom,

Vam bo naš narod vesel in s ponosom izrazil svoja čustva. Duce! Tudi Vaše odredbe se v naši pokrajini naglo izvajajo. To so vprašanja, ko so dolgo let čakala rešitve. Ko Vam znova zagotavljamo svojo globoko hvaležnost, si upam izreči upanje, da Slovincem nikdar ne boste odrekli naklonjenosti svojega varstva.«

S tem so narodni »voditelji« dokončno popljuvali tudi Bazovico... Hitler je konec marca ali prve dni aprila 1941 določil, da bosta pokrajinski vodji nemške nacistične stranke za nemško Štajersko in Koroško dr. Sigfried Uiberreiter v Gradcu in Franz Kutschera v Celovcu postala šefa civilne uprave za sedeni slovenski pokrajini slovensko Štajersko in Gorenjsko. Hitler je obema ukazal: »Machen sie mir das Land wieder deutsch!«

In temu Hitlerju so svečano prisegli zvestobo slovenski domobranci in se je zvesto držali do konca vojne in še celo nekaj dni dlje.

Za Hitlerja in ne za domovino so tudi umirali!

Mali slovenski narod so si aprila 1941 kot hijene razkosali nemški, italijanski in madžarski fašistični okupatorji in ga soglasno obsodili

nega mučenja, senator KPI Stojan Spetič (spregovoril je tudi v italijanščini) ter mladi književnik Miran Košuta.

Slovensko vlado je zastopal minister za vzgojo in izobraževanje dr. Peter Vencelj. S tako skromnim zastopstvom je slovenska vlada, ki jo vodi šef slovenske krščanske demokracije spoštovani Lojze Peterle, pokazala po mojem mnenju sila omalovažujoč odnos do Bazovice in njenega še veljavnega sporočila...

Mladi zamejski slovenski književnik Miran Košuta je ob orisu trenutne družbenopolitične konjunkturo v Sloveniji med drugim dejal: »Volitve, demokracija, sprava... V tej postkomunistični evforiji se včasih počutijo (Bidovec, Marušič, Miloš in Valenčič) zavržene in izdane, ponižane in razžaljene kot mnogi naši primorski ljudje, ki so se prav tako uprli fašizmu, nacizmu in belogardizmu. A ne zato, ker so zadnji postali prvi, ker je demokratični parlamentarni sistem s tržnim gospodarstvom zamenjal polstoletno socialistično samoupravljanje (časi in oblike človeških združb se pač spreminjajo!), temveč zaradi ideološke manipulacije z zgodovino, ki jo skušajo nove razmere vsiliti. Kakor jim je bila prej tuja mitizacija, hipertrofija partizanstva – vse tiste

sestopotom z oblasti, z demokratizacijo in uvedbo pluralizma omogočila edina partija, ki je doslej udeležena Marxovo misel o samoodpravi vodilnega razreda po uresničitvi revolucije. Sprava, ki se je žele predvsem mladi, ki niso okusili vojne in ne morejo razumeti vsega tega sovraštva še danes sredi nove, prijateljsko združene Evrope.«

Pomembna svečanost za počastitev spomina na veliko žrtev štirih slovenskih fantov je potekala tudi v četrtek zvečer – 6. septembra – v **bazovski cerkvi** ob številni udeležbi. Za to priložnost je domači župnik g. Marjan Živic pripravil tudi krajši spored s pesmimi in recitacijami, slavnostni govor pa je imel dr. Zorko Harej. Pred oltarjem so ves čas gorele štiri velike sveče, ovite s trnjem, rdeča preproga sredi cerkve pa je simbolizirala prelito nedolžno kri.

Dr. Zorko Harej je v svojem govoru poudaril, da je Bazovica po usmrtni Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča postala simbol mučenega, a upornega naroda. K njihovem spomeniku se Slovenci vračamo vsako leto, da utrdimo vero v narodne ideale in poživimo upanje v prihodnost našega naroda. Govornik je nato razvil misel, da so štirje fantje tudi s krščanskega vidika storili visoko etično in moralno dejanje. Uprli so se oblasti, ki je hotela zatreti njihov narod. Nobena oblast na zemeljski obliki nima pravice, da ubija telo in duha nekega naroda. Boj štirih junakov je bil utemeljen tudi po splošnih etičnih in krščanskih načelih, je poudaril dr. Zorko Harej in dodal, da se je prav po zaslugi štirih bazoviških junakov Evropa začela zanimati za to, kar se je dogajalo s Slovenci v fašistični Italiji.

Komaj dva dni po osrednji spominski proslavi 60-letnice Bazovice pa je neodvisen časopis Demokracija (ki neuradno velja za vladno glasilo) objavili sestavek, da bo manj sprenevedanja izpod peresa Iva Zajdele, člana uredništva.

V njem je neugnani apostol slovenskega domobranstva med drugim zapisal: (navajam) »Svojege odnosa do slovenskega domobranstva ne bom zaostрил tako dolgo, dokler ne bo domobranstvo v javnosti priznано kot povsem legitimno gibanje proti komunističnemu revolucionarnemu terorju.« (konec navedbe)

Če bi šef nacistične propagande dr. Joseph Goebbels, najtesnejši Hitlerjev sodelavec, še živel, bi Herr Johann von Scheidella že postal Sturmführer propagandnega oddelka slovenskega domobranstva...

Katastrofalna bilanca

Pred tremi leti je v Srbiji prevzel oblast Slobodan Milošević. To se je zgodilo 23.–24. septembra 1987 na znameniti Osmi seji srbskega cekaja. Bilanca triletnega vladanja Miloševića pa je naravnost katastrofalna.

S svojo agresivno politiko se mu je posrečilo, da je srbski narod močno sprl z vsemi

ostalimi narodi in narodnostmi v Jugoslaviji, srbski narod ni bil v novejši zgodovini še nikoli tako osamljen... Avtonomija Vojvodine in še zlasti Kosova sta ostali le mrtvi črki na papirju. Rešitev sila zapletenega kosovskega vprašanja je iz dneva v dan še bolj oddaljena.

Kljub vsem naporom Milošević ni mogel preprečiti demokracičnih svobodnih volitev v Sloveniji in na Hrvaškem, kjer so prišle na oblast stranke ali koalicije, ki so jim volilci dali največ glasov.

Srbija je po Miloševićevi zaslugi ostala zadnja trdnjava boljševizma v Evropi, kar je sila poniževalno za srbski narod, ki ima bogato demokrasko tradicijo.

Srbsko gospodarstvo je pred razsulum, toliko opevano »narodno posojilo« za hitrejši razvoj Srbije, še zdaleč ni dalo pričakovanih rezultatov.

Milošević je dosegel en sam uspeh, če ga tako lahko imenujem. Do prav neverjetnih razsežnosti je razvil srbski nacionalizem, ki v nekaterih

primerih že prehaja v odkrit šovinizem. Pogled Srbov je uspešno usmeril nazaj – v bogato zgodovino srbskega naroda, s čimer pa seveda ne moreš vstopiti v Evropo tretjega tisočletja!

Naj sklenem: Slobodanu Miloševiću se je v pičlih treh letih posrečilo razbiti takomenovano tretjo Jugoslavijo, zaradi česar se bodo morali narodi in republike znova demokracično dogovoriti o novem možnem sožitju v Jugoslaviji, ali pa se raziti! Po možnosti brez prelivanja krvi...

Velika Črna gora

Ne brez smisla za humor pomešan s kancem cinizma, je prvi črnogorski neodvisni časopis KRUG sprožil pobudo, da bi se Srbija združila s Črno goro! Nova država – Velika Črna gora – bi zajemala 102.173 kvadratnih kilometrov ozemlja in imela okoli 13 milijonov prebivalcev. Po tem predlogu bi Srbija, Vojvodina in Kosovo imele status administrativnih enot, ki bi bile direktno podrejene centru. Glavno mesto bi seveda bil Titograd!

Pometamo pred svojim pragom

Srečni Danilo in bratje Dalton

Danila Slivnika se res drži smola: potem ko se je nekako otresel »rdeče preteklosti« in članstva v vodstvu prenoviteljev, je v nekaj dneh postal skorajda najglasnejše trobilo nove demokracije. Urednik Delove notranje politike se je spet lotil razmišljanja o programu zvezne vlade in odjahal skupaj z brati Dalton diletantizmu naproti.

Danilo ni Lucky Tom in z brati Dalton ni imel sreče. Ekonomski program zvezne vlade, trdi, drsi zanesljivo v notranje samouničenje, »ki je znano že od najzgodnejših jugoslovanskih reformnih poizkusov«. Danilu je resda že nekaj časa znano, da bo »Marković propadel«, le da ne ve kako. Drago Buvač, Delov ugledni ekonomski komentator, je podobnega prepričanja, a je svoje napovedi argumentiral v brani knjigi.

Črnogledost, ki je značilna za novepečene gospodarske napovedovalce, je dandanes, zdi se, nakladna zadeva. Lucky Danilo pravi, da je Marković na začetku zastavil izborni, kot še noben jugoslovanski premier. Potem pa da je začel hitro popuščati največjim in najmočnejšim v državi in s tem pač dokazal, da nobena vlada ne more imeti ekonomske politike, ki bi bila v prid najrazvitejšim v državi, ne glede na to, katere in kakšne ekonomske cilje deklarira – tržnost, konvertibilnost, poslovnost ali kaj – četrtega. Še več: v skladu z nekajdesetletnimi beograjskimi upravnimi navadami je ves čas deloval na skrivaj in nas (?) tudi ves nesramno varal: brezkompromisno je obdavčeval gospodarstvo, s selektivnimi posojili kmetijstvu preliv sredstva v Srbijo, s spreminjanjem kratkoročnih posojil v dolgoročna dovoljeval povečanje osebnih dohodkov na jugu države (spet pretežno v Srbiji) in se, kar zadeva proračun, sploh obnašal, kot da (zvezni) državi sploh ni treba varčevati. Slovenija je bila pri tem nekajkrat neposredno oškodovana... Tako Danilo.

Novopečeni gospodarski komentator je pri tem svoje številne bralce pozabil seznaniti z nekaterimi drugimi dejstvi, ki jih je – prav po nesreči – težko vgraditi v njegovo gospodarsko zlaganko. Gre namreč za dejstvo, da Markovićev gospodarski (ne politični in strankarski) program podpirajo prav vsi tisti (Evropska skupnost, IMF, Svetovna banka, finančna združenja), ki naj bi Jugoslaviji (takšni kot je, saj jih naše notranje razprtje le skrbijo, prav nič pa ne zanimajo) ponudile takšno ali drugačno pomoč na njeni poti v Evropo. Da so selektivna posojila kmetijstvu nujna reč v današnjem svetu v Evropi je nekoliko dlje kot zvezna vlada. Posojila so namenjena kmetijstvu in ne posamezni republiki, druga reč pa je, katera republika je bolj in katera manj kmetijska. Zaradi spremembe kratkoročnih in dolgoročnih posojila (ki jih je bila deležna vsa država) pač ni mogoče povečevati plač. Plače so se v zadnjih mesecih najbolj povečevale na Hrvaškem (ki je že ujela in ne le ujela Slovenijo) in ne na »jugu države«, ki upravičeno caplja zadaj. Prej bo Marković ohranil (ob zunanji podpori) kakršnože konvertibilnost denarja, kot pa bi to uspelo mladim demokracijam z lipami in kunami. Nalijmo si vendar čistega vina in povejmo, da so izvozni izdelki najsevernejše republike predragi in zastareli in da je prav tisto, kar zahteva ta industrija in njeni nepoučeni glasogovorniki prelivanje denarja. Pocenj surovine in dragi kovčni izdelki...?

Ivan Vidic

na smrt! Slovenski narod bi moral tako izginiti z zemeljske oble...

Edina sila, ki se je takrat temu zavestno uprla je bila Osvobodilna fronta slovenskega naroda, ki so jo ustanovili 27. aprila 1941, in ki je pozvala in tudi popeljala slovenski narod v zanj najbolj usodnih časih v narodnoosvobodilno borbo!

Iz nedrj NOB slovenskega naroda se je tudi porodila drzna vera v končno zmago: »Divje odmeval bo krik sredi noči. In maščevana bo tudi Bazovica. V zarji krvavi nebo zažari!«

OF in slovenski partizani so rešili čast Bezovice...

In kako danes gledajo na Bazovico Slovenci v Italiji? Ob njeni 60. obletnici so pripravili vrsto lepih prireditev, vrh pa so dosegli v nedeljo, 9. septembra z množično spominsko svečanostjo na Bazovici.

Osrednjo manifestacijo je priredil Odbor za proslavo bazoviških žrtev, na njej pa so spregovorili goriška pesnica Ljubka Sorli, vdova pevovalke Lojzeta Bratuža, ki je umrl za posledicami fašistič-

retorične proslave z venci in parolami o svetli bodočnosti..., tako jim zdaj zoprti apologija slovenskega kolaboracionizma, spravarska zmeda, ki volka odeva v jag-nje – vsi ti ponatisi Črnih bukev in rožmanovske izjave tipa »tudi v drugi bi vse to več ali manj storil«.

Kajti eno je neizpodbitno: slovensko sodelovanje z naci-fašizmom, ki je narod zapisal smrti, je in bo ideološka napaka, etično neizbrisljiv madež...

...Vse, kar je prav tako napačnega in strašnega sledilo domobranstvu tudi po končani vojni je neopravičljiva grozota, a vendar še zmeraj reakcija, posledica, odgovor izzivu, greh po izvirnem grehu. Ateistični partizani nima jo opravičila za Kočevski Rog, a toliko manj ga imajo za Urh katoliški belogardisti, ki so mučili v Kristusovem imenu!

Od tu dalje je samo s priznanjem lastne krivde, s kesanjem na obeh straneh, ne le na tisti zmagoviti, mogoča sprava. Sprava, ki je nujna za sodobno, omikano družbo na pragu tretjega tisočletja. Sprava, ki jo je z umirjenim

Nova samozavest svetovne organizacije

Kakor že 45 let, se je tudi letos tretji torek v mesecu septembru začelo v New Yorku redno zasedanje Generalne skupščine Združenih narodov. Zdaj je na vrsti splošna razprava, v kateri bo sodelovalo 160 predstavnikov vseh držav – članic, med njimi ameriški predsednik George Bush in predsednik jugoslovanskega predsedstva Borisav Jović. Ta bo govoril tudi kot predsedujoči gibanja neuvrčenih držav. Splošna razprava bo zajela vse aktualne politične, gospodarske in družbene probleme človeštva od kriz do vojaških spopadov prek vprašanja gospodarskega razvoja in dolgov do »paketov«, ki zajemajo razorožitev, človekove pravice, ekologijo in izobraževanje.

Že sam začetek letošnjega zasedanja je pokazal, da se je veliko spremenilo v dejavnosti svetovne organizacije in da je zelo narasel njen ugled v svetu. Z vso pravico lahko govorimo o renesansi svetovne organizacije,« so v teh dneh pisali ob East Riverju. Prepričanje, da gre za renesanso, potrjujejo nekateri najnovejši ukrepi s sedeža svetovne organizacije, predvsem pa soglasna obsodba Iraka

zaradi okupacije Kuvajta, ko so ZDA in SZ enako ostro obsodile potezo Sadama Huseina, ko Kitajski še na pamet ni prišlo, da bi uporabila pravico veta, ko so se tudi Arabci, pa naj bo zaradi strahu ali pa zaradi nove svetovne enotnosti, skoraj brez izjeme uklonili resolucijam Varnostnega sveta ZN, ki so dosegle svoj, vsaj začasni višek, s pomorsko blokado Iraka.

Renesansa ZN se je v bistvu začela že z zboljšanjem odnosov med ZDA in SZ. Najvišji predstavniki teh dveh držav so spregovorili o regionalnih krizah brez vsake ideološke obremenitve. Samo takšno ozračje in medsebojno zaupanje je omogočilo soglasje glede Iraka ko so stalne članice Varnostnega sveta Velika Britanija, Francija, Kitajska, ZDA in SZ odobrile ameriško pobudo, da bi z gospodarskimi sankcijami prisilili Irak k umiku z zasedenega ozemlja.

Ko se je začelo govoriti o novi kolektivni varnosti, o zavarovanju majhnih pred nasiljem velikih, je svetovna organizacija res dobila krila.

Kmalu nato, konec avgusta, je bil znan tudi mirovni načrt za Kambodžo, za pre-

nehanje te zelo dolge in že skoraj pozabljene vojne.

Novi vzpon svetovne organizacije se je začel z zatonom hladne vojne, kar je posredovalcem iz svetovne organizacije omogočilo, da so dosegli prenehanje sovražnosti med Irakom in Iranom (leta 1988). Tisto leto so mirovne sile ZN, po vsem svetu znane »modre čelade«, zaslužile Nobelovo nagrado za mir. Leto dni kasneje, lani, so nadzirale volitve v Namibiji, ki je v začetku letošnjega leta postala kot zadnja afriška kolonija, neodvisna država! Toda, Namibija ni le postala svobodna, temveč je s svojo večstrankarsko družbeno ureditvijo postala zgled za vso Afriko. Naslednji podvig mirovnih sil ZN je bilo nadziranje volitev v Nikaragvi. »Če ne bi bilo tega njihovega nadzorstva«, je dejal neki ameriški funkcionar, »bi sandinisti kaj lahko trdili, da so izgubili na volitvah zaradi našega (ameriškega) vmešavanja«.

V senci dogajanj v Perzijskem zalivu in potovanja generalnega sekretarja ZN Pereja de Cuellarja v Jordanijo, kjer se je pogovarjal z iraškim zunanjim ministrom Tarikom Azizom (ne-

uspešno), so nastajali temelji za mir v Kambodži. Prizadeti so našli izhod iz enega najdaljših vojskovanj. Pet stalnih članic Varnostnega sveta je sprejelo sporazum, na katerega so kasneje, z večjim ali manjšim oklevanjem pristale tudi vokujuče se strani v Kambodži.

Gre za načrt, ki je nekoliko podoben tistemu, ki je rešil namibijsko vprašanje, vendar je obsežnejši, ambicioznejši in – dražji! Še nikoli si niso predstavniki ZN lastili tolikšne uprave nad neko suvereno državo, vendar je to po njihovem mne-

nju edini način, da bi pomagali Kambodži. Takoimenovani prehodni organ ZN v Kambodži bi zagotovil prekinitev sovražnosti in volitve v ustavodajno skupščino, do izvolitve vlade pa bi kontroliral pet ključnih ministrstev: za zunanje zadeve, obrambo, finance, informacije in javno varnost. To obsežno nalogo naj bi opravilo 10 000 vojakov in prav toliko civilistov, več kakor kdajkoli po nalogi v Kongu v začetku šestdesetih let!

Po dolgotrajni osrednji temi, ki je prevladovala na svetovnem prizorišču, to je

Strah hodi po svetu: Poleg brezposelnosti se ni rešeno vprašanje brezdomcev in azilantov na svetu. Vprašanje, s katerim se bodo morali ZN prej ali kasneje resno ukvarjati. Na sliki: domovanje begunskih Romov v Hagenu v ZR Nemčiji.

odnos med ZDA in SZ, se oglasa nova tema: kolektivna varnost, novi svetovni odnosi, ki naj bi končno lejamčili šibkejšim varnost pred velikimi, da jih ne bi mogli pogoltniti kadar bi jim bilo po volji. V bistvu je to stara zgodba, o kateri so z velikim navdušenjem govorili takoj po koncu 2. svetovne vojne ko so bili ustanovljeni Združeni narodi.

Zdaj je videti, da mnogi znova verujejo v to idejo, še posebno odkar so vse države na svetu razen nekaterih nepomembnih izjem soglašale s sankcijami proti Iraku. Tolikšnega soglasja še ni bilo v palači ZN, tudi takrat ne, ko so razpravljali o apartheidu. Takšna nova ocena zmoglosti ZN je sprožila nastanek mnogih novih, vzpodbudnih načrtov za prihodnost. Veliko je še starih vojn, ki jih je treba končati: Afganistan, Etiopija, Salvador, Angola in še bi lahko naštevati.

Veliko je tudi novih tem, ki segajo daleč v prihodnost in ki se jih je treba čimprej lotiti: »Vsaj začeti moramo dialog med severom in jugom,« je dejal Peres de Cuellar ko je komentiral vse večji prepad med bogatimi in revnimi. Spoprijeti se bo treba z ekološkimi težavami zemlje, s terorizmom, mami, populacijsko eksplozijo, aidsom ...

fl-

Od razkosa do združitve ali kako velika bo velika Nemčija

Strogo med pravniki, obdobje po vojni še ni obdobje miru. Obdobje po vojni je čas, ko območje orožje; obdobje miru se začne, ko nekdanji nasprotniki sedejo za okroglo mizo in s podpisom zapečatijo svoja prihodnja razmerja. Za Nemce se je prvo obdobje prevesilo v drugega 12. septembra opoldne po moskovskem času, ko so zunanji ministri štirih velesil in oba nemška zunanja ministra podpisali sporazum s preambulo, desetimi členi in nevtralnimi naslovom: pogodba o sklepnih določbah v zvezi z Nemčijo. Z njim se štiri velesile odrekajo predpravicam, ki so si jih pridobile nad Nemčijo kot zmagovalke v drugi svetovni vojni. Tudi tisti, ki so Genscherjev diplomatski tek čez ovire v zadnjem letu spremljali s stisnjenimi zobmi in z upanjem, da se bo spotaknil, morajo priznati, da gre za diplomatsko mojstrovino: bolj kot kdorkoli na zahodnonemškem političnem prizorišču je znal Genscher usklajevati politično dogajanje na različnih ravneh, na notranjem in mednarodnem, na ulicah in v kabinetih, in pogosto je moral pri tem presegati spodrsrljaje, ki jih je zagrešil bolj enodimenzionalno razmišljajoči kancler Kohl.

Genscher je bil zadnje mesece nenehno na poti in je zadnje tedne dajal vtis izčrpanega človeka; kamor je krenil, ga je spremljal zdravnik. Dvanajsti september, dan, ko naj bi Nemčija za zunanji svet po-

stala spet enotna in suverena, je bil dan njegovega zmagoslavja, vendar pa ne brez kaplje pelina: v Moskvi podpisani sporazum, ki so ga te dni v New Yorku predložili zunanjim ministrom držav udeleženk Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi, bodo morale podpisnice še ratificirati v parlamentu, Sovjetska zveza brzkone šele na pomlad.

Nemške dežele so imele

v Evropi od poznega srednjega veka dalje centralno pozicijo, zato vprašanje, kako velika bo velika Nemčija ni izmišljeno. V Berlinu si je še vedno moč ogledati razstavo pod naslovom Bismarck, Prusija, Nemčija in Evropa, razstavo, ki jo je – mimogrede povedano – arhitektonsko zasnoval dunajski Slovenec Boris Podrecca. Razstava skuša prikazati popoln prerez dobe, v kateri je železni kancler

tako mojstrsko združeval Nemčijo. V njej pa se skriva tudi aktualno sporočilo: združena Nemčija in velikonemštvo nista sinonima. Bismarck se, ko je šlo za združevanje nemških držav, ni odrekal ne spletkam – v teh je bil še posebej mojstrski – ne vojam, vendar pa se je vselej zavedal, da lahko Nemčija preživi le kot evropska država in ne kot država nad Evropo. Bismarck ni nikoli posebej imperialne politike in prelomno točko nemškega zgodovinskega razvoja ponazarja na razstavi slovita risba sira Johna Tennjela, objavljena 29. marca 1890 v londonskem Punchu.

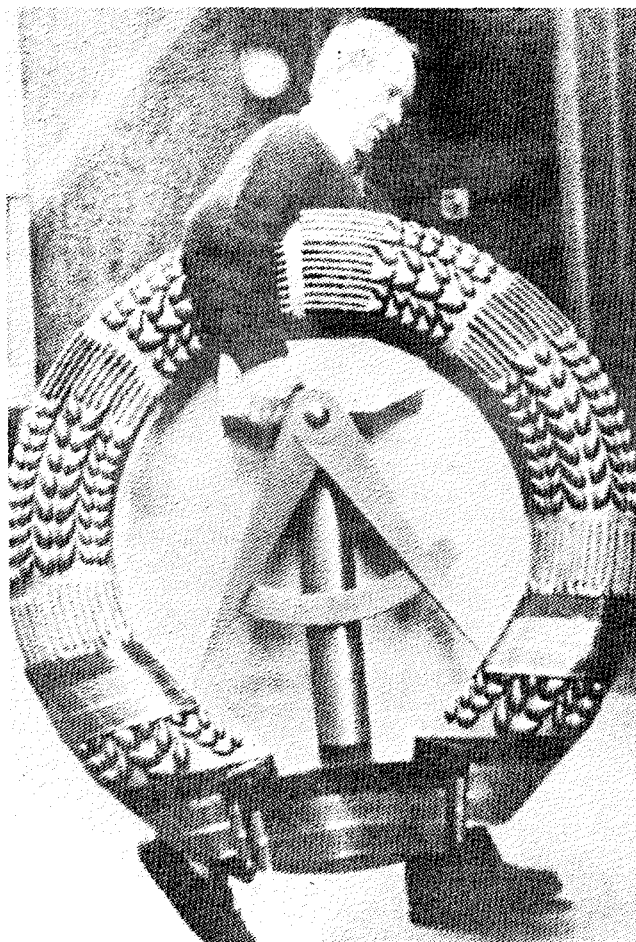
Mladi in ambiciozni cesar Wilhelm je tedaj odslovil veterana nemškega združevanja in podpis pod podobe se glasi: Krmar odhaja s krova. V naslednjem desetletju se je Nemčija pod Viljemovim vodstvom lotila izgradnje imperija in na tej poti doslej že dvakrat naselila na čereh in potegnili za seboj še druge okoli sebe. Moskva ni bila edina, ki se je z odporom spuščala v pustolovščino z novim nemškim združevanjem; tudi Pariz in London sta dala v zadnjih mesecih kljub nenehnemu Genscherjevemu zatrdanju, da gre za nastajanje evropske Nemčije in ne namške Evrope in da se Nemčija združuje, ker gre za del združevanja Evrope, od sebe nekaj znamenj za preplah. Strah je preglašilo spoznanje, da nemškega združevanja ni več moč za-

vreti, da pa ga je moč sooblikovati. Verjetno najbolj poučna je drsalnica, po kateri je zadnje mesece potovalo sovjetsko obravnavanje nemškega vprašanja: od zahteve, naj bi bila Nemčija nevtralna, preko predloga, naj postane članica obeh vojaškopoličnih zvez, in nato predloga, naj se v prehodni dobi sprijazni z nekoliko omejeno suverenostjo, do tistega, kar je pred kavkaškim junijskim srečanjem med Gorbačovom in Kohlom v krepkih besedah menda izrekel Ševardnadze: Naj gredo Nemci že k vragu – s čimer je privolil v tisto, kar je bila maksimalna zahteva Zahoda, to je, da mora biti združena Nemčija suverena in vključena v Atlantski pakt.

O tem, da je moralo sovjetsko vodstvo v svojem lastnem krogu opraviti veliko dihanja po metodi usta na usta – kot se še reče vztrajnemu osebnemu prepričevanju –, ne more biti dvoma. Konec koncev je Moskva dosegla svoj hegemonialni položaj nad Vzhodno Evropo z žrtvami, ki gredo v desetine milijonov ljudi, in potem ta položaj vzdrževala s stroški, zaradi katerih je trpel tudi njen gospodarski razvoj. Koncept, s katerim se je sovjetsko vodstvo lotilo združevanja, je nedvomno razumno zastavljen, vendar pa premalo oprijemljiv za prebivalstvo, ki je takorekoč vzgojeno v prepričanju, da je najboljši Nemec mrtev Nemec. Šlo je za koncept, v katerem naj bi bilo nemško združevanje povezano z razpadanjem blokvske strukture evropskih odnosov, s preobrazbo vojaškopoličnih zvez v politične organizme, pristojne

za organiziranje varnosti, ter z nastajanjem vseevropskih varnostnih struktur z nekaterimi nadnacionalnimi pristojnostmi, vse v okviru Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi. Do marca je bilo še nekaj upanja, da se bosta proces združevanja in proces nastajanja novih evropskih odnosov ujemala. Upanje na medsebojno pogojevanje obeh procesov pa je z marčnimi volitvami v Nemški demokraciji republik splavalo po vodi. Po kratkem obotavljanju je nato tudi sovjetska diplomacija popustila, v prepričanju, da bo združena Nemčija še bolj zainteresirana za razvijanje nove evropske politike in za novo evropsko povezovanje preko meja sedanjih gospodarskih zvez ter za novo varnost preko meja sedanjih vojaškopoličnih organizmov. O tem, da se mreža svetovnih in evropskih odnosov hitro spreminja, ni več nobenega dvoma in veliko argumentov govori v prid trditvi, da je moskovska diplomacija pravilno prognozirala prihodnji razvoj na evropski politični sceni. Če ga je, si je pridobila močnega zaveznika pri uresničevanju tiste naloge, ki si jo je zastavila za prihodnje desetletje, to je, da končno postane evropska država in ne samo velesila z evropskimi ambicijami. Z združenjo Nemčijo pa je tako, da s svojimi osemdesetimi milijoni prebivalcev res postaja daleč naokoli vsem najmočnejši sosed, da pa je hkrati že zdaj tudi sama brezizhodno ujeta v mrežo novih evropskih odnosov. In s tem morda tudi že cepljena zoper stare imperialne skomine.

Martjan Sedmak

Jordanija v primežu zalivske krize

Če bi radi obiskali prijazno, čisto in lepo arabsko mesto, pojdite v Aman. Nizke, bele in kockam podobne hiše dvomilijonske prestolnice Jordanije se druga ob drugi vzpenjajo po sedmih gričih, na cestah pa ne boste našli papirjev ali smeti – niti v predelih, kjer živijo revnejši prebivalci mesta in kjer lahko najdete hotele za dva jordan-ska dinarja na noč. Ljudje v dolga leta najbolj prozahod-

čih. V taborišču al-Husein, ki leži takorekoč sredi Amana živijo starci, ki so tja pribežali še daljnega leta 1948, po prvi arabsko-izraelski vojni takoj po ustanovitvi židovske države. V ozkih uličicah med majhnimi dvosobnimi enodružinskimi hišami, kjer se gnetejo številni člani velikih arabskih družin, pa se po cestah podijo že tretje, četrte generacije palestinskih beguncev. Gneča je tudi v poz-

Kljub temu, da Palestinci sestavljajo več kot polovico prebivalcev Jordanije in jih najdeš na vseh odgovornih mestih v državi, črni september izpred dvajsetih let, ko je kralj Husein obračunal s palestinskimi borci, pa je že pozabljen, se hočejo pregnanci iz izraelskega Zahodnega brega vrniti. Nič drugač ni v svetem mestu Jeruzalem. Palestinci, ki so ostali tam, so zaradi izraelske nepopustlji-

vek, ki zdaj kliče na islamsko zavest in arabski nacionalizem proti Američanom, je odstranil tako iraške Muslimeske brate kot naseriste, borce za arabsko državo. Samo leto dni po prihodu na oblast je začel krvavo vojno z Iranom in v njej žrtvoval 400 tisoč svojih ljudi in pravijo, da je tudi na svoje vojake usmeril bombe s kemičnim orožjem, da ne bi bil v očeh svetovne javnosti edini krivec za kemični pokol. Vsekakor pa je s plini pokončal 5000 svojih prebivalcev, predstavnikov kurdske manjšine v vasi Halabja. V Bagdadu vsak dan javno obešajo ljudi, ki se Sadamu Huseinu zdijo sovražniki, vso oblast pa ima pravzaprav njegova družina, saj je stranka Baas samo kritje za popolno moč bagdadskega diktatorja. Sadam Husein je šel še dlje od najbolj razvpih vzhodnoevropskih diktatorjev. Začel se je primerjati s starobabilonskim kraljem Nebukadnezarjem in ukazal poiskati svoje družinske korenine vse do preroka Mohameda. Tisti, ki bi v Iraku javno podvomili v njegovo božansko poreklo, pa bi tako in tako izgubili življenje.

ki jo danes ščitijo Združene države Amerike, je najbolj nazadnjaška kraljevina neizobraženih revnih množic in baneslovno bogatih članov kraljeve družine, z državno religijo, ki je morda še ostrejša od iranske. Jordanci ne pozabijo poudariti teh dejstev, ko jih spomniš na iraško diktaturo.

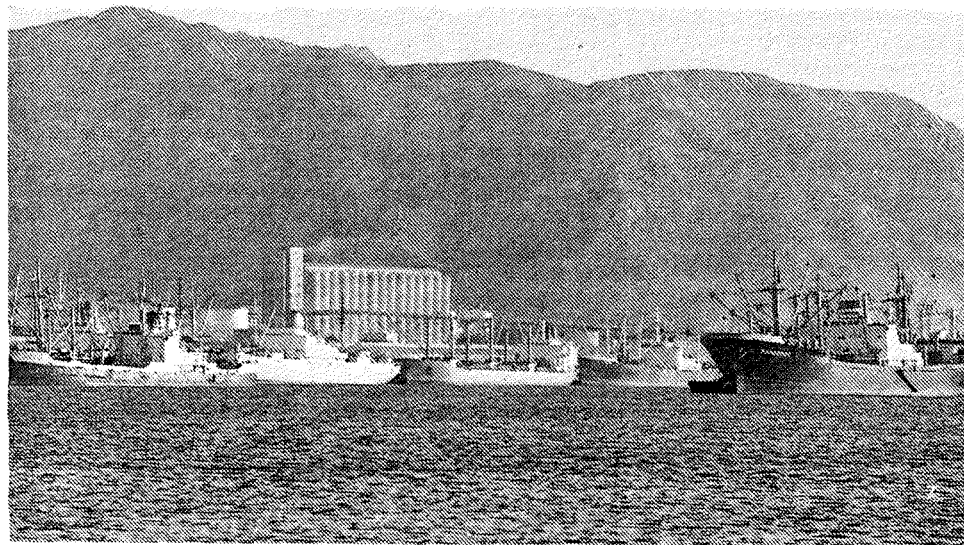
Pri tem pa pozabljajo, da je bil Kuvajt drugačen. »Mala trdnjava«, ki je padla v iraške roke, je bil tik pred ponovno uvedbo parlamenta, pa čeprav na tipično arabski način, kjer so plemena na oblasti še vedno privilegirana, doseljenici palestinskega, egiptovskega ali pa – bog ne daj – azijskega porekla pa še vedno niso imeli nobenih pravic. Toda Kuvajt je bil ena tistih držav, ki so edine resnično podpirali palestinsko gibanje. Samo zalivske države so redno plačevale v leta 1979 na bagdadskem vrhu ustanovljeni palestinski sklad, posredno pa so financirali še številne palestinske šole in bolnišnice. V prepričanju Jordancev in Palestincev po katerem nafta sploh ni bila kuvajtska, ampak arabska, je to pozabljeno.

med Jordanijo in Irakom so se po dolgi poti iz Kuvajta začeli zbirati desetstisoči izčrpanih, lačnih in žejenih prebivalcev azijskih držav, za katere ni dovolj šotorov, vode in hrane. Tudi z rednim posipanjem DDT-ja najbrž ne bodo mogli več zadrževati nevarnih epidemij med podhranjenimi starci, ženami in otroki, ki so poleg tega brez vseh prihrankov.

Tesna povezanost z Irakom

Jordanija zanje ne more poskrbeti, pa čeprav se trudi z vsemi močmi. Sadam Husein je namreč kriv tudi za popoln bankrot jordanskega gospodarstva. Ne samo zato, ker je konec velikanskega priliva jordanskih in palestinskih delavcev v Kuvajtu, ki bodo polega tega obremenili jordanske socialne sklade. Samo gospodarstvo je bilo z najmanj 70 odstotki povezano z iraškim, v Bagdadu so nakupili vso svojo nafto in tja so prodajali svoje izdelke. Poleg tega lahko kar pozabijo na iraški dolg, zalivske države pa bodo najbrž financirale Jordanijo samo toliko časa, dokler je Sadam Husein grozeča nevarnost, Jordanija pa ena najpomembnejših držav za izvajanje pomorske blokade proti Iraku.

Arabska zaveznitva so pretrgana in prav tiste države z Jordanijo vred, ki so se s srcem postavile na Sadamovo stran, bodo najbolj trpele. Jordanci pa še naprej upajo, da bo iraškemu predsedniku uspelo zbuditi arabski nacionalizem in se odkrižati zahodnega vpliva nad največjim svetovnim naftnim rezervoarjem, Bližnjim vzhodom. Kljub vsem dejanskim krivicam v preteklosti so države, kot je Jordanija, dokazale, da so še daleč od Vzhodni Evropi podobne spremembe razmišljanja. Jordantija-se lahko ponaša z demokracijo, ki je za arabske razmere med najbolj razvitimi. Kljub skoraj

Jordansko pristanišče Akaba

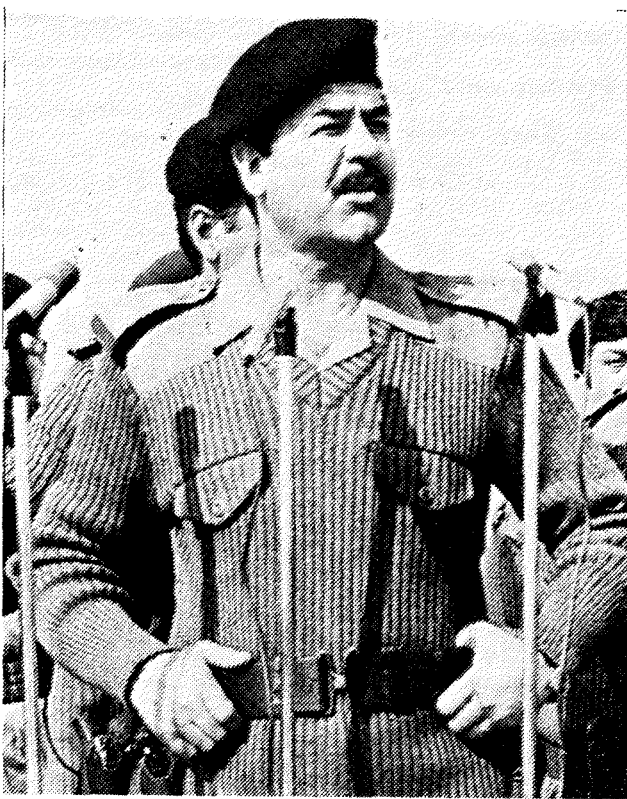
no usmerjeni arabski državi so navajeni tujcev in prijazni, ženska brez spremstva se lahko mirno sprehodi po ulicah, ne da bi se bilo treba bati nadlegovanja, kot marsikje drugje v muslimanskem svetu. Če se izgubite in vprašate mimoidočega za nasvet, vam bo z veseljem pol ure razlagal, kam morate iti, pa čeprav vas bo morda usmeril v popolnoma napačno smer, saj prave tudi ob začetku pogovora ni vedel. Toda Jordane se bo potrudil, da vam bo pomagal. Seveda, če niste Američan. Pred izbruhom zalivske krize so se pred ameriškim veleposlaništvom v Aman vile dolge vrste ljudi, ki so želeli poskusiti srečo v Združenih državah, danes pa ta nekdanji najbolj proameriška arabska država obtožuje Američane vsega hudega, kar mora trpeti arabski svet.

Odgovor na vprašanje, kako se mora Jordanija zgleovati po veliko bolj avtoritar-nem in nerazvitem Iraku, je skrit v palestinskih taboriš-

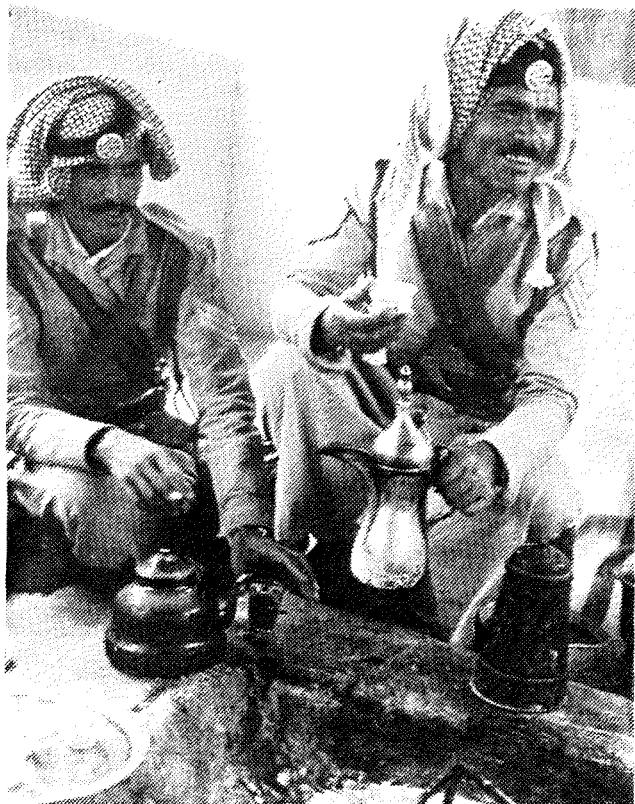
nih večernih urah nepopisna. Med hordami otrok, ki se igrajo na ulicah, pa resno in mirno stojijo njihovi očetje v belih haljah in palestinskih rutah ter razpravljajo o političnih in drugih težavah arabskega sveta.

Beseda »safara Jugoslavija«, novinar iz Jugoslavije, čudežno odpirajo vrata v palestinska taborišča, saj so ameriškim kolegom svetovali, naj raje ne hodijo tja. Če pa nisi sovražnik, ti hitro zapajo svoje težave. Medtem ko je učitelj arabščine odganjal radovedne oroke, je strojni inženir povedal, da že leta ne more dobiti službe. Nezaposlenost je tu še višja kot v vsej Jordaniji in tretjina prebivalcev taborišč je brez rednega dela. Tisti bogatejši so se preselili v uglednejše četrti Amana, revnejši pa še naprej živijo v svojih kockam podobnih hišicah v natrpanih taboriščih in upajo na vrnitev domov.

Dom je seveda na drugi strani reke Jordan, v Izraelu.

Iraški predsednik Sadam Husein v svoji značilni obleki in drži

Po napornem delu na meji sta si ta dva pripadnika arabske legije, ki je elitna enota jordanske vojske, skuhalo kavo.

vosti in nepripravljenosti na pogajanja o palestinski državi zagrenjeni. Tudi njim se zdi iraški predsednik Sadam Husein rešitelj, močni mož, ki lahko nauči Izrael pameti.

Diktatura najhujše vrste

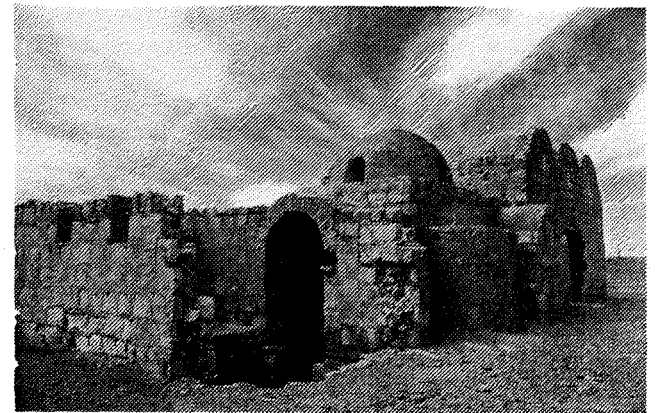
V tem prepričanju je skrit ves absurd bližnjevzhodne sedanjosti. Življenje je v Iraku popolnoma drugačno od teženj palestinskega naroda. Sadam Husein je doma vzpostavil diktaturo najhujše vrste. Svojo politično kariero je začel še v britanskih kolonialnih časih kot poklicni morilec, oziroma profesionalni borec za svobodo. Za kariero bližnjevzhodnih voditeljev ni to sicer nič nenavadnega, saj se lahko tudi številni izraelski voditelji ponašajo s črnimi luknjami v svojih biografijah. Toda Sadam je ostal zvest svojim zgodnjim prepričanjem tudi po prihodu na oblast. Leta 1979 je najprej odstranil vse, ki bi lahko ogrozili njegovo absolutno moč ter začel graditi »socializem«, ki se ga ne bi sramoval niti Nicolae Ceausescu. Člo-

Podpora pokvarjenim monarhom

Kljub temu pa celo receptor v enem boljših amanskih hotelov, ki lahko izgubi službo, če se gost pritoži, ogorčeno pove, da drži pesti za Sadama Huseina. Iraški predsednik je postal v očeh številnih Arabcev drugi Gamal Abdel Naser, združitelj arabskega sveta proti »imperializmu«. Sadamu Huseinu se je vsaj v delu Bližnjega vzhoda posrečilo obuditi spomin na vse krivice, ki so jih arabskemu svetu naredili veliki in močni. Stare kolonialne sile so po prvi in drugi svetovni vojni res razkosale Bližnji vzhod, da bi ga lažje nadzorovale. Zaradi nafte je Zahod – in to dela še naprej – ves čas podpiral najbolj pokvarjene monarhe, ki so zagotavljali poceni črno zlato. Spomnimo se iranskega šaha, ki je prav gotovo odgovoren za zmago islamske revolucije v perzijski državi, kajti ljudski bes je hotel popolnoma drugačne rešitve od skorumpirane monarhije. Tudi Saudska Arabija,

Poplava beguncev

Pozabljeno je tudi, da so imeli od Iraka samo dolgove. »Dolar, ki ti ga podari revež, je veliko vrednejši od tistega, ki ti ga da bogataš,« je dejstvo, da so zalivske države ves čas financirale Palestince in Jordanijo, je komentiral jordanski poslovnež. Toda Irak je Jordaniji prinesel še hujše težave, čeprav ga še vedno nihče v državi ne obtožuje. Stotisoči beguncev iz Kuvajta in Iraka so po drugem avgustu preplavili malo hašemitsko kraljevino. V začetku so naval beguncev še obvladovali. Taborišča za večina azijske begunce, za

Ostanki starodavne trdnjave v jordanski puščavi

katere njihove države ne poskrbijo, so uredili v vseh večjih mestih. Zagotovili so zdravnike, posebne prostore za matere in otroke, kar 80 odstotkov hrane zanje pa so v začetku zagotovili kar okoliški prebivalci, ki so s traktorji vozili gore sadja in zelenjave. Toda kmalu je bilo beguncev preveč. V vrstah za hrano so se začeli pretepati, primanjkovalo je vode, Pakistanu, Bangladešu, Kitajski in drugim pa še na misel ni prišlo, da bi poslali letala po svoje ljudi.

V obupnem poskusu, da bi na begunce opozorili svetovno javnost, so Jordanci zato zaprli svojo mejo z Irakom in azijskim prebežnikom prepovedali prehod, dokler se niso vsaj malo izpraznila begunska taborišča. Pogled na mejno postojanko al-Ruwaished je postal prava horror-story.

Na nikogaršnjem ozemlju

popolni kraljevi oblasti je to razmeroma liberalna monarhija, lani novembra pa so po dvajsetih letih spet volili v parlament, ki bi počasi lahko prevzel vso oblast v državi.

Toda Jordanija je hkrati bistveno opredeljena z močnimi in nevarnimi sosedi. Leta 1967 se je zadnjič postavila na napačno stran, ko je zaradi zavezništva z Egiptom in drugimi arabskimi državami v vojni proti Izraelu izgubila polovico kraljestva. Tudi zdaj je videti, da je stavila na napačnega konja. Čeprav je ogorčenost Jordancev in Palestincev celo razumljiva, zgodovina ne odpušča čustvih in nepremišljenih odgovorov na svetovne konflikte. Tudi Jordanija bo najbrž še čutila svojo odločitve za Sadama Huseina v najhujši mednarodni krizi zadnjih let.

Barbara Kramžar

Pismo rojakom

Pred in med drugo svetovno vojno so primorski Slovenci služili vojsko v različnih italijanskih enotah, predvsem pa v kazenskih bataljonih, ki so bili razmetani po najrazličnejših krajih pod italijansko oblastjo. Po italijanski kapitulaciji se je del teh fantov in mož vključil v zavezniške armade. Ko so ti Primorci slišali, da v domovini poteka oborožen osvobodilni boj, so se v veliki večini hoteli vrniti in se boriti. Vendar pa nekaterim tega niso dovolili njihovi nadrejeni. Ena izmed takšnih enot je bil tudi tehničnonadzorstveni polk 7. ameriške armade, ki je bil v južni Franciji, v njem pa so bile tako imenovane »slovanske čete«.

Za te ljudi je slišal France Bevk in jim takoj po vojni napisal pričujoče pismo. Napisal pa ga je potem, ko ga je v Trstu obiskala delegacija osrednjega narodnoosvobodilnega boja, ki je koordiniral delo četnih odborov v tej ameriški enoti.

Spomenica primorskim Slovencem, ki so jih Amerikanci odpeljali proti njihovi volji s Sardinije na Korziko in tako preprečili, da se ne bi vključili v NOV Jugoslavije

Tovariši sinovi primorske zemlje!

Iz ust vaših tovarišev, ki so obiskali naše kraje, sem slišal mnogo o vas, ki se vam je pod fašisti zgodila krivica in že dolge mesece zaman hrepenite, po vrnitvi v domovino. Videl sem fotografije grobov vaših tovarišev, ki ste jih z ljubeznijo in spoštovanjem okrasili, kar je v veliko tolažbo njihovim svojcem. Videl sem vaš list, ki ste ga izdajali daleč od doma in z njim izpričali, da ste z duhom vsi s svojim narodom in njegovo kulturo.

Tovariši, morda ste imeli vtis, da mi ne mislimo na vas. Toda to ni resnica. Res je sicer, da so bile novice o vaši usodi, ki so prišle do nas, le skromne in redke, kakor tudi vi niste mogli veliko izvedeti o naši osvobodilni borbi. Toda vedeli smo, da je na Sardiniji, na Korziki in drugod na tisoče naših vrlih fantov in mož, ki bi radi vstopili v našo Narodno osvobodilno vojsko in se bojevali za svobodo svoje domovine, a jim nadrejene vojaške oblasti tega niso dovolile. Razumljivo je, da je to vzbudilo veliko nejevoljo med vsem primorskim ljudstvom in smo tej nejevolji tudi dali duška. Pisali smo o tem v vseh listih, posebno v »Partizanskem dnevniku« ter zahtevali, da naj vam dajo na svobodno izbiro, da lahko vstopite v Titovo vojsko ali pa ostanete v vojnem ujetništvu. Organizirali smo tudi zborovanje po vseh primorskih vaseh, s katerih je ljudstvo pošiljalo toza-

devne proteste zavezniškim vojaškim misijam pri naši vojski. Za vašo usodo pa se nismo zanimali samo Primorci, ampak vsi Slovenci in Jugoslovani; o tem vprašanju je svoj čas spregovoril tudi maršal Tito. In res se je zgodilo, da je bil vsaj del tistih, ki so bili na Sardiniji, na Siciliji in drugod, po njihovi volji vključen v našo vojsko in je nekateri izmed teh doživeli srečo, da je vkorakal v Slovensko Primorje in v Trst. Mi smo spočetka mislili, da ste bili tega deležni tudi vi, ki ste bili tačas na Korziki. Šele čez dolgo je prišla do nas novica, da temu ni tako. Zopet smo dvignili glas, toda bilo je že pozno, zakaj kmalu nato smo stopili v toliko zaželeno svobodo.

Danes ko nam je znano vse vaše trpljenje in hrepenenje, vas tem topleje in tem prisrčneje pozdravljamo. Vaši domaći so z velikim veseljem in zadoščenjem prejeli vest od vas in se vas pogosto spominjajo v vseh razgovorih. Težko čaka jo trenutke, da se povrnete v svoje domače kraje, da se pozdravite s svojimi najbližnjimi in da pomagate pri obnovi naše domovine. Obračajo se na naš Pokrajinski odbor, da naj bi posređoval za vašo vrnitev. Obljubljamo vam, da bomo storili vse, kar bo v naši moči in da nas bodo pri tem podpirale tudi slovenske in jugoslovanske oblasti. Glavno pa je, na vas, da zahtevate svojo vrnitev in ne nasedate sovražni propagandi,

ki bi vas rada odvrnila od povratka v domovino. Ako bodo vaše zahteve odločne in pri tem ne boste odnehali, se vam bo brez dvoma izpolnila vroča želja.

Rad bi vam opisal kaj se je medtem veličastnega zgodilo v vaši ožji domovini, toda to ne gre v eno pismo, moral bi vam napisati celo knjigo. Ko se boste vrnili, svoje primorske zemlje in ljudi skoraj ne boste več spoznali. Mnogo vasi in hiš je požganih, mnogo ljudi je bilo mučenih in pobitih, nešteto jih je bilo odpeljanih v Nemčijo in se šele zdaj polagoma vračajo na svoje domove. Glavno pa je, da je bilo naše ljudstvo odločno, da si hoče tudi za ceno najtežjih žrtev priboriti svobodo in si zgraditi tako državo, da bodo v nji zadovoljni vsi sloji in vsi narodi, ki bodo zanj pripravljeni umreti in se ne bo nikoli več ponovila jugoslovanska tragedija iz leta 1941. Ponosni smo lahko, da je bilo na Primorskem le malo izdajalcev in zapeljancev, ki so sprejeli orožje iz rok okupatorjev in se borili za Hitlerja proti lastni svobodi.

Osvobodilna Fronta, ki je nastala na pobudo Komunistične partije, ni stranka ali zveza strank, ampak predstavlja ves slovenski narod, ker so se v nji združili vsi pošteni, rodoljubni Slovenci brez razlike političnega prepričanja. Mi smo dobro vedeli, da se lahko osvobodimo le, ako smo edini in se opremo

na ostale jugoslovanske narode. Vedeli smo tudi, da bo naša svoboda trajna le, če bomo trdno povezani z narodi Sovjetske Zveze.

Jugoslavijo je pomagala osvoboditi Sovjetska Rusija, Slovenijo in posebno naše Slovensko primorje so pomagali osvoboditi vsi jugoslovanski narodi v vrstah slavne IV. armije. Mislite si lahko, kakšni lepi občutki so nas prevzemali, ko so partizanski tanki drveli čez Kras in so naši borci stopili na tržaške ulice. Zavedali smo se, da bomo Trst imeli le, ako ga osvobodimo z lastno krvjo. Osvobodili smo ga z velikimi žrtvami, in še to ni zadostovalo. Poučeni ste, kaj se je potem zgodilo. Najprej so našo vojsko in našo oblast nesramno obrekli po časopisu in po radiu, nato pa so pod grožnjo vojne pritisnili na Jugoslavijo, da je morala izprazniti Trst in Gorico in v naših hribih vse ozemlje do Soče. Le na Krasu sme biti 2.000 partizanov, a vzhodno od »modre« črte je jugoslovanska vojaška oblast.

Kakor je bilo naše ljudstvo navdušeno ob zmagi in svobodi, tako je s tem doživelo veliko razočaranje. Spoznalo je, kaj bi bilo, ako bi sledilo tistim, ki so mu ves čas priporočali, naj se ne bori, ampak naj čaka. Komur to ni bilo že prej jasno, je sedaj sprevidel, da se moramo zanesti le na lastno moč, na pomoč svojih bratov po krvi in na resnično demokratične množice sveta. Res je, da zdaj lahko izdajamo slovenske časnike, da se lahko več ali manj nemoteno obnavlja kulturno življenje in se polagajo temelji obnove slovenskega šolstva. Toda sami veste, da kulturna svoboda še ni popolna svoboda. Mi hočemo tudi politično svobodo, da ne bomo odvisni od kogarkoli, ampak da bomo sami odločali o svoji usodi. Če imamo take svobode, tedaj se lahko pripeti, da bomo izgubili tudi kulturno svobodo, kot se je to zgodilo po zadnji vojni. Tega pa nočemo več doživeti. Primorsko ljudstvo je pripravljeno, da se še dalje bori, – sicer z drugačnimi sredstvi kot prej – dokler ne dosežemo polne svobode. In z nami ob boku se bori tudi pošteni del italijanskega ljudstva.

Tu se moram dotakniti nekega vprašanja, ki vas gotovo zanima, namreč našega sodelo-

V pisateljev spomin

V ponedeljek, 17. septembra, je minilo sto let ko se je rodil in dvajset let kar je umrl slovenski pisatelj France Bevk.

Ti dve obletnici smo Slovenci zaznamovali z odprtjem Bevkove domačije v Zakojci nad Cerknim. Ta je zdaj pre-

France Bevk je med vojno odšel v partizane, kjer je nastala tudi ta risba. Dne 23. 5. 1944 jo je na Bazi 80 v Srednji vasi nad Cermonjicami, s čopičem in dvobarvnim tušem narisal Dušan Povh, France Bevk pa se je nanjo podpisal.

urejena v etnološki muzej, v katerem se obiskovalci seznanijo z nekdanjim življenjem tamkajšnjih prebivalcev in z veliko ustvarjalno močjo Franceta Bevka.

Na Zakojci se je v nedeljo, 16. septembra, zbralo več kot dva tisoč ljudi z vse Slovenije, med njimi pa je bilo največ Primorcev z obeh strani meje. Tako so se spomnili svojega rojaka, ki je bil eden najbolj plodnih in hkrati eden najbolj branih slovenskih pisateljev. S svojimi deli, predvsem pa Kaplanom Martinom Čedrmcem je dajal Primorcem novih moči, da so vzdržali fašistično nasilje in se mu junaško postavili v bran.

Obnovljeno Bevkovo domačijo – denar za to je prispevalo na tisoče slovenskih šolarjev – je odprl predsednik slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Janez Milčinski, slavnostni govornik pa je bil pesnik Ciril Zlobec.

B. K.

vanja z Italijani. Naši nasprotniki so nam še med borbo očitali, da se vezemo s fašisti. To je bila nesramna laž. Mi se nismo vezali in se ne vezemo s fašisti, kot so se vezali tisti, ki so

nam to očitali, ampak še vedno velja fašizmu najostrejši boj. Poiskali smo tiste ljudi delavskega in srednjega sloja, ki so sami trpeli pod fašizmom in smo jim ponudili roko za sodelovanje. Zakaj? Prvič zato, ker je to pravično, da za zločine fašistov ne dolžimo italijanskega naroda v celoti. Drugič, ker nam je to narekovala politična modrost. Sami veste, da živi na jugoslovanskem ozemlju Julijske Krajine kakih 300 do 400 tisoč Italijanov, če odštejemo tiste, ki so se preselili iz Italije. To je veliko število. Če bi bili vsi ti nasprotni priključitvi naših krajev k Jugoslaviji, potem bi Trst gotovo izgubili. Slo je torej zato, da pokopljemo staro sovraštvo – razen do fašistov – in da velik del njih pridobimo za to, da ne bodo nasprotni našim opravičenim težnjam. To pa je bilo mogoče na način, da smo jim pokazali Titovo Jugoslavijo kot napredno državo, v kateri ne bo razrednega zatiranja in smo jim obljubili kulturno svobodo in avtonomijo Trsta. Uspeh je bil ta, da so se mnogi izmed njih borili v naših brigadah in nam pomagali osvoboditi Trst, ko so se na naš poziv dvignili k vstaji. Danes, ko nam zavezniška oblast jemlje demokratične pravice (iz naše narodne oblasti, ki smo jo zgradili med borbo hoče narediti svoj posvetovalni organ, razpustili so nam Narodno zaščito in narodna sodišča, grozijo celo, da nam ne bodo dali slovenskih srednjih šol) in uvajajo fašistično obliko uprave, kot je bila pred 8. septembrom 1943, ter nasatavljajo na važna mesta fašiste, so te italijanske množice na naši strani. To pričajo množice do 40.000 ljudi, ki so manifestirale za nas po tržaških ulicah. To priča dve splošni stavki, pri katerih je sodelovalo do 120.000 ljudi. To dejstvo nam dokazuje, da bomo Trst dobili in da bo Slovensko primorje svobodno. In tedaj bodo pošteni Italijani, ki nam pomagajo v tej borbi res dobili vse pravice, boj proti fašizmu pa se bo nadaljeval, dokler ne bo iztrebljen do korenin.

Resnici na ljubo moram poudariti, da se naši bivši zavezniki vedejo sovražno proti nam. Odkrito podpirajo italijanske imperialiste, ki bi hoteli, da pride slovensko primorje zopet pod Italijo in bi mi postali njihova brezpravna manjšina, ka-

Dr. Ivan Logar

Zapiski terenskega zdravnika

Potolažim sina po ogledu noge, predpišem Burove obkladke. Verjetno majhen otisaneč. Škodoželjen posmeh, za katerega ne vem, ali je veljal meni ali sinu, in že sem na Čevljarskem mostu.

Pri naslednjem obisku je otrok že brez vročine in grlo je v redu. Preko Šiške čez progo v Posavskega ulico. Pred vrati me sprejme blond dama v lepi spalni obleki, nakodrane glavičice, zame grobih potez. Novi ljudje. 10 mesečni dojenček kriči in bruha. Stara mati sedi ob njem in ga miri. Smo pač v dobi vitaminov. Gospa je nekje brala o teh čudovitih skrivnostnih močeh vitaminov in jih je našla v omehčanih zgodnjih hruškah. In je z njimi nasitila dojenčka. Organizem otroka se je temu seveda uprl in energično bruhal, nastopila je vročina. KER nisem odobral njenega početja, je naperila šobo in postala neprijazna. Da bi mama grešila, to je nemogoče! Le neumni dohtar ne zna ugotoviti, kaj je otroku. Dejala mi je s pomembnim poudarkom: Saj piše v knjigah, da leto star otrok že vse je!

Kaj sem ordiniral, se ne spominjam. Vem samo to, da sem se strašno zameril in da je ogrožena mamica prav energično zaloputnila vrata za mano.

V bližini artilerijske vojašnice sem obiskal 24-letno uslužbenko neke zadrage. Stanuje v Dimičevi – ulica ima menda ime po zgodovinarju. Bronhialni katar lahke stopnje, strah pred pljučnico, mlad mož. Poceni obisk, zdravnik zastoj.

Bilo je proti deseti. Poljske ulice samotno tihe in neprijetne, ko sem iskal Številko na Albanski ulici. K sreči so bila vežna vrata odprta, kar ni običajno. 21-letna porodnica že 27 dni po porodu pomalem krvavi. Njen mož je šibek in malo samostojen Hrvat, zaposlen v vojnem podjetju. Stroga konspiracija, ki velja tudi za krčme. Ženska je edina hčerka nekdanjega lekarnarja, precej razvajena. V bolnico bi šla, če je ne bodo preiskovali, ker je zelo sramežljiva. »Obrajta« samo dr. M., pri katerem se nikdar ni bilo treba sleči in je vse njene težave kar od daleč zadel. Nisem se dolgo pregovarjal, napisal sem napotnico za žensko bolnico in odšel.

Že dvakrat so telefonirali iz hotela na sv. Petra cesti. Neka Srbkinja iz Negotina, ki je na ekskurziji, želi nujno zdravniško pomoč. Vrtar me spremi v 2. nadstropje in potrka. Velika zanemarjena soba, slaba lesena miza na sredi, polna raznih škatal in obleke, ob stenah lesene postelje – prav nič podobno

hotelu. V kotu leži polna debeluška 30 let, učiteljica. Verjetno se je malo preveč najedla, ni vajena naše hrane in podnebja. Glavobol in težave v želodcu. Učiteljice so na ekskurziji skozi Ljubljano na Reko, Zadar, Dubrovnik. In njej mora pomagati zdravnik, ker gre tako rada z ostalimi na morje. Domov pa ne gre. Predpisal sem ji dieto, manj jedače in pijače, pa bo šlo. Bila je kar zadovoljna. Ali bodo zadovoljne tovarišice, ne vem, ker bodo imele še težave z debeluško.

Korotanska ulica, kraj pravičnega Litostraja. Široka avenija, drevesa ob njej, enake stavbe v obliki škatlic za žveplenke, ki mrtvo in pusto strmijo v pozno noč. Tu in tam zapoznel pijanček. Razsvetljeni vhod v Litostraj, dolga rampa, ki loči tovarno od ostalega sveta. Hiša čuvaja razsvetljena s slepečo svetlobo, prava pravljica iz začaranega sveta luči in teme. Pusta in temna Korotanska ulica. Nekaj hiš in hišic. Mož čaka pred hišo in me pelje po polzastih, zamolklo donečih cementno-betonskih stopnicah skozi malo kuhinjico v tesno sobico. Ceneno pohištvo à la 20.000 današnje veljave, papirnata madona z Jezuškom. Žena, 38-letna uslužbenka tobačne tovarne živahno pripoveduje, da je jutraj čakala na mleko za dojenčka. Bilo je mrzlo in se je prehladila. V postelji jo je treslo in sedaj ima vročino. Dojenček je pravi hrustek, krepko sesa in mleka ima dovolj. Je edinček, za katerega se trese močiček. Ne zaradi nje, le zaradi otroka so poklicali dežurnega. Da ne bi mleko škodovalo, ker ima vročino. In dalje teče govorica: »Enkrat sem že imela splav, zanosila sem izven matrice. Komaj so me rešili z operacijo. Imam hudo rahitično medenico in tega otroka sem dobila

s carskim rezom. In tako ga imamo radi, saj ne bo nobenega več.« Ugotovil sem St. febrilis, gripe. Dal sem Dulfodiazol.

Nazaj grede sem se ustavil na Celovski. Dolgo sem trkal. Čez nekaj časa pokuka majhna postava iz veže. Razmršen častnik, ves zaspan in krmežljiv. Tako sta si slična z ženko, oba svetlolasa in pegasta, nizke in drobne postavbe. Govori samo ona, možek pozorno posluša in prikimava. Stanovanje je zelo revno in rezmetano. V kotu trebušasta steklenica belega vina. Polito vino teče po mizici.

Oba otročiča, 3-letni deček in 10-mesečna punčka sta tako podobna staršem! Iste kretanje in svetlolase ptičje glavičice. Ošpice pri obeh. Deklica precej teže prenaša to nadlogo kot starejši fantek. Napisal sem sirup proti kašlju in dal navodila.

Kraško ulico v Trnovem, kjer stanuje naslednji bolnik, kljub iskanju s šoferjem nisva našla.

Ob pol eni ponoči se vrnem na Okrožni urad, kjer že ponovno brni telefon. Izkušeno pravilo pravi, da se iste stvari še isti dan rade ponove. Nujen obisk v Domobransko ulico, kjer bo neki otrok umrl, če ne bo hitre pomoči. Ima tako hude krče, da ga bo zvilo. Čez nekaj minut sem na mestu. Zvonim na vse gumbce. Nič. Šele po dolgem času pride odpirat mlada ženica, hišnica Administrativne šole – nekdanji Kristofov zavod. Njen 2-letni sinček je težko bolan. Najedel se je mekih zgodnjih hrušk in nato je imel take krče, da mu je od bolečin tekel pot po čelu. Potem je zaspal in bi prisila, da ga ne zbudite, kar sem ji dal prav. Moža ni doma, je odšel na orožne vaje. Saj ona ne bi telefo-

teri že danes odrekajo pravico do šolstva v mestih. Posebno jim je na poti sodelovanje slovencev in Italijanov in se trudijo, da bi zanesli razdor v naše vrste. Posebno radi bi tudi zanesli razdor med primorske Slovence same, v ta namen pošiljajo iz Italije k nam razne pobegle narodne izdajalce, ki iščejo z našimi ljudmi stike, da bi jih zastupljali s protijugoslovansko propagando. Interniranje in vojne ujetnike, ki se vračajo domov, z nesramnimi lažmi odvrčajo, da bi stopili na tla svoje domovine. Vozijo jih v Italijo, kjer jih pomešajo z domobranci, ki so se ves čas bojevali na strani Nemcev, da tako nadaljujejo svoje razdiralno delo. Z eno besedo, vse sile so vpregli v to, da bi Slovensko primorje ne bilo priključeno k ostali Sloveniji in Jugoslaviji, to se pravi, da bi ne bilo svobodno. Iz Trsta in iz naše dežele hočejo napraviti žarišče reakcije, ki naj bi širila nemir in nesloge med jugoslovanske in slovanske narode.

Edini pripomoček proti temu je naša edinstvo in sloga, naša odločnost, da hočemo biti svobodni in združeni v Titovi Jugoslaviji, tesno povezani z ostalimi slovanskimi narodi, posebno s Sovjetsko Rusijo. Vsaka drugačna rešitev pomeni na nas sužnost. In vi lahko pomagate na ta način, da složno in odločno zahtevate svojo vrnitev v domovino, kjer vas čakajo ne samo svojci, ampak tudi delo v tem poslednjem razdobju boja za izgraditev naše svobodne in srečne bodočnosti. Veseli nas, da niste naselili tuji propagandi in da ste prežeti z istim svobodoljubnim in demokracijskim duhom kot mi. Svobodni jugoslovanski narodi so z nami, vsi Slovenci so z nami, če bomo složni vsi Primorci do zadnjega, ne bomo doživeli razočaranja, ampak bo zmaga naša. V zadnjih letih smo premagali veliko nevarnih težav, premagali bomo tudi to poslednjo.

Pozdravljeni sinovi Primorske zemlje, in na skorajšnje svidenje!

Trst, dne 28. julija 1945
Predsednik
Pokrajinskega
narodnoosvobodilnega
odбора
za Slovensko primorje
in Trst
I.r. FRANCE BEVK

Zob za obveščevalna poročila

Druga svetovna vojna se je bližala koncu. Sovražnik je poskušal vse, da bi uničil deveti korpus in si olajšal umik. Zato so Nemci zbrali številno in pestro vojsko. Tu so bili Kozaki, domobranci, razne italijanske vojske, španska modra divizija, grški esesovci in številni četniki različnih srbskih vojvod, ki so se predstavljali kot osvoboditelji Primorskih Slovencev izpod italijanske okupacije. Pri tem pa jih ni prav nič motilo da so kradli, požigali, posiljevali, pobijali in klali to isto ljudstvo, katerega naj bi »osvobodili«.

Partizanski vojski je trda predla. Veliko je bilo žrtev tako med borci kakor tudi civilnim prebivalstvom. Sovražnik je bil krut in je streljal vse prek, če je le zasluhlil kaj partizanskega. Postavljali so nove postojanke in zasede na najbolj nemogočih krajih. Žrtev med obveščevalci je bilo posebno veliko. Dobri obveščevalni podatki pa so bili življenjskega pomena.

Z obveščevalci je stalno sodeloval tudi zobozdravnik v Gorici, ki je pošiljal zelo dobra poročila. Toda kako priti v novo nastalih pogojih do njega. Na misel jim je prišla drzna pa tvegana zamisel. Le ob tvegani terenski obveščevalke bi utegnili priti do njega in tako potrebnih obvestil. Dekletu obveščevalki, so razložili svojo zamisel. Za pot v Gorico pa naj se odloči sama.

Obveščevalka Bruna Bitežnik iz Biteža pri Grgarju, poročena Škrč se je odločila, da bo tvegala. Odpravila se je v Fobco pri Grgarju, kjer je »delal« amaterski zobozdravnik, ki je ljudem izdiral zobe. Pepo Černe-Govsov, aktiven delavec za OF, se je po pregledu Bruninih zob odločil, da ji bo izpulil kočnik vendar le toliko, da bo močno krvavel. »Operacija« je bila kar hitro opravljena. Obveščevalka si je zavela obraz s šalom in odšla na pot. Morala je skozi Grgar, kjer je bila močna domobranska postojanka. Pri prvih hišah jo je zaustavila domobranska straža. Kam? Pokazala jim je krvaveča usta in pojasnila, da ji močno boli zob in mora k zobozdravniku. Ko so se stražarji prepričali, da je res kar govori so jo pustili v postojanko. Na drugem kon-

cu vasi se je vse ponovilo le s to razliko, da je tedaj odšla iz postojanke.

Oddahnila se je. Prva ovira je bila za njo. Pa kaj ko je le dober kilometer dalje nova postojanka, kjer pa so v pretežni večini Nemci. Tistih nekaj domobrancev je poleg vojaških zadolžitev bilo tudi za tolamče Nemcem. Tudi tukaj se je vse srečno izteklo. S Prevala nad Solkanom je zagledala Gorico, do nje pa je bilo še več kakor uro hoda. Bližje ko je bila Gorica hitreje je hodila. Saj ni bilo več strahu, da bi kdo iz postojanke streljal nanjo iz objestnosti, kar se je večkrat dogajalo. Še skozi Solkan in po dolgi Svetogorski ulici in bila je na cilju – v Gorici.

Mesto je bilo mrtvo. Živahnosti in vrveža, ki ga je bila vedno polna ni bilo. Nad mestom je visela negotovost, kaj bo s njim napravil sovražnik. Tudi Brune se je polasčala tesnoba, pa čeprav je mesto dobro poznala. Ne v mestu ne bi hotela živeti. Je pa že varneje po naših gmajnah in grapah.

Trg na Travniku v Gorici je bil prazen. Le kakšen posamezen civilist in vojak je hitel čezenj, da bi čimprej prišel na cilju. Ustavila se je pred lepo sivo palačo z velikim portalom. Ob njem je bila napisna tabla, dr. Klendinst, zobozdravnik. Uprla se je v velika težja vrata, ki so se počasi odpirala. Odprla jih je le toliko, da je lahko smuknila skozi odprtino. Zajel jo je hlad stare meščanske hiše. Pri srcu jo je še močnejše stiskalo. Kako bo? Bo uspešno opravila nalogo. Misli so se ji zapletale. Ponovila je še enkrat geslo potem pa pozvonila v drugem

Vlasti Štrukljevi v spomin

S tovarišico Vlasto smo izgubili eno mlajših članic krajevne organizacije Milan Česnik in tudi občinske organizacije ZZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik. Kot gimnazijka v Novem mestu je bila zaradi sodelovanja z NOG že januarja 1942 sprejeta v SKOJ. Po tem je še bolj organizirano delovala

nadstropju. Odprl ji je moški srednjih let, prijaznega videza. Povabil jo je, da je vstopila. Ko so se vrata za njo zaprla, je povedala geslo. Zobozdravnik se ji je nasmehnil in postal še prijaznejši. Bruna pa mu je že hitela pripovedovati o svojem zobu. Posadil jo je na stol. Tam pa mu je povedala vse, kar so ji naročili obveščevalci.

Zobozdravnik si je ogledoval zob, si pripravil potrebne instrumente, da bo zob dokončno izpulil. Dal ji je injekcijo. Ko sta čakala, da bo injekcija pričela delovati, ji je zobozdravnik pripovedoval, kaj se dogaja v mestu, da se Nemci pripravljajo na odhod, kako je s prevozi itd. Sicer pa, je pripravil že tudi pismeno poročilo. Izpulil ji je zob, s tem pa naj bi bila pot obveščevalke že skoraj končana. Tik pred odhodom ji je izročil še pismo za obveščevalce.

V prazni čakalnici si ga je zataknila v nedra, se uredila, zavila glavo v šal in zadovoljna odšla na ulico.

Del naloge je bil opravljen. Skrbelo jo je še, kako bo na poti skozi postojanko. Pa je šlo tudi tam vse po sreči, saj so se jo še spominjali, ko je šla skozi nju, tako da je niso niti pregledovali. Na vprašanje stražarjev je odprla le usta in pokazala prazen prostor, kjer je bil prej zob. Zadnje kilometre jo je kar neslo proti domu, kjer sta jo že nestrpno pričakovala obveščevalca Franc Kodelja in Franc Petrovčič. Pot je bila uspešna, dragoceni podatki pa so bili dobljeni za ceno zoba. Prosto mesto v ustih jo spominja na akcijo.

Rado Jelinčič

Srečanje z materjo

Ravno na dan ko praznujemo »Dan žena« je pred 47 leti odšla v partizane moja mati Lojzka, ki je bila takrat stara 37 let. Na ta dan je odšla v partizane vsa družina skupaj z menoj, ki mi je bilo takrat komaj dobrih 13 let.

Pot nas je vodila iz Primorske v brigade na Dolenjsko. Ze med potjo smo se razšli z očimom Stankom in nato julija '43 še z materjo. Ponovno smo se srečali šele aprila '44 leta. V vsem tem času nisem vedel kje sta in še sta z očimom sploh še živa. Pozneje sem zvedel, da sta bila v Brkinih in Istri kamor je ob razpadu Italije šel prvi bataljon Šercerjeve brigade, katerega komandant je bil oče, Stane. Ta bataljon je nato postal jedro novoustanovljenega Istrsko-brkinskega odreda.

Po 9 mesecih sem povsem po naključju srečal ammo, takrat borko v 10. ljubljanski brigadi. Najino srečanje je bilo nepričakovano, za to pa tembolj ganljivo.

Takrat sem bil v obveščevalnem vodstvu 9. kočevske brigade, onadva sta le kakšen mesec pred tem prišla iz Brkinov v 10. ljubljansko brigado in tako smo bili nekaj časa v isti 18. diviziji ne da bi zato vedeli.

Na dan srečanja sva s soborcem Vinkom opravljala zadane naloge in pri tem padla v domobransko zasedo, skupaj s še dvema kurirjema s katerima sva nekaj časa imela isto pot in smo se malo pred napadom razšli. To naju je tudi rešilo, ker so sovražniki mislili, da nas je več. Eden od kurirjev je padel. Ko smo se umikali smo prišli v neko vas za katero mislim, da se je klicala Sv. Gregor nad Laščami. V vasi je bila takrat Ljubljanska brigada. Ko sva s soborcem Vinkom prišla do vasi mi je padla v oči manjša skupina bork, ki so se sedele v krogu na spomladanskem soncu. Med njimi je bila ena, ki je nisem videl v obraz. Zdelo se mi je, da je podobna materi. Ustavil sem se kakih trideset metrov pred skupino in jo začel opazovati, tovarišice so to opazile in začele tudi one gledati vame, takrat se je okrenila tudi ma-

Ta fotografija Lojzke Žbogar je nastala leta 1959

ti. V trenutku sva se spoznala, bil pa sva tako presenečena, da se ne kaj trenutkov nisva mogla niti premakniti ali kaj reči. Prva je pršila sebi mati in stekla proti meni in me klicala in šele ko sva se objela, začela ihteti in se smeјati obenem in med tem je ponavljala: »Ali si res ti, ali si res živ?«

Čvrsto se me je oklepala, ter me jokom in smehom komaj spravila iz sebe: Stanko je padel, ostal si samo še ti! Takrat sem šele doumela njeno obnašanje, saj je bila drugača, pogumna ženska in se zlepa ni jokala.

Povedala mi je, da se je to zgodilo pred nekaj dnevi. Bil je ranjen ob napadu 18. divizije na Ribnico in je umrl na poti v bolnišnico. Pokopan je na Taboru v Loškem potoku.

Kmalu za tem sva bila na prošnjo matere premeščena na Primorsko. Spotoma sva obiskala še sveži grob očima.

Mati je tako pri osemindesetih letih že drugič postala vdova. Oba moža sta ji umrla nepričakovano in nenaravne smrti.

Žarko Žbogar

v mladinskih akcijah in opravljala tudi druge maloge. Ob zlomu Italije je odšla v partizane, a so jo ti napotili nazaj v ilegalno delo v Novo mesto. Njena aktivnost med NOB je potrjena s priznano dvojno delovno dobo od januarja 1942.

Po vojni je tovarišica Vlasta naprej nadaljevala gimnazijo, se poročila, rodila dva otroka in se zaposlila na Kemijskem inštitutu Boris Kidrič in kasneje na Fizikalnem inštitutu Jožef Stefan, kot samostojni tehnik. Zaradi bolezenskih težav je po letu 1973 delala nekaj let s po-

lovičnim delovnim časom, nato pa se je upokojila. Čeprav se je morala redni zaposlitvi odpovedati, je bila v domačem krogu še naprej neutrudna in skrbna, zlasti pa predana svojim vnukinjama in vnuku.

Tvojim znancem in družbi na izletih borcev NOV boš ostala v spominu kot prisrčna in vedra, na prvi hip neopazna spremljevalka, ki je imela toliko ljubezni in posluha za druge, da je pozabljala na samo sebe in tako prekmalu izčrpala svoje življenjske sile.

Danica Jurkovič

nirala, tod ravnateljstvo hčerko je tako skrbelo za malega.

In v Sp. Hrušico. Povsod polja in kozolci. Kje sva vozila po poljskih poteh, ne vem. Zašla sva, kar ugotovi strokovnjaško šofer. Nazaj do hiš. Nekje je brlela majhna lučka in trkanje je privabilo neko staro in naglušno mamico. Vendar smo se sporazumeli, da je najbolje, če jo uberemo na Litijsko cesto. Po dolgem iskanju prideva do terenskega odbora. In prav tam je stanoval bolničnik. Končno so mi odprli. Stara mama se je izgovarjala, da ni mislila, da pridem. Hčerka je poročena z nekim miličnikom in sinko, 15 mesečni fantiček je mirno spal na postelji. Verjetno je imel tetanijo, kar je prestrašilo mlado mamico, zlasti ker ni bilo moža. Mož je v enem letu napravil malo maturo, sedaj pa je na lgu, kjer že drugo leto hodi v šolo. V dveh letih študija napravijo študentje višjo gimnazijo in mož bo konec julija polagal veliko maturo. Škoda, da ni za vse enako!

Ob treh ponoči obiščem Kongresni trg. Obisk je strašno nujen. Neka mlada žena ima vročino po porodu.

Velikanske sobe, nekoč stanovanja bogatih meščanov, so revno prazne. Vse pohištvo se kar zgublja v teh velikanskih dvorinah in oko nemirno bega po praznih kotih in oglih. Mož in žena sta uslužbena pri Preskrbi ljudske milice. Toliko prostora, kolikor ga imata dva odrasla z dojenčkom, bi po današnjih pojmih zadostovalo za 30 ljudi. Tudi tukaj sem ugotovil zastoj mleka z vročino. Vse se ujema. Preveliko stanovanje, prevelike sobe, preveč mleka.

Ob 4. uri zjutraj sem napravil zadnji obisk in sicer na Zaloški cesti. Silno močan pek

ima hude bolečine v trebuhu. Vsled sumu na slepič sem ga poslal v bolnico.

51-letna žena tesarskega mojstra ima že nekaj dni vročino z bronhialnim katarjem. Preveč dela in kadar nekoliko odpove, je vsa iz sebe.

Hitro nekaj napišem in domov. Že sije dnevna svetloba na lepo pokrajino ob počasnih Ljubljani, ko me vodi pot mimo zapuščenega Karmeličanskega samostana in ostarih vrb ob vodi.

4. januarja 1952. Petek.

Prva dežurna noč v letu 1952. Po novoletnem vrvenju in beganju so prišli tihi, dolgočasni in zaspani dnevi. Snega je le malo, skoro nič. Mraz je nastopil s težko meglo. Le v obrisih zaznavam postave, ki nekam beže v neznano. Kaže, da bo mirna, zaspana noč. Vendar sem bil na obiskih do 4. ure zjutraj.

Prvi obisk v Zg. Šiško, v novi blok v bližini Litostroja. Telefonska napoved: Močna krvavitev, splav. Avto reže z vso naglico v mrzlo meglo in v kratkem času sva na mestu. Ime sem srečal. Kmalu sem našel zaželjeno številko. Stanovanja v blokhih so še nekam prijetna in topla. Velike kuhinje z velikimi okni, precej pritliklin in majhne spalnice.

29-letna žena 100% invalida leži v stari kmečki postelji, blede in izmučena. Majhna deklica (2 leti) se plazi po njej, 4 dni že krvavi po mlem. Šele ta večer se je domislila, da bi bilo dobro poklicati zdravnika. Ta trenutek sicer ni krvavela, vendar kaže, da je izgubila precej krvi. Hitro sva opravila. Napišem napotnice za v bolnico in sosedja je

tekla na telefon. Ab. incompletus, verjetno umeten.

Danes sami bloki hiš! V Vodovodno ulico, v hiše železniškega fonda. V kuhinji leži 54 let stara žena, prav smešno rdeča in znakažena v obraz. Okoli nje se suče zaskrbljeni moštice, 62-letni ključavničar pri železnici. Dopoldne je ženo malo srbelo okoli desnega očesa, pozneje jo je peklo in koža okoli nosa je postajala bujno rdeča. Oteklina je naglo naraščala, poplavlila je nos, napolnila očesne mešičke pod vekami in prehajala pod nos in okoli ust. Zgovorno je pripovedovala o prehladu in o vseh mogočih posledicah, ki izvirajo iz tega. Ko sem ji razložil, da je pravi šen infekcija kože z vročino, je neverno zmajevala z oteklim obrazom. Nasvetoval sem ji bolnico. Šele ko sem pridobil odrasla sinova za prevoz, se je vdala in privolila.

Komaj sem bil nazaj na Okrožnem uradu, zopet v novi blok v Šiški. To pot sem imel manj sreče. Iskala sva precej časa v mrazu in temi, preden sva našla številko. To pot k enomesečnemu dojenčku. Dandanes vse potuje. Čim dalj, tem bolje. Čistokrvni Dalmatince širokega obraza in temnih oči je pobral svojo Dalmatinko in edinega sinka in romali so nekam v Dalmacijo. »Malo peški, malo s vozom i došli smo u kuću roditelja!« Oficir jugoslovanske armade je sicer malo okoren, vendar prava dobričina in zgovoren. Tako so prinesli nazaj v Ljubljano pravo dalmatinsko črtno in bolnega dojenčka. Otrok ima prebavne motnje, zeleno drisko, bronhialni katar in vročino. Soba je vroča, mati pestuje malega, oče pa naliva črtno.

V kabinetu sedi neki kamerad, tudi kapetan z mlado blondinko in peče jajca. Pogodili smo se, da bo drugi dan odnesla širokoboka mamica svojega edička na otroško kliniko, da ga bo pregledal sam gospod profesor. Prijazno smo se poslovili.

V Kozarje. Kako krasna vožnja po samotni Večni poti mimo zaledenelih smrek in borovcev! Kot v pravljici. Vseposod opazi zaspano oko najrazličnejše obrise palčkov in sneženih hišic, svet bujne otroške domišljije. Nikjer žive duše. Sicer se pa bliža enajsta ura in le malokatero človeško bitje si želi te mrzle lepote. Kmalu sva na klancu pri Brdu in avto hrope proti vrhu. Vsa vas je pogreznjena v temo, le neke v daljavi laja pes v mrzlo noč. Vožnja po zaledenelih križnih poteh je nevarna. Sedaj navzgor, sedaj strmo navzdol preko Gradašice k samotni hišici. Še vedno pogreznjen v zimsko pokrajino se težko zberem pri bolnici.

50-letna žena leži na široki zakonski postelji vsa odeta v odeje. Popoldne je dobila srčni napad, zdaj pa ji je že bolje. Menda jo je razjezil mož in njo je takoj napadlo v prsih. Srce ji je butalo, komaj je dihala in skoro bi umrla. Lepo sva se porazgovorila, pomiril sem njen strah in zdaj ji je že skoraj odleglo. Ima še vedno menses in včasih jo zebe, včasih ji je vroče. Odrasle hčerke in sin se pogovarjajo v kuhinji. Zaspanost me sili k odhodu. Neurosis cordis, meno pause je težka stvar in valeriana velikokrat dela čudeže. Slovo je bilo kar prisrčno. Po ovin-kih čez polje se znajdeva s šoferjem na Tržaški cesti nad Dolgim mostom.

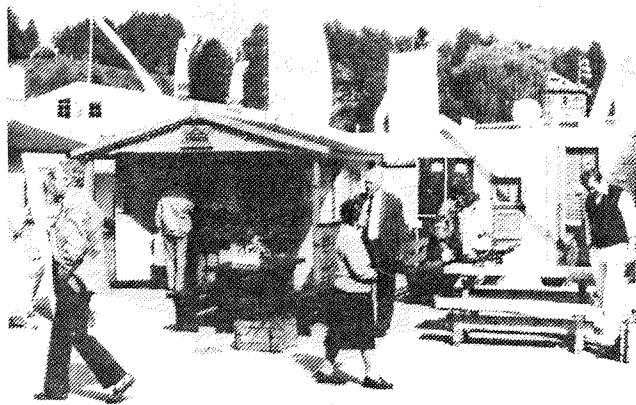
Nadaljevanje prihodnjic

23 MOS dežel Alpe-Jadran

Mednarodna uveljavitev

Sejem si je ogledalo dobrih dvestotisoč obiskovalcev

23. mednarodni obtni sejem dežel Alpe-Jadran je končan, živel sejem. Zaprla so se sejemska vrata, začelo se je preštevanje izkupička, vrednotenje doseženega. Splošen vtis: prireditelj je, po mnenju organizatorjev, sejemskega centra Golovec in podjetja Step pri Zvezi obrtnih združenj Slovenije, uspela. Udeležilo se ga je, v vsega desetih dneh, več kot dvatisoč, od tega 260 tujih največ Avstrijcev, Zahodnih Nemcev in Italijanov – razstavljalcev na okoli 3400 m² zunanjih površin in seveda v razstavnih paviljonih, v tujini pa so najeli tudi dve montažni hali, namenjeni večjim trgovskim sistemom in razstavljalcem. K temu je treba prišteti še 450 zunanjih stojnic, namenjenih predvsem nakupom različne robe. S tem so si razstavljalci hoteli zagotoviti bolj pregledno predstavitev dosežkov drobnega gospodarstva. Zaradi tega je bila hala A namenjena predstaviti dejavnosti in programov Zveze obrtnih združenj in tudi posameznih obrtnih združenj

Pomembna novost, kot poudarjajo organizatorji sejma, je bila borza, borza programov, predvsem tistih tujih, za katere bi lahko bili zainteresirani naši obrtniki. Gre za celovito ponudbo, vključujočo tako možnosti vlaganj kot možnosti kooperacij in drugih oblik poslovnega sodelovanja. To je hkrati tudi potrditev, da se celjski sejem, v skladu s splošnimi druž-

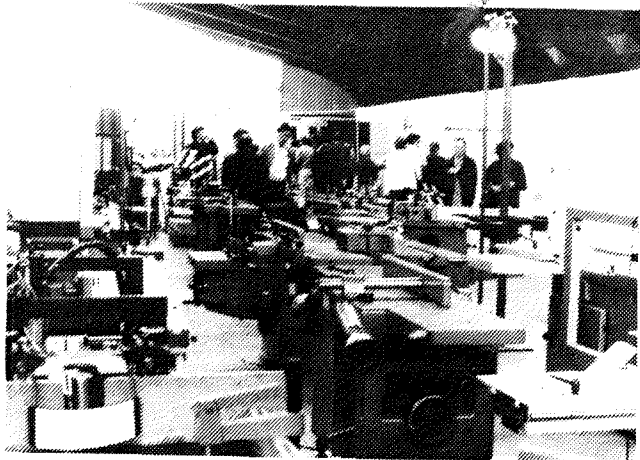
ditev, pa sejemske noči in še česa.

Poseben čar – in seveda tudi pomembnost, koristno za marsikogar – so sejmskim prireditvam in dogajanju nasploh dajale številne spremljajoče prireditve, najboljše do se. Omeniti velja modno revijo, dan Bavarske, Italije, Madžarske, Jugoslavije, Alpe-Jadran, Avstrijske Štajerske, pa dneve športnikov, informativni dan ZOZS, dan gostincev in lesarjev, kovinarjev in električarjev, plastičarjev ter avtoprevoznika.

V okviru posameznih dnevo so se obiskovalci lahko seznanili o možnostih in perspektivah razvoja obrti in podjetništva v novih gospodarskih pogojih, pa seveda tudi o številnih novih prijemih, ki spremljajo to dejavnost. Veliko pozornosti je bilo namenjene, zlasti v okviru posameznih dni različnih držav in dežel, prenosu tehnologij, različnih povezav, kooperacij, obojestranskega znanja, kapitala in organizacijskih izkušenj.

Največ obiskovalcev so pritegnile seveda sobote in nedelje, saj je, denimo, prvo nedeljo, sejem obiskalo kar 22.000 ljudi, omeniti pa velja, za konec tega zapisa še, da je v dneh prireditve Celje dobilo pomembno publikacijo Živeti s Ciljem, ki je izšla v 3400 izvodih, promocijo pa je doživela prav v okviru mednarodnega sejma obrti.

Milenko Strašek

in zadrž, računalniških storitev in opreme ter poslovnih daril, medtem ko je v hali B prevladoval pretežno tekstil ob spremljavi modnih dosežkov, hala C pa je gostila podjetnike, obrtnike, večja podjetja in trgovske hiše s ponudbo proizvodov kovinske predelave in elektro dejavnosti, lesni predelovalci pa so napolnili halo D.

beno-gospodarskimi dogajanjem pri nas, vtirja na podjetniška razpotja.

Pomembna novost sejma je bilo spremljanje celotnega dogajanja preko multivizije, pa seveda tudi vrtec za najmanjše, ob čemer ne kaže prezreti izjemno pestre gostinske ponudbe, zabavnih in športnih prire-

Celjska mešana družba RC – fintrade

Višje oblike trgovinskega poslovanja

Če je minulim tednom in dnevom dajal ton celjski mednarodni sejem obrti, in če k temu prištevamo še ustanovitev celjske Štajerske banke, je bila predstavitev nove družbe RC-FINTRADE nekako v senci, čeprav imajo vsi ti dogodki za slovensko obrtništvo in razmah podjetništva nasploh precejšnjo težo in pomen.

Dejavnost nove družbe bi najkrajše, v karseda opisnem slogu, označili kot družba, ki ji je prvenstveno pomembno ustvarjanje dobička in kajpak zdravo poslovanje. Njeni ustanovitelji – in delničarji – RC Inženiringi, s 35 % deležem, dr. Pietro Giacomini iz Vidma iter g. Aldo Sartor, Carbonera s po 27,5% deležem ter Marija I. Prisljan z 10 % deležem, bodo skupaj s sodelavci skrbeli za finančno in trgovinsko trženje, organizirali bodo inženiring za malo gospodarstvo, pomemben delež pa bo odpadel na trgovske

posle s poudarkom na višjih oblikah trgovinskega poslovanja (dolgoročno proizvodno sodelovanje, mešane družbe itd).

Družba bo posredovala znanja in informacije ter nasvete s poudarkom na preoblikovanju podjetij, vrednotenju in zaščiti lastnine (patentov in inovacij) ter finančnih aranžmajev.

S pomočjo nove družbe bo moč ponuditi in prodati, kar je za naš prostor izjemnega pomena, storitve družb Razvojnega centra Celje pa tudi širšega prostora nasploh, s čimer se bodo vsekakor odprle široke možnosti s področja malega gospodarstva.

Kot poudarjajo ustanovitelji, je že dosedanje iskanje novih proizvodnih programov in iskanje tržišč za nerazvite ter tehnologij in finančnih sredstev narekovalo povezovanje s številnimi proizvodnimi in trgovinskimi orga-

nizacijami ter strokovnimi institucijami doma in zunaj naših meja. V tem času se je utrdilo dolgoročno poslovno tehnično sodelovanje z zadru-go SOZ »GALEB« Izola in italijansko agencijo ACPU Udine (Videm), to pa je bila tudi nekakšna odskočna deska za povezovanje z italijanskim tržiščem, zlasti s severom, ki ima izredno razvito malo gospodarstvo. Ideje italijanskega tržišča bodo zagotovo prinesle v naš prostor, doslej nekoliko bolj vaje nemškega gospodarskega sistema, pomembno in koristno osvežitev za obe strani.

Za nekoliko jasnejše razumevanje projekta naj navedemo nekaj začetnih dejavnosti. Za program »moja kopalnica« pripravlja družba ponudbo opreme, načrte, svetovanja, kreditiranje in seveda tudi izvedbo. V program površinske zaščite spadajo ponudba premaznih sredstev, kemikalij za predobdelavo, napra-

Štajerska banka Celje

To deželo bomo naredili spet bogato

Z sloganom, ki smo si ga izbrali za naslov pričujočega prispevka, je vstopila v slovenski prostor Štajerska banka obrti in podjetništva, ki ima svoj sedež v Celju. odbor ustanoviteljev-delniharjev pa šteje 21 članov. Trenutno premorejo okoli milijon zahodnonemških mark ustanovnega kapitala, vendar naj bi se ta vsota do decembra, ko naj bi bila ustanovna skupščina, povečala na pet milijonov. Zbrali naj bi jo s pomočjo 12 tisoč delnic.

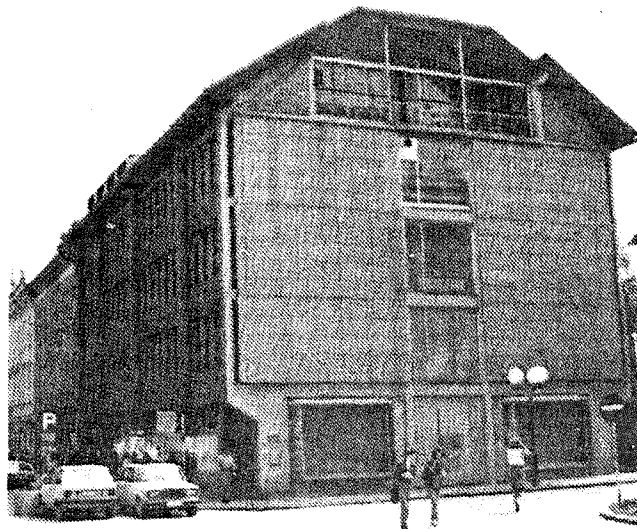
Kot že mnogo zanimiv idej, ki jim je vdihnil svojega inovativnega duha Nace Krumpak in jih spravi v življenje, je tudi Štajerska banka njegova zamisel. Nace Krumpak je idejo snoval skupaj – in ob strokovni pomoči – s celjskim razvojnim centrom.

Ustanovitelji, vključno z Nacetom Krumpakom, so prepričani, da je Štajerska banka dobra poteza in hkrati tudi zanesljiva naložba, za vse, ki ji bodo zaupali. Pri tem menijo zlasti na obrtnike in manjša podjetja, ki na področju financ in tržnega bančništva nimajo na voljo vseh tistih in takšnih storitev, kakršne potrebujejo pri svojem vsakodnevem poslovanju.

Usmerili se bodo predvsem v investicijsko bančništvo, kar pomeni, da bo izdajala tudi vrednostne papirje in da se bodo njeni strokovnjaki ubadali s finančnim svetovanjem, ki vključuje tudi presojo ustreznosti naložb.

Nova banka bo poslovala s kar najmanj zaposlenimi, to pa ji bo, med drugim, omogočalo tudi večjo konkurenčnost. Med novosti banke velja prišteti možnosti vlaganja svojih komitentov tudi z zavarovanjem kreditov z zastavo premičnin (lombard) in nepremičnin (hipoteka).

Morda še nekaj podrobno-sti. Ustanovitveni sklad ban-

Poslopje, kjer bo delovala štajerska banka

ke dvakratno presega tistega, ki ga predpisuje zakon, to pa pomeni zagotovitev trajnega bančnega kapitala kot garancije za rast in moč banke. Plasmajski potencial banke bo 80 milijonov DEM. V Štajerski banki računajo, da bo na takšnih osnovah moč sodelovati s sorodnimi pa tudi tujimi bančnimi organizacijami.

Ker je vloga iniciativnega odbora presahnila, saj Štajerska banka nekako že koraka v slovenski prostor, se bodo njeni snovalci poslej posvečali še ustanovitvi Albatrosa, sodobno urejenega, računalniško vodenega prodajnega centra za potrebe obrti in manjših podjetij.

Viktor Brezar

Štajerske banke je odziv podjetnih ljudi na izzive časa. Potreba po zbiranju in planiranju kapitala neposredno za sektor malih podjetij in zasebnikov je bila aktualna že

TO DEŽELO BOMO NAREDILI SPET BOGATO

ŠTAJERSKA BANKA

OBRTI IN PODJETNIŠTVA CELJE

ALBATROS
POSLOVNO-PRODAJNI CENTER CELJE

Ob ustanovitvi banke je Viktor Brezar, republiški minister za drobno gospodarstvo dejal:

»Zasnova poslovno-prodajnega centra in regionalne

dlje časa, zato je ob strokovnem pristopu pričakovati uspeh. Pobudo in poslovni odločitvi Celjanov pozdravljam in želim uspešno delo«.

mst

Še o Vilenici '90

Srednja Evropa Evropi

Prireditve, ki so se začele v dvorani sežanske občinske skupščine, so od četrtega 13. septembra trajale do slovesnega zadnjega večera v vileniški jami – v soboto, 15. 9. Udeležilo se jih je 150 avtorjev – pisateljev in pesnikov iz domača vseh srednjeevropskih držav.

Ko je poleg političnih nagovorov vabljenih slovenskih politikov spregovorila pisateljica srenja o umetnosti in njenih poteh v srednjeevropskem prostoru, sta se posebno vtisnila v spomin prispevka Vena Tauferja in češkega udeleženca Ludvika Vaculíka. Oba sta namreč globoko zavrtala v temo o zgodovinskem in političnem v srednji Evropi ter sovplivanju, oziroma odsevih vsega tega v literaturi in širši umetnosti

v srednjeevropskem prostoru, še posebno v deželah, danes označenih kot »v razcvetu politične pomladi«.

Vaculik je resda govoril predvsem s svojega, češkega gledišča, ki pa se v mnogih stvarih prekriva s problemi slovenske kulture in umetnosti: ... Naš boj za pravice do lastnega jezika, šeg, navad in kulta je bil tako težak, da nam ni ostalo moči in ne materiala za kakšna velika in izjemna dela. Imamo torej, mi Srednjeevropejci, dobra dela, ki se lahko merijo z deli velikih; merijo se torej lahko z njimi in nič drugega. Eden od naših filozofov iz mlajše generacije, menda Belohradsky, me je skoraj užalil s trditvijo, da je srednja Evropa dolgočasen rezervat povprečnosti. Užalilo me je to, ker ne

vidim nič kaj posebno velikega tudi nikjer v naši okolici! Kaj pa hočeš, človek božji, sem mu v duhu nasprotoval, kar pokaži mi tolikšno mero samopreizkušnje pri Angležih ali Francozih! ...!»

Danes vam od štiridesetih krajših literarnih odlomkov, ki so natisnjeni v publikaciji letošnje Vilenice (izdalo jo je slovensko pisateljsko društvo), predstavljamo kratek tekst češkega pisatelja in publicista prve povojne generacije (rojen 1947) Ludvika Jiríka, ki v svojih delih predvsem odkriva probleme mesta in njegovih prebivalcev. Doslej je izdal tri romane: Emigranti (1977), Novinarje (1984) in Pravične (1989). Sicer pa piše veliko kratke proze in je izdal kar nekaj pogovorov z domačimi ter tujimi umetniki.

Luboš Jurik

Slepec

(Odlomek)

Nekaj manjka, nekaj je izginilo, se spremenilo, ni več na svojem mestu, stvari se spreminjajo in tega spreminjanja se bojim, zaradi tega sem zaskrbljen in nezadovoljen; počasi hodim, previdno se premikam po dobri znani poti, s palico raziskujem tla pod sabo, robove pločnika, strukturi sten in zidov, hodim za znanim vonjem in točno določenimi točkami: naenkrat se je od nekod vzela praznina, luknja, točka ni več točka, ampak tekoči pesek. Vame je pljusnila zmeda, zgrabil me je vrtinec panike in brezizhodnosti, negibno stojim in zdí se mi, da bom padel v globino, v brezno veselja, da stojim na samem robu sveta in pod mano je samo zvezdno prostranstvo. Ulico, po kateri hodim, mi pomeni svet. Poljsko ulico poznam na dotik, vživeto imam v telo, celice, spomin nog; jaz sam sem postal Poljska ulica in ona se mi pretaka po žilah, poznam vsak kamen, drevo, vhodna vrata in travo, po vonju poznam vsako okno in vsakega prebivalca. Samo po tej ulici hodim, drugih ne potrebujem: iz svoje hiše v Medicinski park, v trafiko na vogalu, v gostilno Pri konju in nazaj; vsak dan, vsak teden, mesec, leto, večnost. Do zdaj se ni nič spremenilo in to je bila moja varnost; varno hodim mimo hiš, čez travnik pri pokopališču sv. Andreja, čez ulico in naprej v smeri Male postaje in potem v gostilno Pri konju. Palice sploh ne potrebujem, dovolj je, če se s čevlji dotaknem cestnega tlaka in hrapave površine pločnika, če se občasno dotaknem zidov, grem mimo dreves, pod starim kostanjem in to so orientacijske točke mojega popotovanja. Na vsem lepem pa tu zaznaja praznina: zaman obračam palico, se dotikam tal, potem se za korak dva vrnem in spet tipam. Saj se nisem vendar zmotil: mimo hiške sem že šel, v njej stanuje gluhi strojevodja, tudi pri hiši številka sedemnajst z verando sem že bil, za sabo sem pustil trafiko z najrazličnejšimi vonji, šel sem že mimo kovinske ograje, v kateri poznam po zvoku vsako palico; vsaka se oglasi z drugačnim zvokom, ko po njih po-

tegнем palico. Takoj za kovinsko ograjo je družinska hiša, ob njeno steno je prislonjena odtočna cev, ko se je dotaknem s palico, zadoni z globokim zvokom, zvok je podoben udarcu na boben. Rad poslušam te zvoke; najprej kovinska ograja zazveni kot harfa, potem udarec po odtočni cevi: bum! Včasih se tudi vrnem in še enkrat ponovim to kratko simfonijo. Vendar zdaj je na koncu etude tišina, udarec s palico je padel v praznino; namesto votlega glasu cevi slišim samo sesipanje peska in raskav zvok zidakov. Mogoče sem se zmotil, pomislim zmedeno, mogoče sem zgrešil pravo pot; na koncu ograje je bila vedno stena hiše in na njej je bila pritrjena odtočna cev: kje je zdaj cev, kje je stena, kje hiša? Vrnil sem se nekaj korakov, s palico sem dotaknil prve palice v ograji; vse je bilo v redu. Druga, tretja, četrta, peta. Šesta. Kovina vztrepeče in odda kratek zvok, zvoki se dvigajo in padajo, zazveni melodija; zdaj bi morala priti točka, udarec na timpane, gong, triangel, boben. Udaril sem s palico, vendar udarca ni nič ustavilo, roka je zamahnila po zraku in omahnila v praznino.

Ostal sem zmeden in nemiren, ubožen, s tresočimi se rokami; s palico sem tipal po pločniku pred seboj in zaman čakal, da se bom dotaknil tudi stene hiše: tu je bilo majhno kletno okno, potem obrabljena stopnica pred vrati, tam je odpadel omet in razgalil strukturo zidakov, malo naprej je bila majhna vdolbina, in za njo se je končala hiša z ostrim vogalom. Zdaj tu zija praznina, zidov ni več niti vrat in iz razvalin se širi dah po malti, gnilem lesu, sajah in vlažni kletni zatohlosti. Zmedeno sem udarjal s palico okrog sebe in se bal premakniti: nisem vedel, kaj je za ruševinami, ali se tam s Poljsko ulico konča tudi ves svet ali resnično stojim na robu nekega prepada: morda je dovolj samo napačen korak in padel bom v prepad. Že sem se hotel obrniti in vrniti nazaj, ko sem slišal drsajoče korake in kmalu zatem sem začutil prodoren zadah starih cap, poceni tobaka, čuden smrad, kot če v starih ustih gnijejo sprednji zobje. To je bil lahko le dedek-pismonoša, ki si je izhobil noge na pločnikih Poljske ulice. Pristopil je k meni in me rahlo prijel za lakat.

»V gostilno?« je vprašal in

iz ust so se mu valili oblaki smradu.

Prikimal sem in tako sva molče šla ob podrti hiši. Moje noge so se dobro spomnile, koliko korakov morajo napraviti, da bi se izognile stopnici, vdolbini in vratom; tam sem se ustavil in tipal s palico, kjer sem slutil naslednjo hišo. Začutil sem mehak udarec, ko je palica udarila ob zid; odleglo mi je: hiša z verando še stoji.

Pismonoša me je verjetno opazoval, ker se je zahehetal: »Podrli so jo. Podrli bodo celo ulico.« To že vem, fantje so se o tem pogosto pogovarjali v gostilni, vendar zdaj me je ta novica presenetila in zmedla; pravzaprav nikoli nisem verjel tem govoricam, ni mi šlo v glavo, da je mogoče ulico podreti: kot da bi mi prerezali žilo in me pustili izkrajati.

»Celo?« sem plaho vprašal. »Kaj bo pa z nami?«

Nisem razumel, kaj pomenita besedi neselje in na robu mesta. Nekaj sem že slišal o dolgočasnih betonskih planinah, kjer živijo bledolčni in nesrečni ljudje; podobno naselja sem povezoval s podobami vic, v katerih trepečejo grozljive sence. Raje umrem, kot da bi živel v naselju, sem panično pomislil, ko sem z drsajočimi koraki hodil ob pismonoši. Kaj sploh pomeni — na robu mesta? — sem razmišljal. Le poredkoma sem prišel dlje od Poljske ulice in njene najbližje okolice, samo nekaj ulic sem poznal, tiste, ki peljejo proti Medicinskemu parku in pokopališču Sv. Andreja, vsako špranjico sem poznal na pločnikih in cestah, poznal sem vsako steno in drevesa, ko pa sem moral včasih (po neodložljivih opravkih) v mesto, v druge ulice, sem se počutil izgubljenega in neobgljenega, dotikal sem se neznanih zidov kot crknjene kače, v sebi sem čutil strah in odpor. Kako naj grem izven mesta, nekam kamor ne segajo moja čutila, kaj takega mi še na misel ni prišlo: vsaka misel na to je bila nesmiselna in nerealna kot konec sveta.

»V naselje. Na rob mesta,« sem vročno ponovil. »Presenetili nas bodo...«

»So že začeli« se je zahajljal neumno pismonoša. »Gluhega strojevodjo in dedka-kretničarja so že preselili. V naselje. Na sam rob mesta...«

Književniki – udeleženci NOB

Ciril Kosmač

Ob 80-letnici rojstva

Da se ob 80-letnici rojstva spominjamo Cirila Kosmača v borčevskem glasilu, je vsekakor vzrok v tem, ker se je ta naš pripovednik zapisal v vrsto tistih slovenskih književnikov, ki so se z vsem srcem priključili narodnoosvobodilnemu gibanju. Luč sveta je zagledal 29. septembra 1910 v Slapu ob Idriji, v kmečki družini, ki ni nikdar pozabila na svojo narodno zavest. Umrli je 28. januarja 1980 v Ljubljani, v sedemdesetem letu starosti. Solal se je sprva v domačem kraju, nižjo trgovsko šolo obiskoval v Gorici in malo maturo opravil v Tolminu. Zaradi svojega narodnorevolucionarnega delovanja so ga Italijani večkrat zaprli. Najprej so ga odpeljali v Koper, od koder so ga selili iz ječe v ječo (Gorico, Rim, Trst). Leta 1930 so ga obsodili in ga izključili iz vseh šol v Italiji. Leto kasneje je prebegnil v Jugoslavijo. V Ljubljani je sodeloval pri primorskem društvu Tabor, pisal v emigrantski list Istra, v Ljubljanski zvon in Sodobnost. Leta 1935 je sodeloval pri zborniku Slovenske novele ter prevajal za Narodno gledališče drame iz italijanščine in francoščine. Od leta 1938 dalje je živel v Franciji kot štipendist francoske vlade, nato pa se je zaposlil na jugoslovanskem diplomatskem predstavništvu v Parizu. Ob začetku druge svetovne vojne je ušel pred Nemci v Marseille, odpotoval leta 1942 v London in prišel leta 1944 čez Egipt v jugoslovansko bazo v Bari ter se tu pridružil slovenskemu narodnoosvobodilnemu gibanju. Z letalom, v družbi s Ferdinom in Jušem Kozakom, so ga poslali na osvobodeno ozemlje v Belo krajino, kjer je nato delal v uredništvu Slovenskega poročevalca. V osvobodeno Ljubljano je prišel kot njegov glavni urednik, kar je ostal do leta 1946. Pozneje je urejal Tovariša in bil dramaturg pri Triglav filmu; nazadnje je bil svobodni književnik. Leta 1961 so ga imenovali za člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Čeprav je menjal vrsto uredniških in drugih družb, je bil vendarle v prvi vrsti književnik. Pozneje je bil vrsto let tudi predsednik slovenskega pisateljskega društva in nekaj časa tudi predsednik združenja pisateljev Jugoslavije.

Slovenska literarna zgodovina ga prišteva med vodilne socialne realiste na Slovenskem. Kakor nekatere druge primorske pisatelje je tudi njega pritegnila nacionalna problematika in položaj Slovencev pod italijansko zasedbo. V svojih literarnih delih se je ukvarjal z opisovanjem življenja malih primorskih ljudi, marsika-

tero njegovo delo pa ima avtobiografsko zasnovo.

Literarna zgodovina mu priznava mojstrstvo v krajših literarnih zvrsteh, zlasti v novelah. Po vojni je vnašal v svoja dela elemente moderne proze. Leta 1946 je izdal zbirko novel Sreča in kruh, leta 1953 pa je izšel njegov roman Pomladni dan.

Vrh njegove literature je po mnenju poznavalcev Balada o trobenti in oblaku, ki sočasno prikazuje osebno problematiko ustvarjalca in se sugestivno loteva etične problematike med vojno; njen sloves je še porastel s filmsko upodobitvijo v režiji Franceta Štiglica, ki je režiral tudi Kosmačev scenarij Na svoji zemlji, s katerim je Kosmač ustvaril tekstovno podlago za prvi slovenski umetniški film po osvoboditvi.

Med literarnimi deli iz zadnjega obdobja pred njegovo smrtjo, zavzema posebno mesto novela Tantadruj, s katero se je spet približal ljudskim posebnostem iz svoje prve novelistične zbirke. Med njegove odlike štejejo posebno skrb za umetniško brezhibno, čisto oblikovan jezik in prizadevanja, da bi v svojih delih polnokrvno zajel življenje pod fašizmom, v narodnoosvobodilnem boju in po osvoboditvi. Njegova dela globoko posegajo v resnično življenje in odkrivajo v njem značilnosti, ki jih je v taki nadrobni obdelavi in s takšno psihološko prodornostjo pokazal pred njim le malokateri slovenski pripovednik. Njegova dela Sreča in kruh, Pomladni dan, Balada o trobenti in oblaku in Tantadruj (ki ga je za radijski medij priredil Mitja Mejak), uvrščajo nekateri literarni zgodovinarji (S. Janež) med temeljna dela slovenske književnosti. Zlasti dragocena vrlina Kosmačevega pripovedništva pa je, da gleda na pogosto tragične dogodke z življenjskim optimizmom in zaznava v njih tudi hudomušno igro življenjskih nasprotij.

V svetu Slapa ob Idriji je zaokrožen ves njegov pisateljski življenjski prostor. V njem je Kosmač našel podobe za vsa življenjska vprašanja, ki so ga vznemirjala kot umetnika. Pa naj je šlo za človeške temelje ljudskega izročila ali za vrazo, za politično gibanje ali za neizmerljiva človekova čustva. Ta svet mu je omogočil, da je polnokrvno izpovedal sebe in hkrati prodrl v nekatere občutljive centre človekove biti.

Ob zaključku zapisa o Cirilu Kosmaču ne moremo mimo ugotovitve, da je dala tudi udeležba v narodnoosvobodilnem boju njegovi izvorni literaturi izjemen navdih in nešteto dragocenih motivov. Ob koncu svojega življenja je živel Ciril Kosmač v Portorožu, kjer je v idilični hiši med zelenjem na Belem križu tudi ustvarjal, je piranska občina uredila spominsko sobo, ki je občasno obiskujejo ljubitelji njegove književnosti. Dušan Mevlja

Nande Vidmar v Soboti

V dneh od 7. do 23. septembra je bila v murskosoboški Galeriji Kulturnega centra Miško Kranjec na ogled razstava pod naslovom »Nande Vidmar – risbe, grafike in akvareli med obema vojnoma«. Gre za

zbirko triinsedemdesetih risb, šestdesetih grafik in dvanajstih akvarelov, ki so bili ustvarjeni v letih med prvo in drugo svetovno vojno. Izbor iz umetnikove zapuščine so opravili: Mišo Vidmar (sin Nandeta Vid-

marja), dr. Iztok Durjava (dober poznavalec dela N. Vidmarja) in Franc Obal (vodja sóboške Galerije). Vsi trije so tudi razstavo postavili v prostorih sóboške galerije.

Kot zanimivost naj povejmo, da je Nande Vidmar, pomladi leta 1945 med svojim bivanjem v Soboti (kot član propagandne komisije IO OF) poziral svojemu prijatelju, akademskemu kiparju Zdenku Kalinu, za lik partizana murskosoboškega Spomenika zmage. Po načrtih sovjetskega vojaškega projektanta Arončika sta Spomenik zmage v Murski Soboti izdelala brata Boris in Zdenko Kalin.

Spomenik zmage je bil v M. Soboti odkrit 12. avgusta 1945 ob množičnem ljudskem slavu, navzoči pa so bili predstavniki zavezniških vojaških misij ter prvi predsednik slovenske vlade, Boris Kidrič.

Filip Matko

Italijanski in slovenski partizani o sodelovanju

Združenje italijanskih partizanov (ANPI) za deželo Furlanijo-Juljsko krajino je skupaj s kulturnim društvom »ARCINOVA« pokrajine Treviso organiziralo preteklo soboto, 21. septembra v prostorih biblioteke mesta Vittorio Veneto mednarodno okroglo mizo na temo: »Nova Evropa – med federalizmom in nacionalizmi. Kakšna vloga za sodelovanje Alpe-Jadran«, na katerega so bili povabljeni tudi predstavniki Zveze Združenj Borcev Slovenije. Glavni referent večera je bil predsednik združenja ANPI za FJK Federico Vincenti, ki je govoril o velikih spremembah v Evropi v zadnjih letih in s tem v zvezi o potrebi, da se fundamentalne vrednosti antifašističnega gibanja, ki so bile temelj demokratičnega razvoja Evrope, afirmirajo tudi v novih pogojih. Menil je, da euforije novo pridobljenih svobod in v deželah vzhodne Evrope ne bi smele zanemariti ljudsko solidarnost in pripeljati do novih kršenj človekovih pravic in novih vrst ekskluzivizmov. Poudaril je, da lahko privatizacija industrije ob pomankljanju zakonjenih socialnih pravic in programov, kakršni obstoje v zahodni Evropi, prizadene marsikatero temeljno pridobitev delavcev. Potrebno je tudi braniti ideale civilizacije napram oživiljanju nacionalizmov, klerikalnih tendencij in celo antisemitizma. F. Vincenti je postavil vprašanje: Kakšna Nemčija bo izšla iz sedanjega procesa združitve? in pri tem

menil, da obstoji nevarnost militantnega revanšizma, ki bi postavil tudi zahteve po korekciji meja, navkljub sedanjim mednarodnim pogodbam. Omenil je ugotovitev ene od komisij evropskega parlamenta, da v ZRN deluje 45 neonacističnih organizacij. Tudi v Italiji so že prisotni nevarni poizkusi revalorizacije fašizma in začete nevarne antipartizanske kampanje, ki žele nasilno spreminjati preteklost, čemur prispeva tudi škandalov željni tisk. Vincenti je poudaril, da to izkazuje potrebo, da se v današnjem času obnovi in oživi solidarnost rojena v borbi proti fašizmu z zavzemanjem za novo, demokratično in odprto Evropo, za polno spoštovanje razlik in za novi evropski humanizem. Še posebej je potrebno opozoriti na nevarno miselnost konfliktov v obmejnih področjih, kjer se je potrebno zavzemati za spoštovanje pravic manjšin in odpravo diskriminacij. Potrebno je, da se v EGS sliši tudi glas prostora Alpe-Jadran, EGS pa naj postane skupni dom evropskim narodom, ne pa instrument konsolidacije egoističnih interesov samo nekaterih.

Na okrogli mizi je govoril zatem funkcionar madžarskega zunanega ministrstva György Reti, ki je predvsem orisal razvoj in načrte t. i. pentagonalnega sodelovanja med Italijo, Austrijo, Madžarsko, Češko in Slovaško Federacijo in Jugoslavijo. Tudi on je poudaril pomen ureditve manjšinskih pravic v novi Evropi, o čemer naj bi te države po-

dale poseben predlog evropski konferenci o varnosti in sodelovanju.

S slovenske strani sta v debati sodelovala Mario Abram, predstavnik ZZB obalne skupnosti in Marjan Osolnik, član Izvršnega odbora ZZB Slovenije in predsednik komisije za mednarodno sodelovanje. M. Abram je podal prikaz novejšega političnega razvoja v Sloveniji in Jugoslaviji, poudaril težnje za okrepitev slovenske suverenosti in državnosti, ki jih podpirajo tudi borci in da le te ni mogoče uvrstiti ob ignoriranju pridobitev NOB. Poudaril je, da v Sloveniji obstoji konsenz o potrebi čimhitrejšega polnopravnega vključitve v proces evropskih integracij. M. Abram je tudi omenil poizkuse revanšizma in neobjektivnega tolmačenja NOB, ter menil, da napake posameznikov ali pa tiste storjene po vojni ne morejo odvzeti osnovne vrednosti NOB, ki je že del sodobne zgodovine.

Marjan Osolnik je kot udeleženec priprav za vzpostavitev delovne skupnosti Alpe-Jadran in tudi prvega sestanka v Benetkah, kjer je o tem bila 20. novembra 1978 podpisana Skupna izjava, orisal okoliščine, ki so omogočile, da je do tega odprtega sodelovanja prišlo še v času, ko je Evropa bila razdeljena z vojnopolitičnimi blokovi in ideologijami. Poudaril je, da je osnivanje Alpe-Jadran predhodilo uspešno tripartitno sodelovanje treh dežel, predvsem pa večdesetletno sodelovanje

na bazi videmskega, tržaškega in goriškega sporazuma. K takšnemu uspešnemu razvoju dobrososedskega sodelovanja pa je odločilno pripomoglo sodelovanje v skupnem boju proti fašizmu za časa druge svetovne vojne. Tedaj vzpostavljena ljudska solidarnost, vzajemno spoštovanje in razumevanje so pripomogli, da se je v povojnem obdobju moglo preseči negativno dediščino preteklosti, nacionalistične predsodke in ozkosti. M. Osolnik je ob naštevanju dosežkov sodelovanja Alpe-Jadran tudi poudaril, da ja to pomenilo uspešno konkretizacijo na regionalni ravni načel helsinške listine o evropskem sodelovanju in varnosti ter izrazil prepričanje, da bo novi evropski vrh KEVS, predviden novembra v Parizu, predstavljal novo spodbudo tudi za regionalno sodelovanje v tem prostoru. Osolnik je podprl opredelitve udeležencev te okrogle mize, da naj bi nova Evropa, ki se poraja, bila resnična in pravična domovina vsem njenim narodom, velikim in malim, v kakršni naj bi bil tudi pravično urejen položaj narodnih manjšin. Takšna Evropa pa se mora graditi na resničnih demokratičnih in civilizacijskih tradicijah in tudi na dediščini antifašizma, ter mora presegati in onemogočati pojave šovinizma, revanšizma in ksenofobije, kakršnim smo žal priča v raznih delih Evrope, pa tudi Jugoslavije.

Avstrijski udeleženec okrogle mize Werner Wintersteiner, sodelavec univerze v Celovcu in znani pacifist, je poudaril pomen, da se takšna okrogla miza odvija v kraju, kjer je bilo 1918 podpisano premirje v prvi svetovni vojni

in opisal naloge, ki stojijo pred sedanjimi generacijami, da vzpostavijo takšne odnose v Evropi, ki bi omogočili stabilen mir. Opozoril je na nevarnosti, da ob diskreditaciji realsocialističnih režimov in uradnih ideologij zavržemo tudi nekatere osnovne vrednosti idej socializma, kot je na primer ljudska solidarnost. Opozoril je tudi na to, da je Evropa še daleč od demilitarizacije in resničnega procesa razorožitve ter izrazil

nevarnost da v novi Evropi ne bi nad nerazvitimi njenimi deli zavladali veliki multinacionalni industrijski kolosi. Wintersteiner je tudi govoril o t. i. alternativnem sodelovanju Alpe-Jadran, ki naj postavi humanistično kritiko dosedanjega stanja in možne opcije.

Regionalni dnevnik »Tribuna« je okrogli mizi posvetil širšo informacijo, enako pa je storila tudi lokalna televizija. N. K.

Tudi to bodo prenesli

Iz vesti, objavljene na prvi strani »Dela« od 7. 9. 1990 smo zvedeli, da je predsednik izvršnega sveta Skupščine Maribora Anton Rous najavil postavitev in za 1. november tega leta odkrivanje spomenika »na pokopališču v Dobravi vsem žrtvam pobojev v letih 1945–1958 v Mariboru in okolici«. Za postavitev spomenika »bodo dali tudi denar, ki so ga v proračunu najprej namenili za sofinanciranje monografije o 14. diviziji«.

Stvar Skupščine, njenega izvršnega sveta in občanov Maribora je seveda, kje, komu in kakšne spomenike bodo postavljali. Odločno pa protestiramo, da se v tem določenem primeru na kakršenkoli način vpleta 14. udarna divizija NOV Slovenije, ki se je skoraj poldrugo leto v izredno težkih pogojih in z velikimi žrtvami bojevala na prostoru Štajerske proti okupatorju in vsem, ki so izvajali Hitlerjev ukaz, da naj to deželo napravijo zopet nemško. Divizija je odigrala tudi izredno pomembno vlogo v sklepnih operacijah za končno osvoboditev Slovenije s Koroško vred, kjer je vojno končala 15. maja in nato po umiku iz Koroške od 22. maja do zadnjih dni junija držala položaje v popolni vojni pripravljenosti severno od Drave na črti Košenjak, Sv. Vincenc, Sobota, 1. julija 1945. leta pa je v sestavi 3. Armade JA odšla na območje Banata v Vojvodini.

Sredstva, ki so v proračunu mesta Maribor namenjena za »monografijo 14. divizije«, znašajo 561,85 dinarjev. Te naj bi po sporazumu vplačali za 1990 leto mesto Maribor in 15 občin Štajerske v sklad za zbiranje gradiva in za pripravo še preostalih monografij brigad v sestavi 14. udarne divizije. Morda se je ideja za postavljanje spomenika žrtvam pobojev po vojni porodila kot povod za izstop iz sporazuma. Kakorkoli že, bomo borci 14. udarne divizije tudi to prenesli.

**Odbor Skupnosti borcev
14. udarne divizije
NOV Slovenije
Ivan Dolničar**

Obiskali smo OO ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik

Za spravo sta potrebna dva

Kljub temu, da je čas v katerem živimo zelo dinamičen in poln sprememb, se borčevska generacija še vedno ne pusti in pozorno spremlja vsa dogajanja okoli sebe. Seveda ni več tako udarna in hitra pri svojih reakcijah kot je bila včasih, toda to je treba razumeti kajti leta so tukaj in mnoge pestijo zdravstvene težave.

V pogovoru s predsednikom občinskega odbora ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik tovarišem Alojzom Škufco smo poskušali ugotoviti, kaj teži tamkajšnje borce.

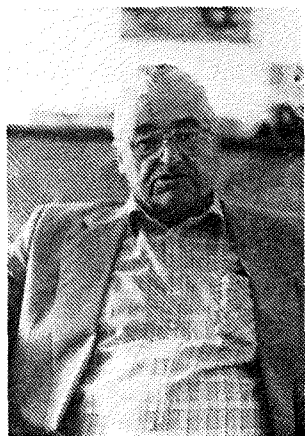
»Naša organizacija je med večjimi v Ljubljani, saj imamo približno tri tisoč članov. Značilnost naše organizacije je morda ta, da imamo precej podeželskih krajevnih organizacij, ki imajo zelo specifične in zelo različne probleme v primerjavi z organizacijami v mestu. Socialne probleme imajo predvsem v primestnih in podeželskih organizacijah, medtem ko mestne organizacije trenutno bolj mučijo politični problemi, ki se pojavljajo v naši družbi,« pravi Alojz Škufca.

V viški borčevski organizaciji je med drugim včlanjenih 563 vojaških vojni invalidov, 198 njihovih članov dobiva stalno priznavalnino, to so predvsem tisti, ki imajo na člena družine manj dohodkov kot je najmanjša pokojnina. Občasno prejema priznavalnino 5 članov, zimske pomoči pa dajemo 195 članom. To kaže, da imajo kar precej socialnih problemov in vse več je njihovih članov, ki jih ta gospodarska kriza zelo pritiska. Na višino pomoči njihova organizacija nima vpliva, ker jo urejajo republiški predpisi, zato je pomoč občinskega odbora lahko le mo-

ralna.

V domovih za ostarele občane je tudi nekaj njihovih članov. Dogovorjeni so tako, da te ljudi obiščejo člani krajevne organizacije, na območju katere je dom. Žalostno pa je to, da noben njihov član, ki je v domu, nima tolikšnih lastnih sredstev, da bi lahko pokrili stroške bivanja. Če nima sorodnikov, mu še nekaj časa plačujejo priznavalnino, ki jo pošiljajo neposredno v dom, nato pa vse urejajo prek socialnega skrbstva kot za vse občane. Dajajo pa ji tako imenovano žepnino, ki zdaj znaša 600 dinarjev.

»Zelo dobro pa imamo po krajevnih organizacijah organizirane obiske pri naših bolehnih članih. Obiskujemo jih ob njihovih rojstnih dnevih, praznikih in drugih priložnostih ter jim izročimo skromna darila. O vedno slabšem gnotnem položaju ne samo borcev, ampak tudi naše organizacije kaže podatek, da ne moremo več kupiti niti skromnega venca za svoje umrle člane, ker preprosto nimamo denarja za to. Prav tako ni več denarja za osmrtnice za umrle nosilce parti-

Alojz Škufca: »Na nedavni seji predsedstva naše organizacije smo govorili tudi o spravi. Razmišljali smo, ali ta izraz sploh ustreza. In menimo, da bi temu morali reči pomiritev. Spravita se lahko dva, ki sta enako kriva in tudi obadva priznavata svoj del krivde.«

zanske spomenice,« je dejal Alojz Škufca.

Zadnje čase pa teži borci na Viču, pa ne samo njih, dogajanje v Sloveniji. Prostor občinskega odbora so postali neke vrste klub, kamor prihajajo borci iz vse občine. Sprašujejo, kaj je novega in potožijo o dogodkih v njihovi

vem okolju. Predvsem so prizadeti zaradi vse hujših napadov na NOB, ne morejo pa razumeti zakaj nihče ne odgovarja na taka blatenja.

»Poglejte najbolj svež primer,« je nadaljeval Alojz Škufca. »Pred nekaj minutami me je po telefonu poklicala neka naša članica, da je v časopisu Demokracija prebrala članek o pobijanju duhovnikov med NOB. V njem med drugim avtor opisuje, kako je bil na Suhorju ubit pater Norbert, ki naj bi ga partizni ubili samo zato, ker je bil duhovnik. Seveda pa avtor ni povedal vsega. Ta pater Norbert je bil od leta 1941 član OF, v njej je bil zelo aktiven, vendar pa je leta 1942 začel organizirati belogardo in postal je kurat v belogardistični enoti. Množično je izdajal simpatizerje Osvoobodilne fronte in izvajal nasilje nad njimi. Zaradi tega ga je partizansko sodišče obsodilo na smrt. Takšnih grobih žalitev je vsak dan več in ljudje se sprašujejo, zakaj smo tihi.«

Zahtevajo večjo aktivnost našega odbora, predvsem pa republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki bi po našem mnenju moral odgovarjati na te klevete. Veliko se govori o likvidacijah v Rogu, Teharjah in še kje drugje. Nihče ne pove, kaj je vzrok zanje, zakaj so bili ti ljudje likvidirani. Nihče ne

pove, kaj bi druga stran naredila s partizani, če bi zmagala v vojni. Povedati je treba, da so bili to ljudje, ki so služili okupatorju in nikjer na svetu ne bi z njimi ravnali drugače kot pri nas. Enako so naredili v Franciji, kjer naj bi po nekaterih podatkih likvidirali kar 120 tisoč kolaboracionistov. Vendar pa zaradi tega danes ne doživljajo nobenih travm in si ne zastavljajo vprašanj tako kot pri nas. Očitno skušajo nekateri to izkoristiti v politične namene in je tudi to del scenarija boja za oblast.«

Borce iz ljubljanske občine Vič-Rudnik boli, da jih obtožujejo boljšeizma in da izenačujejo pojem boljšeizma z NOB. V boj je šla večina ljudi zato, da bi pregnali okupatorja. Prav gotovo ne bomo naredili napake, če pravimo, da je 90 odstotkov ljudi odšlo v partizane iz patriotizma. O partiji niso vedeli ničesar, pa tudi v enotah ni bilo nikoli več kot 10 odstotkov partije. Zato je enačenje NOB in boljšeizma velika laž in zlonamerna kleveta. S takšnimi lažmi pa ne bomo prišli daleč.

V neki knjigi, ki je pred leti izšla v ameriškem Clevelandu, je zapisano, da je v vrstah bele garde in domobrancev med vojno in po njej padlo ali bilo ubitih približno 9.000 ljudi. Med udeleženci NOB pa je bilo 46 tisoč mrtvih, od tega jih je bilo 16 tisoč takšnih, ki so nosili orožje, 30 tisoč pa jih je bilo obešenih, ustreljenih, obglavljenih, zažganih, zaklanih in ubitih v taboriščih.

Med vsemi temi padlimi in umrlimi pa je bilo zelo malo komunistov. Povedati je treba, da so veliko teh ljudi ubili belogardisti in domobranci in če ne bi bilo njih, bi bilo teh žrtev precej manj.

»Če k temu prištejemo še 33 tisoč ljudi v zaporih, več kot 30 tisoč v taboriščih in 80 tisoč ljudi v izseljeništvu, je število Slovencev, ki je trpelo zaradi nasilja veliko. S tistimi, ki so mučili naše ljudi so sodelovali belogardisti in kasneje domobranci. To ni zagovarjanje ali opravičevanje likvidacij, ampak je treba v tem kontekstu razumeti tudi dogajanje tik po vojni,« meni Alojz Škufca.

Seveda smo Alojza Škufco vprašali tudi kakšni so odnosi borčevske organizacije z novo občinsko oblastjo. Pravi, da do zdaj še niso občutili nobene razlike med prejšnjo in sedanjo oblastjo. Razlika je le v tem, da borci niso zastopani v skupščini niti nimajo svojih predstavnikov v različnih občinskih organih. Vendar vse kaže, da jih bodo kmalu imeli tudi tam.

Imamo dobre odnose s predsednikom občinske skupščine, ki je iz vrst Demosa in predsednikom izvršnega sveta, ki je iz vrst liberalcev. Sedanje občinsko oblast priznavamo, saj je bila demokratično izvoljena in jo kot takšno tudi sprejemamo. Mislim, da lahko pride med nami do konflikta samo takrat, če bo nova oblast v občini spreminila odnos do NOB, takrat pa bomo seveda morali iti v konfrontacijo,« je ob koncu poudaril Alojz Škufca.

B. K.

Pustili so nas na cedilu

V obmejni vojašnici Slavka Furlana-Dušana na Ajševici pri Novi Gorici je bil v soboto, 15. septembra zbor skupnosti nekdanjih pripadnikov borcev VOS OF Severne Primorske in borcev 2. brigade VDV – Narodne obrambe.

vino, izenačevanjem borcev z domobranci in belogardisti, zbiranjem podatkov o boricih vosovskih in vedevejevskih enot itd. Borcem in aktivistom grozi nevarnost, da jim bodo ukinili klimatsko zdravljenje, znižali borčevske po-

v sredstvih javnega obveščanja, ko so nas napadali z različnimi lažmi in podtikanji, razen tovariša Novljana. Naši nasprotniki so si zadali cilj, da izničijo nas in našo NOB. Tega ne smemo dopustiti«, je med drugim v svojem govoru in poročilu o delu VOS OF

sa borčevske organizacije v Beogradu, so bile osrednje teme govora tovariša Jerkiča.

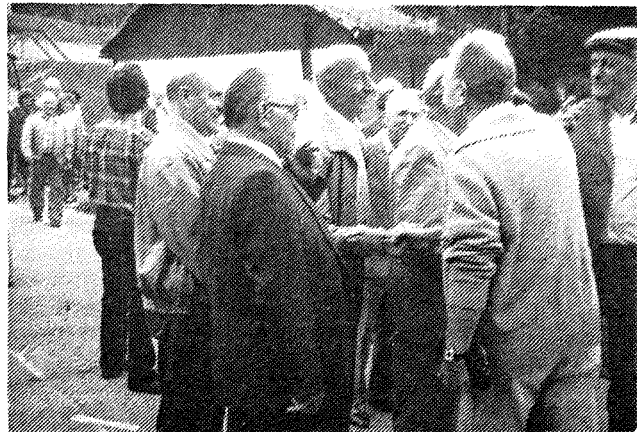
Po poročilih odborov obeh enot so sprejeli program dela za naslednjo mandatno obdobje, razrešili dosedanje članke izvršnih organov in izvolili nove. Ob koncu zbora, katerega se je udeležilo nekaj nad 200 nekdanjih bork in borcev, med njimi tudi predstav-

Drugo srečanje na tromeji

Po lanskoletnem (27. maja) prvem srečanju na tromeji Jugoslavija-Avstrija-Madžarska, ki so ga organizirali Madžari in so tedaj predsedniki oz. župani treh mest (Murske Sobot, avstrijske Radgone in Koermenda) podpisali listino

zunanji minister RS Dimitrij Rupel.

Po odigranih himnah treh sosednjih dežel so trije župani (Toni Bruckner iz Zemanec v Avstriji, Karoly Bauer iz Monoštra na Madžarskem in Andrej Gerenčer iz M. Sobot) podpisali listino

Srečanja na Ajševici pri Novi Gorici se je udeležilo nekaj nad 200 nekdanjih pripadnikov VOS OF Severne Primorske in borcev 2. brigade VDV Narodne obrambe.

Vse udeležence so pozdravili predsednika obeh enot, predsednika Izvršnega sveta in Skupščine občine Nova Gorica in še nekateri drugi. Padlo je vrsto obtožb na račun nerazumevanja do borcev in borčevske organizacije:

»... Slovenska vlada se ukvarja s spravo, potovanji v tujino, povzdigovanjem klerikalizma, odcepitvijo od jugoslovanske skupnosti, vračanjem domobrancev v domo-

kojnine, plačevanje participacije na zdravstvene usluge in zdravila itd.

Odločil sem se, da povem še enkrat, kar sem že povedal na zadnji seji republiške skupščine ZZB NOV v Ljubljani, da naši tovariši in tovarišice, ki so nas vodili skozi NOB, danes molčijo in mirno prenašajo vse napade in so nas borce pustili na cedilu. Do danes se ni nihče zoperstavil našim nasprotnikom

Predsedstvu Republike Slovenije

»Borci VOS OF Severne primorske in 2. brigade VDV – narodne zaštite, zbrani na zboru 15. septembra 1990 na Ajševici, izražamo svoje nezadovoljstvo in veliko zaskrbljenost sprči vedno pogostejših poskusov zanikanja narodnoosvobodilnega boja in omaloževanja nekdanjih borcev, ki so se bojevali proti fašizmu.

Priče smo vandalističnemu rušenju in odstranjevanju spominskih obeležij NOV, kampanjskemu spreminjanju imen šol, ulic in krajev, odstranjevanju slik narodnih herojev ipd.

Govori se o poti v Evropo, ne priznavajo pa se standardi zdravstvenega in socialnega varstva borcev narodnoosvobodilne vojne kot na primer v Italiji in Franciji. Borci VOS OF Severne Primorske in 2. brigade VDV – Narodne obrambe smo častno izpolnjevali svoje odgovorne naloge. S ponosom se spominjamo vseh žrtev v svojih vrstah. Prepričani smo, da bo Predsedstvo R Slovenije skupaj z drugimi državnimi organi v mejah svojih pristojnosti zavrlo oziroma uspelo preprečiti vse bolj naraščajoče spodkopavanje naše družbene skupnosti.

Borci in borke VOS OF in 2. brigade VDV

Severne Primorske dejal njen predsednik Alojz Krpan-Aleksander.

Govoril je tudi generalpolkovnik Branko Jerkič sicer član IO ZZB NOV R Slovenije. Sprava, delo in program borčevske organizacije, anti-propagandna vojna v sredstvih javnega obveščanja in zakaj se slovenska delegacija ni udeležila zveznega kongre-

niki RSNZ in pa UNZ iz Nove Gorice, ko je bil na sporedu družabni del srečanja, ki so ga pripravili tamkajšnji vojaki in starešine, so na predlog nekdanje borke VOS OF Stane Kosovel-Milovič, pripravili in prebrali protestno pismo, ki so ga tudi naslovili na Predsedstvo R Slovenije.

Tekst in foto: Jože Čurin

Podpis spominske listine

o sodelovanju, je podobno srečanje bilo pripravljeno tudi letos in sicer v nedeljo, 9. septembra.

Tokrat so bili organizatorji predstavniki murskosoboške občine, ki so srečanje pripravili pod delovnim naslovom »Priateljstvo in dobro sosedstvo ne pozna meja«. V lepem sončnem popoldnevu je na Tromejniki na Goričkem prišlo izredno veliko število ljudi in poleg predstavnikov političnega, gospodarskega in kulturnega življenja treh držav ob tromeji se je bil med gosti tudi

o sodelovanju, kulturne skupine treh dežel pa so izvedle skupni program. Goštelj, predsednik soboške občine Andrej Gerenčer, je povabil goste v Trdkovo, kjer so pristni in prijateljski pogovori med predstavniki treh dežel tekli do trde teme. Mimogrede je vsak udeleženec srečanje dobil občutek, da meje resnično več ne razdvajajo ampak združujejo ljudi. Naj bi tako res bilo!

Tekst in foto: Filip Matko

Odprto pismo Skupščini občine Ljubljana-Šiška

Borci in aktivisti NOV KS dr. Petra Držaja smo zbrani na svojem rednem sestanku razpravljali o pogojih svojega bodočega dela in o trenutnem položaju pri nas. Odločili smo se, da skupščino naše občine opozorimo na, za nas, nekaj važnih stvari.

Ko smo se vrnili s počitnic, smo se pričeli »križati« in zgražati nad nekaterimi novimi »demokracijami« spremembami. In kakšne so te?

Slike maršala Tita v pisarnah občinske skupščine ne visijo več, tudi po šolah ne! In kaj boste mesto njih obesili? Zakaj vam je prav on najbolj na poti? Cel svobodoljubni svet ga spoštuje, zakaj vam ni pri srcu?

Govori se, da boste imena šol, ki se imenujejo po slovenskih narodnih herojih in partizanskih pesnikih in pisateljih vsak čas spremenili. In čigava imena bodo v bodoče nosile? Ali boste tiste, ki so žrtvovali med narodnoosvobodilno vojno svoja življenja za nas vse, izbrisali iz najbolj veličastnega dela zgodovine našega naroda?

Tudi nazive ulic, trgov in krajevnih skupnosti so neka-

terim napoti in že se šušlja, da bodo vsak čas tudi nastopile »demokracije« spremembe. Upajmo vsaj, da ne bodo njihova poštena imena zamenjana z imeni narodnih izdajalcev in kolaboracionistov!

Šolskim vodstvom ste »namignili«, naj bivši borci ne prihajajo več v šole in s tem preprečijo »politiziranje« modernega učnega programa. Nikar ne mislite, da je domovinska vzgoja in apeliranje na mladi rod, da spoštuje svoje padle prednike, škodljiva ali celo »militarizacija«. Morda pa bo naše preteklo »škodljivo« delo nadomestil katoliški verouk, ki ga nekateri skušajo vrniti »skozi zadnja vrata«? Pustite vendar otroško dušo in ji ne vcepljajte dvomov, saj mu te vrva že cesta, razna literatura ali celo otrokovi najbližji.

Tudi zdravje in socialna varnost nekdanjih borcev bi vas lahko malo bolj brigala, saj to niso nobeni »privilegiji«. Ali ni žalostno to, da moramo borci sami ob smrti svojega soborca zbirati denar za poslovljni venec.

Če se že tako oziram v Evropo, potem pogledajmo tudi malo pri naših sosedih (nabrz veste, da so ti vojno izgubili), ki so se s šopkom rož kupljenih z občinskim denarjem, poslovijo od svojih nekdanjih vojakov. Pri nas pa tega nekdanji partizan ne zasluzi.

Upajmo, da je dovolj o teh »demokracijah« spremembah, ki so nastale zadnjih 120 dni. Pričakujemo, da se bo večina članov skupščine, katere smo tudi mi borci volili, zamislila. Obstoja neka meja potrpežljivosti in razumevanja tudi z naše strani, morda pa bo velik del prebivalcev naše občine le povedal, da vse to kar se sedaj v imenu »demokracije« dela, ni prav.

Odbor KO ZB Petra Držaja Ljubljana – Šiška

Občutek zapostavljenosti

V Ljubljani so na nedavni seji krajevnega odbora združenj VVI v Savskem naselju obravnavali nekatere probleme borcev in posebej invalidov NOB in izrazili prizadevanje in nezadovoljstvo ob znižanju invalidskih in drugih borčevskih prejemkov iz zveznega proračuna. Ta ukrep vzbuja negotovost in občutek zapostavljenosti še posebej ob primerjavah s pravici, ki so jih deležni vojaki oz. invalidi za sodelovanje v nemški ali italijanski armadi v časih fašističnih osvajanj. K temu zaostrene gospodarske in politične razmere ter napovedi o spremembah v sistemu socialnega in zdravstvenega varstva ustvarjajo negotovost in zaskrbljenost glede prihodnjega položaja borcev in posebej invalidov NOB.

Zato so se odločili s seje poslati javen poziv pristojnim

republiškimi upravnimi organi, da o programu politike ter o predlogih sprememb, ki zadevajo posebej borce in invalide NOB, obveščajo in konsultirajo ZZB kot edino legitimno predstavnicu interesov udeležencev osvobodilnega protifašističnega boja. Pozivajo republiški odbor ZZB NOV Slovenije in njegova telesa pa tudi uredništvo »TV-15«, naj aktivno spremljajo priprave na morebitne spremembe, ki zadevajo zaščito partizanske generacije, in o vsem sproti in celovito obveščajo članstvo ZB.

Odbor je obravnaval tudi organiziranost ter programske in akcijske usmeritve. Pri tem je pozdravil in podprl odzivnost RO ZZB, kot pomembnega družbenega dejavnika na aktualne probleme. Podpira javno nasprotovanje vse izrazitejšim tendencam v vojni poraženih kvi-

zlinških sil in njihovih naslednikov, da bi narodno spravo namesto v pomiritev usmerili v diskreditiranje NOB in rehabilitacijo narodnega izdajstva ter sodelovanja s fašističnimi okupatorji. Kot kaže, bodo skušali isti krogi v tem smislu zlorabiti tudi svetovni slovenski kongres in druge priložnosti. Odbor podpira prizadevanja, da bi se borci NOB in drugi protifašistični borci in aktivisti kar najtrdnjeje povezali, da bi zaščitili zgodovinsko vlogo in pomen NOB za politično in državno samobitnost ter vsesplošni napredek slovenskega naroda. Storili naj bi vse, kar je mogoče, za ohranitev Jugoslavije kot pogodbeno skupnosti suverenih narodov. Tudi borci NOB smo dolžni podpreti razvoj naše republike v duhu demokracije, humanega sožitja in pravnega reda in preprečevati uveljavljanje novih ideoloških hegemonij.

nh

Odmev

Nihče ne ve, da je bil pri domobrancih

V času, ko nekateri časopisi iščejo predvsem senzacije se pojavljajo v nekaterih člankih trditve, ki so povsem brez osnove. Tak primer je tudi pisanje o Jaku Rozmanu-Čiku, ki ga je novinar v Delu Plus, št. 15, 13/7, 1990 v članku Al Capone iz Stare Ljubljane obdolžil domobranstva z besedami: »Partizan Jaka Rozman, med vojno še fantič, je bil (kot še marsikdo) pri domobrancih. O njegovi spreobrnitvi krožita dve verziji. Po prvi naj bi sam pribežal (proti koncu vojne) k partizanom po drugi pa naj bi ga partizani ujeli, mu zaradi njegove mladosti podarili življenje in ga popartizani.« Jaka Rozman je član ZZB NOV Stara Ljubljana in njen dolgoletni predsednik. Opravljal pa je odgovorne naloge v občinski borčevski organizaciji Ljubljana Center kot tudi v mestni. V občinski kot podpredsednik in predsednik komisije za stanovanjska vprašanja. Zaradi tega naša organizacija ni

mogla ostati ravnodušna do obtožb. Jaka Rozman je kot deček živel na Dolenjskem in zaradi tega smo za mnenje o njegovem delu med vojno zaprosili občinski odbor ZZB NOV Trebnje. Sporočili so nam, da je Jaka Rozman, rojen 6. 9. 1927 v Trebnjem že pred vstopom v NOB začel aktivno delovati za NOG v Šentlovrencu, kjer je do takrat živel. Do kapitulacije Italije je bil pri prvoborcih in aktivistih OF, družini Janka Jarma v Šentlovrencu, kjer je opravljal priložnostna dela, povezana z delovanjem za OF. 13. septembra 1943 pa je vstopil v partizansko enoto in sicer v 1. bataljon Cankarjeve brigade, ki je v tem času operiral na tem območju. V tej enoti je bil neprekinjeno do konca vojne, za kar obstajajo dokumenti v Inštitutu za novejšo zgodovino, fascikel 189 a, mapa CB. Zato ima posebno dobo, glede na svojo aktivno delovanje priznano od 8. 9. 1943.

»Preverjanje je pokazalo,« kot piše trebanjska organizacija, da »vsi vprašani borci, ti dobro poznajo Jaka Rozmana, ničesar ne vedo, da bi bil prizadet pri domobrancih in jih prav čudijo navedbe novinarja Primoža Kališnika, ki je o tej stvari pisal v Delu Plus, št. 15 in trdijo, da je to navadna izmišljotina.«

OO ZZB NOV Ljubljana Center

Ali res prihajajo trinogi obiskovalci?

Odkar svet stoji, oziroma bolje – odkar se človek zave da svojega bivanja na tem planetu, obstaja v njem tudi večno vprašanje o tem, kaj je zadaj, v temi za našim osončjem, kaj je v tisti nepredstavljivi matematični besedi neskončnost? So v tej nepredstavljivi mikro in makro neskončnosti svetovi podobni našim, civilizacije podobne našim? Zlasti tiste znanstvenike, ki se v tem stoletju z bliskovito naglico dokopujejo do vedno novih podatkov o nastanku in življenju v našem sončnem sistemu, vse bolj in bolj obseda misel na »srečanja tretje vrste«, saj imajo v svojih raziskavah za takšna ugibanja vse več verjetnostnih podatkov.

Naše verjetje pa se vselej ustavi pri našem tudi sicer velikem problemu – času. Raz-

dalje vesolja so tako neizmerne, da merjene skozi oči ubogega hipa človeškega bivanja pomenijo nekaj skoraj dokončno nepremagljivega. Vendar pa je pri razmišljanjih o teh vprašanjih v nas vselej neka dvojnost: še vedno neje- verno odmajujemo z glavami, ko se izkaže, da so razdalje nekih hipotetično obljubljenih svetov oddaljene od nas tako daleč, da številkam s tolikermi ničlami niti imena ne najdemo. Hkrati pa je v nas tiho in žgečkljivo upanje, da so morda zadnjič v Murmanskem res videli leteči krožnik pa, da so se podobni leteči predmeti spreletavali nad nam sednjo Grčijo in, da so v njih sedela nadvse miroljubna bitja od koderkoli že. Če bi enkrat, prvič neko takšno bitje stopilo v naš tridimenzionalni prostor pred nas, bi bile dile-

me za vekomaj preč. Potem ne bi bilo več pomembno, ali imajo naši obiskovalci troje oči in nog, ali hodijo postrani ali po rokah, vedeli bi, da so. Tako pa na drugi strani še vedno obstaja kar precejšnja možnost, da utegnejo biti številni zabeleženi pojavi »letečih krožnikov« čisto zemeljske vohunske vojaške naprave, ki že sicer (v polju znane) prevzemajo velik delež nekdanjih vojaških klasičnih grozilnih orožij. Kajti kaj je bolj grozečega za ljudi na tem planetu od spoznanja, da si kot posameznik lahko zasledovan povsod, tudi popolnoma na samem, tudi v najskritejših kotičkih svoje intimne?

Že v sedanji iraško-svetovni vojaški zagati se je izkazalo, da igrajo vohunski sateliti neverjetno veliko vlogo. O njihovi dejanski aktivnosti

in dodatnih pomagalič vemo prav malo, zato pa podatki, ki jih te skrivnostne naprave poberejo, govorijo sami zase o srhljivi pronicljivosti sodobne elektronske tehnologije. Na posnetkih iz nekajdesetkilometrskih razdalje je mogoče razbrati centimetrske predmete in napredovanje zorenja pridelkov na kmetijskih površinah! Pri tem pa niti neurja niti težki oblaki niso več ovira. Če k tem podatkom dodamo še posnetke raznih skrivnostnih najnovejših vojaških letečih naprav (na primer ameriško letalo A-F 2Avenge), se lahko vprašamo, če so morebiti številni očividci »neznanih letečih predmetov« vendarle videli le bliskoviti mimohod zadnjih dosežkov človeškega uma?

B. Ž. J.

Ali pa utrinki?

Včasih so ljudje govorili, da se je utrnila zvezda. Danes temu tako rečejo še sem ter tja redki romantični zaljubljeni. Vemo namreč, da kroži okrog sonca poleg planetov, lun in drugega še veliko skal, kamnov in grozozanskih odkrskov. In sem ter tja jih zanese v zemeljsko atmosfero, kjer se, če res niso preobitni, v ozračju vžgo – in zgorijo. Sredi avgusta in v novembru je »dobro nebo« za opazovanje utrinkov, ki se z neznansko naglico bližajo zemlji in nato izginejo. Morda nam tudi te begajo domišljijo in se nam vidijo kot »hitra vesoljska pločila«?

Nasvet za izlet:

Gorjanski svet je lep

Kdo še ni bil na Gorjancih? Mnogi že, še več jih pa pozna skrivnosti zeleni gorski svet iz Bajk in povesti, ki jih je svoje čase o Gorjancih pisal Janez Trdina, mnogi izmed vas pa so hodili po teh širnih gozdovih – med vojno. In še naprej: v tem razmišljanju nas bo zanimalo tudi gorsko področje, ki mu načeljuje Bohor, to je področje Kozjanskega. Vse skupaj pa bomo našli skrbno predstavljeno v enem najzanimivejših gorskih vodnikov z naslovom Pod poteh borb in zmag Gorjanci-Bohor. Vodnik je izda-

lo Planinsko društvo Bohor iz Senovega. Zadnja dvojna stran pa ima vrisano tudi smer poti in že po tej skici bomo spoznali, da je to krožna pot, ki veže v celoto skupaj 20 krajev, kjer je treba pritisniti kontrolni žig, ko udeleženci za celoti prehojen pot, dobe spominsko značko PD Bohor.

Današnje vabilo smo naslovili tako, kot da vabimo le na Gorjance, vendar pa gre tu za dve področji, ki si med seboj nista povezani, saj ju loči reka Sava, vendar pa ju spaja zamisel o skupni transverzali,

ki obišče mnoge najvažnejše točke, na katerih so se ustvarjali trenutki, ki so danes že vtanki v slovensko narodno ohranitevno zgodovino. Tako je torej tudi ta pot v svojem temeljnem smislu le povezovalna, s skupnim motivom. Po drugi strani pa ponuja vse značilnosti pohodniških prednosti, ki jih lahko vključimo v svoja tovrstna načrtovanja, saj je navsezadnje prav obisk naravnih lepot tista pogonska moč, ki ustvarja občutek ugodja in dodaja našim spoznanjem nova dragocena doživetja.

Gorjanski del te poti vključuje Podbočje (Sv. Križ), se pravi kraj kjer je doma najzlahtnejši dolenski »cviček«. Potem obišče Mladje, gre do Planine in Črneče vasi in na Oštrc, kjer se je v letu 1942 zgodila tragedija v partizanskih bolnišnici, ko so skoraj vse osebe in ranjence pobili. Pohodnik se za trenutek lahko ustavi pri gozdarski koči. Smer, ki je uvedena v to transverzalo nam potem kaže pot naprej do Velike Vodenice in Prekope ko se dokončno

DNEVNİK

ustavi v Kostanjevici. Ta skoraj krožna pot, ki je le deloma tudi planinska, se torej zaključuje nedaleč tam, kjer se je začela.

Bohorsko-kozjanski del pa se začne v Krškem, gre na Zdole, Kostanjek, Koprivnico, Jevšo in se od tu povzpne k planinskemu domu na Bohorju, kar pomeni, da šele tu zadobi ta pot nekaj res planinskega, planinskih značilnosti, ki se jih razveseli vsak, kdor rad hodi po nekoliko bolj strmih svetih. Naj omenimo, da je bil prav Bohor med vojno takorekoč »tarča« sovražnikov in je tako nastala leta 1944 znamenita partizanska pesem »Bohor je vstal«. No od tu naprej pa se pot razpotegne od Zajesla preko Pustih Ložic in Senovega do Brestanice, kjer se zaključuje. Gorenjski del je mogoče prehoditi v pičlih devetih urah, bohorsko-kozjanskega pa v nekaj več kot desetih urah.

Marijan Krišelj

Zdravnikovi zapisi

O koži

Vsakišna sprememba na koži sproži vprašanje, kaj je spremembo povzročilo. Pokukajmo torej k tem vprašanjem. Kadar nastopijo težave, moramo najprej pogledati, če je bila koža izpostavljena kakšnim novim, dotlej zanjo še neznanim snovem-tkaninam, dišavam, kremam... Če pa ni šlo za »dotike« z novimi snovmi in smo takšno možnost izključili, moramo pomisliti na spremembe v našem organizmu, o čemer moramo obvestiti svojega zdravnika in se z njim posvetovati.

Predvsem moramo pri nevspehnostih s kožo pregledati kar največji del svojega telesa po površini. Koža je namreč ob najrazličnejših boleznih verna podoba našega splošnega stanja.

Za začetek povejmo, da naše kože ne smemo pretirano obremenjevati z najrazličnejšimi ličili, mazili in mastmi.

Poznamo več tipov kože, posebne lastnosti kože – od suhe, vlažne in mastne naprej. Zato velja vedeti, oziroma se pozanimati, h kakšnemu tipu kože spada naša, da bomo lahko ustrezno ravnali. Da ne bomo po njej mazali karsibodi, kar je morda trenutno modno in kar na veliko ponujajo reklame. Zatorej velja – najprej zdrava koža, šele nato lepotilni dodatki.

Manjše spremembe, ki jih opazimo na površini kože, bomo lahko pozdravili z blažilnimi sredstvi, ki ne delujejo dražilno. Za takšne potrebe so že od nekdaj v rabi kamilične obloge.

DLje časa zanemarjeno, pogosto zadebeljeno (otrdelo) kožo bomo praviloma zdravili z dražilnimi sredstvi, ki imajo v sebi tudi topilne lastnosti. V splošnem pa velja opozorilo, da je previdnost mati modrosti, zato ni odveč, če mazilo preizkusimo najprej na manjši površini kože, pri čemer ugotovimo morebitno preobčutljivost. Ta se pokaže že po nekaj urah. Če prestanemo preizkus brez nevspehnosti, začnemo z rabo mazila.

Dr. Danijel Brezic
(nadaljevanje prihodnjic)

Jesen prihaja hitrih korakov

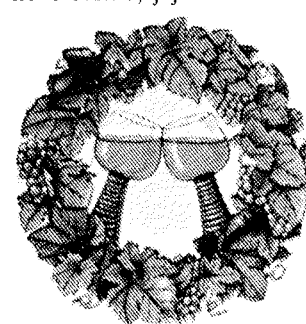
in trgateg z njo

Letos smo spričo silnih medijskih prodorov malce spustili iz območja opazovanja ljubljanski vinski sejem, za katerega pa vsi po vrsti zatrjujejo, da je bil daleč boljši od prejšnjih. Da je dosegel splošno višjo ravno, da je bilo na evropski ravni poskrbljeno za obiskovalce in, da so bila vina, ki so jih proizvajalci ponudili v pokušino in oceno, res kakovostna. Vse to brez dvoma spodbija našo slovensko »žlamparsko« tradicijo, ki morda izvira še iz časov kmečkih puntov. Da se je preživelo, se ga je cuknilo, pa če je bil malo kisel ali celo ciknjen. Kdo bi gledal še na podrobnosti? Gospode pravzaprav nismo imeli kaj prida in tako se šele zdaj, po kar nekaj stoletjih, ko se bolj množično »gospodimo«, tudi naše obnašanje do vina in pi-jajč »francozi«, se pravi, postaja malce bolj fino, naravnano na uživanje v kakovosti in ne že v količini, potrebni za dober »pristanek v grabnu«. Nekaj te kulture nam, roko na srce, prinaša tudi prisila, privita cestnoprometna zakonodaja, ki notoričnim količinskim pivcem pridno pobira vozniška dovoljenja.

Samo upamo lahko, da bomo zaživeli Slovenci čas, ko se bomo znali poveseliti ob polovici kozarčka dišečega chardoneja in bomo ostali v družbi prijetni ter zabavni, ne da bi ga »ruknil« liter.

Tokrat vam v ta trgatveni čas, ko se že veselimo omamnega vonja pečenega kostanja in slastnega požirka muzirajočega mošta, ponujam še neko vinsko jed, ki so jo včasih

Kraševci dajali delavcem v vinogradu, da so lažje delali, pa tudi slabotnim in kilavim domačim, ki jih je bilo treba po boleznih »spraviti k sebi«. Recept ima več variant in dodatkov po okusu, v temelju pa ga sestavljajo tele sestavine: **vi-no** (na Krasu so za to uporabljali teran, po drugih predelih pa lahko mirno uporabljate druge vrste črnega in rdečega vina), **kruh** (lahko tudi narezane zemlje), **trdo kuhana in na rezine narezana jajca**, **na drobno sesekljana čebula**, **malce sladkorja**, **sol po okusu in poper**. V nekovinsko skledo v plasteh nadevamo kruhove rezine, jajca in čebulo,

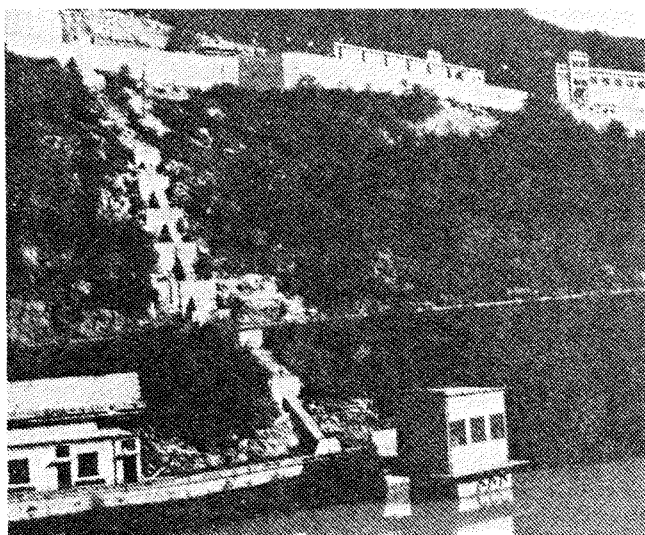

kar sproti po plasteh tudi začini. Potlej vse skupaj zalijemo z vinom, da se kruh dobro napije, vendar ne plava tekočini. Pokrijemo posodo s krožnikom in pustimo nekaj časa stati. Videli boste, da je ta vinska poslastica res močna in prav primerna za čas vikendov, ko nam seveda ni treba potovati naokrog z avtom! Tej jedi pravijo na Krasu **močenje**. Lahko jo ponudite samostojno, nič pa ne bo narobe, če bo poleg še rezina slanine ali pršuta.

B. J.

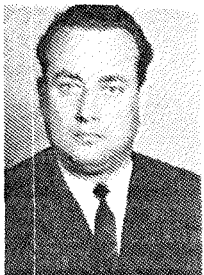
25. JUNIJ 1 B
NOVA GORICA
TEL.: 065-23-712
ŽIRO RAČUN:
SDK NOVA GORICA
52000 601 12162

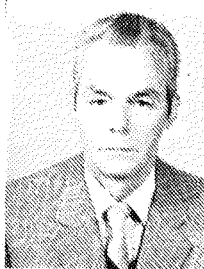
števc
oskrba z vodo
urbana odvodnja

Marija Dekleva

Rojena je bila leta 1922 na Uncu pri Rakeku, po domače Krovčova Mima iz Hribe. Z NOB je sodelovala organizirano vse od poletja 1943 do konca vojne. Bila je mladinska aktivistka-obveščevalka ter zbirala hrano in sanitetni material za kar je bila odlikovana.

Ivan Germovšek

Ivan Germovšek se je rodil pred enainšestdesetimi leti. Že pred drugo svetovno vojno se je družina preselila v Volče pri Sromljah. Imeli so mlin v neposredni bližini gozda. Za partizane je bil ugoden dostop do hiše. Čeravno je bil Ivan zelo mlad, so ga partizani pošiljali na pot s kurirsko pošto. Jeseni 1944 je bil določen za vaško stražo. Po vojni se je izučil za trgovca in bil dolgoletni direktor podjetja Posavje v Brezicah. Od njega smo se poslovili junija na brežiškem pokopališču.

Evstahij Leban

Na tolminskem pokopališču smo se julija poslovili od Evstahija Lebana, rojenega leta 1927 v Bači pri Modreju. Kot 16-letni se je leta 1943 pridružil Gregorčičevi brigadi. Jeseni istega leta je bil zajet in odpeljan v taborišče Buchenwald in Flossenbürg. Domov se je vrnil po vojni in do upokojitve delal v elektrogospodarstvu.

Marjan Merlak

Na Brezovici pri Ljubljani je junija umrl Marjan Merlak. Rodil se je leta 1913 v Rožni dolini pri Novi Gorici. Leta 1941 je bil mobiliziran v italijansko vojsko in poslan v Afriko. Tam se je predal zaveznikom in kasneje prispel z Amerikanci v Drvar. Kasneje je stopil v 11. dalmatinsko brigado s katero se je udeležil bojev za Moster in drugih krajev Dalmacije vse do Trsta, kjer je bil tudi ranjen.

Miha Kurnik

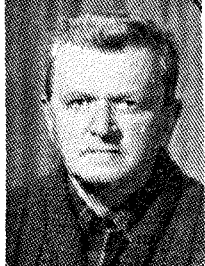
Rodil se je pred osemdesetimi leti v Pristavi pri Trzinu. Studiral je v Ljubljani na srednji tehnični šoli in postal višji gradbeni tehnik. Od aprila pa do julija 1941 je bil zaprt v trziških, kranjskih in begunjskih zaporih. Po prestani kazni je delal za OF v Trzinu vse do odhoda v partizane julija 1944. Vključil se je v gorenjski odred, kasneje je postal član poveljstva Kokrškega odreda. Januarja 1945 je bil odpoklican v štab 9. korpusa na Primorsko in postal tehnični referent v obveščevalni enoti 9. korpusa s činom kapetana 1. razreda. Po vojni je nekaj let preživel na Primorskem, nato pa se je vrnil v Trzin. Od njega smo se poslovili avgusta na ljubljanskih Žalah.

Jože Šuligoj

Sredi julija smo se na šempetrskem pokopališču poslovili od rezervnega kapetana in borca NOV Jožeta Šuligoja iz Šempetra. Rojen je bil leta 1919 v Palmi. Ko je dorasel je menjal več gospodarstev in se s težavo prebijal skozi življenje do leta 1940. Tedaj je bil poklican na odsluženje vojaškega roka v italijansko vojsko. Februarja 1943 je prišel domov na dopust in odšel v partizane v Goriška brda. Kasneje je bil v Gradnikovi brigadi in drugih enotah NOV na Primorskem. Za vojne zasluge je prejel kar pet odlikovanj. Po vojni je služboval v organih za notranje zadeve.

Franc Tavčar

Avgusta smo se v Gorenji vasi v Poljanski dolini poslovili od aktivista, borca in družbenopolitičnega delavca Franca Tavčarja, rojenega pred šestinsedemdesetimi leti na Gorenji Dobravi. Med prvimi je postal aktivist NOV, septembra 1943 pa je aktivno odšel med borce NOV, bil je borec Poljske čete. Prešernove brigade in nazadnje v zaščitni četi v bolnici Franja. Novembra 1943 je bil po nesreči ranjen in bil med prvimi ranjenci pripeljan v bolnico Franja. Po vojni je prizadeven družbenopolitični delavec. Za zasluge med NOV in po njej je bil večkrat odlikovan.

Mirko Vidic

Na Otlici smo se julija poslovili od Mirka Vidica, rojenega leta 1921. Leta 1943 se je vključil v NOB na Otlici. Kot borec Kosovelove brigade se je udeležil bojev na goriški fronti. Leta 1944 so ga zaradi boleznih poslali na Otlico in bil dodeljen terenskemu odboru OF Otlica – predmeja kot pomočnik vojaškega referenta. Za svoje delo, hrabrost in zasluge je bil večkrat odlikovan. Leta 1945 je bil dodeljen narodni zaščiti, nato pa se je zaposlil v železarni na Jesenicah, kjer je delal do upokojitve.

Drago Preskar

Rodil se je leta 1912 v Hambornu, stanoval je v Spodnji Rečici pri Laškem. Z NOV je aktivno sodeloval od leta 1942 naprej na terenu, nato pa je vstopil v Kamniško-zasavski odred. Po vojni je sodeloval v raznih organizacijah, 10 let je bil predsednik ZB NOV Rečica. Prejel je šest državnih odlikovanj. Pokopan je v Laškem.

Franc Pašič

Na pokopališču Sveti duh pri Semiču smo se avgusta poslovili od borca in družbenopolitičnega delavca Franca Pašiča iz Kala pri Semiču. Rodil se je leta 1912 v Šteklju. Že od leta 1941 je bil aktivist in zaradi tega je bil poleti 1942 aretiran in odpeljan v taborišče Renici v Italijo. Po kapitulaciji Italije se je vključil 15. brigadi, potem je bil premeščen v 12. SNOUB, kjer je bil leta 1944 ranjen. Zdravil se je v partizanskih bolnicah na Kočevskem Rogu in v Italiji. Po vojni je opravljal mnogo odgovornih funkcij za kar je prejel več visokih vojaških in državnih odlikovanj in priznanj.

Angel Torkar

V enaindevetdesetem letu je umrl Angel Torkar iz Podbrda. Kot prostovoljec se je leta 1918 udeležil boja za severno mejo. Leta 1928 se je vključil v organizacijo TIGR in postal eden najaktivnejših članov v Baški grapi. Večkrat je bil aretiran in zaprt v goriških zaporih. Leta 1940 je bil kot nevaren državi konfiniran na otoke Tremiti. Po razpadu Italije je vstopil v NOV in bil dodeljen 3. prekomorski brigadi. Zadnjih 20 let je živel na Ledinah v Novi Gorici.

Stanko Pervanja

V domu upokojencev v Tolminu, kjer je preživel 20 let, je julija umrl Stanko Pervanja, ki je bil rojen leta 1923 v Bači pri Modreju. Leta 1942 je bil mobiliziran v italijansko vojsko in poslan v Libijo. V bojih z zavezniki je bil zajet na Sinaju. Najprej se je pridružil jugoslovanski kraljevi vojski, pozneje pa je vstopil med borce prekomorcev v sestavi prve tankovske brigade, ki se je 1944 izkrcala na otoku Visu. V bojih pri Kninu je bil ranjen. Po ozdravitvi je ostal v JLA in bil mobiliziran s činom kapetana 1. razreda ter večkrat odlikovan.

Franc Kavčič

V Žireh je aprila v štirinosemdesetem letu umrl Franc Kavčič. Rodil se je v čevlarski družini v Stari vasi pri Žireh in ostal zvest družinskemu poklicu. Tako se je že spomladi leta 1943 vključil gospodarskemu odboru NOB – čevlarskim delavnicam in kasneje delavnicam 31. divizije. Od jeseni leta 1944 pa do konca vojne je bil borec Prešernove brigade.

Helijo Godnič

V Sežani smo se julija poslovili od osemindesetletnega borca NOV Helijota Godniča. Bil je borec Kosovelove brigade vse od njene ustanovitve jeseni 1943 do marca 1945, nato pa do konca vojne v Jurisnem bataljonu 30. divizije. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan.

Manca Filipič

Spomladi je umrla znana aktivistka, udeleženka NOG, jetnica begunjskih zaporov in koncentracijskega taborišča Rawensbrück Manca Filipič iz Radovljice. Rojena je bila pred trinosemdesetimi leti. Manca izhaja iz revne delavske družine s Praprotna nad Škofjo Loko. Pred vojno se je zaposlila v gostinstvu, najprej na Trati, potem v Podnartu. Leta 1941 se je tako kot njeni bratje in vsa družina opredelila za boj proti okupatorju. Veliko je pretrpela v zaporih in taboriščih in ni klonila, žal pa ni bila deležna zasluženih priznanj.

Franc Starc

V Vipavi smo se avgusta poslovili od borca-prekomorca Franca Starca, rojenega leta 1912 v Tomaju na Krasu. Se zelo mlad je okusil grenkobo življenja pod italijansko okupacijo. Prvič je bil aretiran leta 1940 in zaprt v tržaškem zaporu Coroneo, drugič leta 1941 in odpeljan v internacijo v Italijo, tretjič leta 1942. Junija 1943 je bil odpeljan v splošno taborišče Ferramonti-Kosenza v Italijo. Januarja 1944 se je priključil partizanskim enotam v Barju, bil je borec 3. prekomorske brigade. Imel je čin zastavnika. Za zasluge v NOV je bil večkrat odlikovan.

Francka Povh

V Podkrajju pri Velenju smo se julija poslovili od Francke Povh, rojene Grudnik pred petinšestdesetimi leti. Vsa povojna leta je bila aktivna članica borčevskih organizacij. Med prvimi se je aktivno vključila v delo OF. Leta 1942 je začela sodelovati z NOV, aprila 1943 je vstopila v 1. koroški odred in postala bolničarka. Junija je bila premeščena v Kamniško-zasavski odred, nato v Šlandrovo brigado, kjer je postala bataljonska bolničarka. Leta 1944 je bila ranjena in po okrevanju bila v zaščitni četi glavnega štaba Slovenije. Prejela je več odlikovanj in imela čin starejšega vodnika.

Jože Bevc

Sredi junija smo se na mariborskem pokopališču poslovili od Jožeta Bevca, šestinsedemdesetletnega aktivista iz Maribora. Izučil se je za čevljarja in kasneje delal kot tekstilni delavec. Postal je delavski zaupnik in organizator znane predvojne stavke tekstilcev v Mariboru. Kmalu po okupaciji se je povezal z organizatorji OF. Oba z ženo sta aktivno zbirala potrebščine za borce, pridobivala nove sodelavce in vzdrževala zvezo s partizani na Pohorju. Zaradi izdaje aprila 1943 sta padla v roke gestapu. Najprej sta bila zaprta v Mariboru, nato pa so jih poslali Jožeta v Mauthausen, ženo pa v Auschwitz. Po vojni sta se vrnila domov in bila aktivna družbenopolitična delavca. Za zasluge med NOV in po njej je bil odlikovan.

Štefan Pavšič-Jure

V 80. letu starosti je v Mariboru umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Štefan Pavšič-Jure. Med NOB je bil borec Zapadno-Dolenjskega odreda, komandant Kočevskega odreda in 15. brigade, komandant bataljona Tomsičeve brigade in namestnik komandanta Čankarjeve brigade ter komandant mesta Maribor. Po osvoboditvi je bil med drugim tudi republiški poslanec.

Krajevna organizacija ZB NOV Križe sporoča, da so letos umrli njeni člani:

Franc Breje

Rojen leta 1913 v Svečah na Koroškem. Leta 1943 je začel delati za NOB in maja 1944. leta vstopil v Škofjeloški odred. Bil je ranjen in ujet ter zaprt v Begunjah in nato v konfinaciji do konca vojne. Pokopan je v Križah.

Franc Perko

Rojen leta 1907 v Seničem pri Golniku. Že leta 1941 je začel sodelovati s partizani. Delal je na terenu. Za enote je zbiral razni material in opravljal obveščevalno službo. Pokopan je v Križah.

Rudolf Reje

Rojen je bil leta 1916 v Krnicah nad Cerknim. Leta 1940 je bil vpoklican v italijansko vojsko, leta 1943 je bil ujet in odpeljan v internacijo. Do konca vojne je bil v različnih taboriščih. Pokopan je v Križah.

Krajevna organizacija ZB NOV Velika Nedelja sporoča, da so lani in letos umrli njeni člani:

Martin Ules, rojen leta 1909. Od leta 1944 je bil borec 2. tankovske brigade.

Franč Hergula, rojen leta 1914, od leta 1944 borec 5. prekomorske brigade.

Stanko Munda, rojen leta 1916, od leta 1943 borec zavezniške vojske.

Franc Kosi, rojen leta 1914. Sodeloval je s 3. prekomorsko brigado

Ivan Moravec, rojen leta 1899, Maistrov borec in Ivan Kaučič, rojen leta 1899, Maistrov borec.

Združenje borcev NOV Rečica pri Laškem sporoča, da so umrli njeni člani:

Ludvik Grešak, rojen leta 1910 iz Rečice pri Laškem, borec Levstikovske brigade.

Valentin Kozmus, rojen leta 1925 iz Slivna pri Laškem, borec 5. prekomorske brigade in 15. divizije.

Mirko Dragar, rojen leta 1908 v Dolu pri Hrastniku. Z NOV je aktivno sodeloval od leta 1944.

Ivan Markl, rojen leta 1905 v Hrastniku, od leta 1944 je deloval v sestavi delovne enote.

Marija Krebs, rojena leta 1914. Od leta 1944 je delovala v nabavnem sektorju Tehnika Nestl.

Štefka Šegan, rojena leta 1905 v Dolu pri Hrastniku. Z NOB je aktivno sodelovala od leta 1941, nato je bila aretirana in odpeljana v taborišče Rawensbrück.

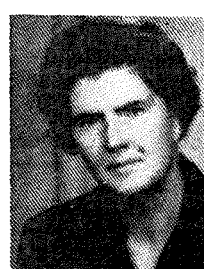
Miha Frece, rojen leta 1911 Zg. Rečica, borec 8. korpusa in opravljal delo telefonista.

Gvido Jeran, rojen leta 1925 iz Zgornje Rečice. Od leta 1944 je bil borec prekomorske brigade.

Marija Šubej, rojena leta 1908 iz Zgornje Rečice. Francka Užmah, rojena leta 1923 z Rečice. Z NOV je aktivno sodelovala od leta 1944.

Anton Švab

Zadnjega julija smo se v Bosiljvi loki poslovili od tovariša Antona Švaba, rojenega leta 1925. Julija 1942 je vstopil v Zahodno-dolenjski odred in nato v Deveto udarno brigado – Kočevsko. Bil je dvakrat ranjen ter prejel več vojaških odlikovanj in drugih priznanj in imel čin kapetana JLA.

Rozalija Garden

V Šentvidu pri Ljubljani smo se poslovili od Rozalije Garden, rojene leta 1922 v Ljubljani. Ob okupaciji se je takoj vključila v OF in maja 1944 je bila zaradi izdaje aretirana, odpeljana v begunjske zapore in naprej v Dachau. Po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka.

Pred dolgo in težko potjo

S sedanjim zasedanjem slovenske skupščine se je začelo bogato jesensko parlamentarno obdobje. Zadev, ki jih bodo morali urediti je toliko, in tako pomembne so, da prav velikih premorov med zasedanji ne bo. Predvsem pa čaka velike skupščinske odbore in komisije, ki morajo za zasedanja pripraviti gradivo. Le-ti so sicer zasedali že takorekoč ves september. Sredi prejšnjega tedna se je sestala tudi skupščinska komisija, za katero lahko že vnaprej zapišemo, da jo čaka dolga in težka pot iskanja resnice. Gre za komisijo za raziskavo poveljnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti. Člani komisije so se na prvi seji dogovarjali predvsem o tem, kako zastaviti delo, da bi s pomočjo

zgodovinskih in pravnih strokovnjakov svoje poslanstvo čim bolj opravili. Zavedajo se, da bodo morali biti pri tem do kraja strpni pietetni in nepristranski, kajti le tako se bodo resnici lahko kar najbolj približali. Odločili so se tudi, da bo njihovo delo praviloma javno, pred javnostjo pa se bodo zaprli le takrat, ko bodo prisluhnili osebnim pričevanjem ljudi. Zaradi integritete pričevalcev in ljudi, o katerih bodo govorili. Komisija bi namreč rada zbrala čimveč pomembnih podatkov o zamolčanih in zatajevanih dogodkih, ne pa razpohovala človeške strasti in sovraštvo, so poudarili na seji. Čeprav je naloga komisije raziskati poveljne dogodke, bo verjetno morala seči tudi v medvojna dogajanja, kolikor se bo

izkazalo, da so neposredno vplivala na poveljno dogajanje. Raziskava poveljnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti je, kot smo slišali na seji, nujna pot k resnični spravi na Slovenskem ter pogoj za pisanje dopolnjene zgodovine polpreteklega doba, ki bo temeljila na dejstvih in ne bo prilagojena ideološkemu gledanju na današnji čas. Da pa bo komisija lahko opravila svoje delo, se je odločila zaprositi za pomoč Slovence v domovini in po svetu, naj ji (ali pa občinskim komisijam, saj so na seji predlagali, naj podobne komisije ustanovijo tudi v občinah) pošljejo vse znane podatke od tega, kje so doslej zamolčana grobišča, okoliščine, v katerih so bili

opravljeni poboji in podobno do pričevanj o pravno dvomljivih procesih in njihovih posledicah za posameznike ali skupine ljudi.

Komisija bo ugotovljena poveljna dejstva predložila pristojnim organom, da bodo storjene krivice tudi moralno, politično, pravno in materialno popravljene. Delovala pa bo tako, da bo vsem pričevalcem zagotovljena osebna integriteta in varnost.

Komisija se bo, kot so se odločili na omenjeni seji, s posebnim vljudnim in pietetnim pismom povabila k pričevanju vse tiste posameznike, ki bi o teh poveljnih dogajanjih vedeli največ. (Kot so posebej poudarili, naj bi šlo pri tem za pričevanje, nikakor pa ne za kakršnokoli zasliševanje). Najprej bodo za to verjetno zaprosili Ivana Mačka Matijo.

R. Z.

Resnica ne more biti kompromis

Čeprav se je ZZZB NOV Slovenije v novih razmerah pri nas odpovedala nazivu politična organizacija, to še ne pomeni, da se je odpovedala sodelovanju v političnem življenju in da se bo pustila odstraniti iz njega. V ta prizadevanja sodita tudi nedavna pogovora s predstavniki stranke Zelenih in s predstavniki napredne narodne stranke Centra.

V pogovoru je delegacija stranke Zelenih, ki sta jo vodila predsednik stranke Bojan Brumen in član predsedstva Slovenije Dušan Plut, poudarila, da se zavzemajo za celovito in strokovno ter nepristransko osvetlitev NOB. To pa ne pomeni tudi prevrednotenje tega obdobja naše zgodovine, saj je svetovna zgodovina boj slovenskih partizanov sredi zaslužne Evrope že zdavnaj pozitivno ocenila in jim izrekla priznanje. Prav tako to ne pomeni rehabilitacije tistih, ki so tako ali drugače sodelovali z okupatorjem. Delegacija Zelenih je tudi poudarila, da je celovita zgodovinska resnica potrebna ne samo zaradi mlajših generacij

ampak tudi zaradi borcev, saj nekateri dogodki med in po vojni mečejo temno senco na celotno njihovo organizacijo. Izrazili so željo, da bi borčevska organizacija podprla njihovo pobudo o objavi skrivnostnega seznama domnevnih zločincev in zločinov proti človeštvu. Prav tako naj bi podprli pobudo za raziskavo kdo je izdal ukaze za likvidacije. Tako naj bi potegnili črto pod tem obdobjem naše zgodovine in začeli na takšni dediščini graditi prihodnost.

Borčevska delegacija, ki jo je vodil Ivan Dolničar je zatrdila, da njihovi člani ne bodo nikoli pristali na izenačevanje partizanov z domobranci in drugimi okupatorjevimi pomagači. Prav tako nasprotujejo tezi, da je pri nas potekala državljanska vojna. Prav tako ne pristajajo na izenačevanje NOB s poveljnimi dogajanjem, saj se je za veliko večino borcev vojna končala 15. maja 1945. Kaj se je dogajalo po tem velika večina nič ne ve in bi tudi rada kaj izvedela o tem. Priznavajo in obžalujejo pa napake, ki so se takrat zgodile.

Del pogovora so namenili tudi sedanjosti. Tako so ugotovili, da imajo precej skupnih točk. Zeleni pričakujejo, da bodo borci podprli njihova prizadevanja za čistejšo okolje pri nas in za zaprtje jedrske elektrarne v Krškem.

Borci pa pričakujejo, da jih bodo Zeleni podprli pri njihovih zahtevah, da bi tudi v novi ustavi zapisali da je NOB eden temeljnih kamnov slovenske državnosti in suverenosti. Prav tako naj bi jih podprli pri prizadevanjih, da ne bi krčili pravic borcev na področju zdravstva in sociale. Precej pozornosti je pritegnila pripomba predsednika mestnega odbora ZZZB NOV Ljubljana Staneta Vrhovca, da gredo lahko borci na ulico in demonstrirajo. Kaj pa bi pomenila množica, v kateri bi bilo šest tisoč ali več nekdanjih borcev med katerimi bi bilo več kot tisoč invalidov pred skupščino Slovenije za prizadevanja nove oblasti za vstop v Evropo si lahko samo mislilo. Ob koncu so se dogovorili za naslednji pogovor na katerem pa naj bi obravnavali našo prihodnost.

B. K.

Slovenska zamolčana vojska

V muzeju narodne osvoboditve Maribor so predstavili knjigo J. J. Švancerja: Slovenska vojska 1918–1919. Ob tej priložnosti so razstavili panoje s fotografijami vojaških poveljnikov in slovenskih enot, ki jih avtor omenja v svoji knjigi.

Uvodno besedo o knjigi, ki je izšla v Prešernovi družbi v 3000 izvodih, je podal prof. dr. Milan Ževart ravnatelj muzeja NO Maribor in opozoril, da gre za tehtno zgodovinsko delo ter sodi med najpomembnejše prispevke o tistem času. Švancerjevo delo namreč predstavlja popolnitev velike vrzeli pri obravnavanju prevratnega in povratnega obdobja v letih 1918–1919. Gre torej za delo, v kolikor so to dopuščali viri za celovito obravnavo slovenske vojske. Že res, da ni imela uradnega naziva dejansko pa je le obstojala.

Profesor Lojze Penič muzejski svetovalec je povedal, da se je Janez Švajncer z raziskavo o slovenski vojski pričel ukvarjati že pred desetimi leti. O tem je pripravil in objavil več prispevkov. Pri tem nič kaj hvaležnem delu je uspel dokazati, da je nastala slovenska vojska v zelo težkih okoliščinah in na organizirani način, delovala dokaj samostojno in bila sestavni del vojske Države SHS. Avtor knjige je poleg seznama vojakov, ki so bili takrat v tej ali oni enoti še opremil s 110 fotografijami, vojaških

enot, poveljstva, raznih orodij, orožja, opreme, medalje, značk, kokard, epolet itd. Lojze Penič tudi meni, da v knjigi Janez Švajncer polemizira z nekaterimi zgodovinarji, zlasti s srbskimi, ki takratno slovensko podcenjujejo. Dejstvo je, da tudi tisto med narodnoosvobodilno vojno.

Tudi prof. dr. Peter Vodopivec z ljubljanske filozofske fakultete se je pohvalno izrazil o Švancerjevi knjigi, ko je ob svoji oceni na njenem ovitku opozoril, da je dosedanje zgodovinske obravnave to področje le obrobno in mimogrede. Namesto tega je avtor raziskal vojaške razmere na slovenskem v prevratnem in povratnem času ter pokazal, da je bila slovenska vojska, kljub temu, da je oblasti v Beogradu po združitvi Države SHS v kraljevino SHS niso priznavale, zgodovinska resnica.

Dejal je tudi, da Švajncerjevo delo bistveno spreminja dosedanj pogled na slovenske vojaške ambicije in da je napisano z vso potrebno skrbnostjo, objektivnostjo in temeljitostjo ter da je to svojevrsten zgodovinski dokument.

Tudi mi pričakujemo, da ob letošnji 70. obletnici tega plebiscita Švajncerjeva knjiga Slovenska vojska 1918–1919 ne bo mogla ostati brez odmeva še v zamejski Koroški.

Drago Miklavc

Denarja ni

Čeprav so vsi upokoenci v Sloveniji pričakovali, da se bodo ta mesec njihovi prejemki povečali pa na žalost ne bo tako. Predsedstvo skupščine SPIZ je namreč umaknilo z dnevnega reda nedavnega zasedanja sklepanje o povišanju pokojnin in denarnih nadomestil.

Vzrok za to je v slabšem prilivu sredstev v SPIZ kar je posledica vse slabših gospodarskih razmer zaradi katerih se povečuje število podjetij, ki neredno plačujejo svoje dajatve. Uradni statistični podatki sicer kažejo, da so se osebni dohodki povečali za 5,2 odstotka in za toliko naj bi se povečali tudi prejemki upokojencev.

Ob koncu meseca bodo upokoenci torej dobili pokojnino, ki bo enaka avgustovski, ni pa še jasno, kdaj jim bodo izplačali razliko za julij ter avgust in septembrsko povišanje.

N. Č.

Projekt Metelkova – Mzin

Izšla je prva številka revije M-zin, pardon, nulta številka revije, ki je izšla ob projektu »Metelkova« kot produkt samoorganiziranosti posameznikov in skupin za vprašanja kulture miru in demilitarizacije. Pavle Gantar piše v enem od dveh uvodnikov (druga je prispeval Tomaž Mastnak), kaj je sploh »projekt Metelkova«. In pravi: Projekt Metelkova, za katerega nam gre in ga predstavljamo v nadaljevanju simbolizira naša prizadevanja v devetdesetih letih, da bi temu mestu po šoku in negibnosti, ki ga je okusilo z »novo demokracijo« ponovno vtisnili pečat tolerance, raznovrstnosti, svetovljanskosti in uživanja: z zahtevo po preureditvi prostorov vojašnice na Metelkovi ulici za potrebe alternativne kulture, novih družbenih gibanj, mirovnštva, novih estetskih in socializacijskih praks želimo prispevati k demilitarizaciji Ljubljane in oživiti ter obogatiti raznovrstnost v mestu...»

V nadaljevanju, ob obračanju strani najdemo imena in drobce iz dejavnosti že znanih eksperimentalnih skupin – od znanega gledališkega Gleja pa do Neue Slowenische Kunst, Odbora za zaščito norosti, Delovne skupine za duhovna gibanja, telefona za ženske in otroke – žrtve nasilja, galerije Škuc, raznih trajnih delovnih skupnosti, gibanj za kulturo miru in nenasilja ter druge. Več o tem projektu pa vam bomo pojasnili v pogovoru z njegovimi iniciatorji.

B. Ž. J.

Vabila in obvestila

Odbor skupnosti borcev 31. divizije NOV sporoča: Namesto tradicionalnega pohoda po poti prenosa ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko v spomin na evakuacijo ranjencev v letu 1944, bo **29. septembra 1990** enodnevni pohod, ki ga organizira in vodi tovariš Ciril Kumar. Pohod se začne na Želinu preko Jagršč, Rajde in Idrijskih Krnic, Stana, Oblakovega vrha, Vogalc na Vojko z zaključkom na razpotju. Predstavniki skupnosti borcev 31. divizije se bomo sestali s pohodniki na Stanu, osebje bolnice Pavla z zdravnico dr. Pavlo pa se bo srečalo na Vogalc.

Na dan obletnice ustanovitve 31. divizije NOV in POS, **6. oktobra 1990** se bodo člani odbora Skupnosti borcev in člani odbora brigad udeležili srečanja v komandi enote JLA v Mariboru, katera nadaljuje izročila 31. divizije NOV in POS.

Odbor skupnosti borcev 30. in 31. divizije NOV in POS vabita ob 47. obletnici ustanovitve brigad, divizij in 9. korpusa na tradicionalno srečanje, ki bo v soboto **27. oktobra ob 15. uri** v Domu JLA v Ljubljani.

Občinski odbor ZZZB NOV DOMŽALE vabi v soboto **29. septembra 1990 ob 11. uri** na srečanje borcev in aktivistov, zlasti Šlandrovcev, pohodnikov poti spominov NOB, mladine in vseh, ki jim je pri srcu narava, na LIMBARSKO GORO pri spomeniku preosnove Šlandrove brigade (30. 9. 1943). Po obuditvi spomina na te dogodke iz NOB in kulturnem programu bo tovariško srečanje vseh udeležencev. Avtobusne zveze na relaciji Ljubljana – Domžale – Moravče so ugodne.

VABI
občinski odbor ZZZB NOV Domžale

Glede odhoda na srečanje borcev Prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot v Izolo **6. oktobra 1990** sporočamo: Avtobus iz Nove Gorice bo odpeljal ob 1.10, iz Šempetra ob 7.25, Volčje drage ob 7.35, Prvačine ob 7.45, Dornberka ob 7.50 in Branika ob 8.15 uri na rednih postajah. Vsak, ki želi na srečanje naj se prijavi in plača prevoz 100,00 din občinskemu odboru ZZZB NOV Nova Gorica do 3. oktobra.

ZZZB NOV Nova Gorica

Krajevna organizacija ZB NOV Križe pri Trziču vabi na praznovanje krajevnega praznika štirih krajevnih skupnosti, Pristave, Križ, Sebenj in Seničnega. Praznovanje bo v nedeljo, **7. oktobra 1990** ob 11. uri. Po končani spominski svečanosti in kulturnim programom bo srečanje nekdanjih borcev Kokrškega odreda, ostalih borcev, mladine in občanov v vasi Gozd.

Odbor Skupnosti borcev 1. brigade NOVJ, ustanovljene v ZSSR vabi vse borce skupnosti iz Slovenije na 3. skupščino skupnosti, ki bo v **soboto, 29. septembra 1990, ob 10. uri** v **domu JLA Maribor, Kneza Koclja 9**. Podeljena bodo odlikovanja ZSSR borcem, ki so se borili v enotah Rdeče armade. Nato bo tovariško srečanje s kulturnim programom in za doplačilo skupno kosilo. Pridite s sorodniki.

Odbor skupnosti borcev VI. SNOUB SLAVKA ŠLANDRA vabi vse borce te brigade na volilno konferenco, ki bo v **soboto, 6. oktobra 1990 ob 10. uri** v **gostišču KONJSEK na Trojanah**.

Naprašamo vse predsednike ZB NOV domicilnih občin Šlandrove brigade, da obvestijo borce o volilni konferenci in jim po možnosti organizirajo prevoz na Trojanane.

Občinski odbor ZZZB NOV Nova Gorica organizira obisk partizanskih krajev in kulturnih spomenikov: Zakojca, Cerkno, Idrija v soboto, **13. oktobra 1990** iz Nove Gorice, cena: 250,00 din. Benetke, v soboto, **20. oktobra 1990** iz Nove Gorice, cena: 200,00 din. Informacije po telefonu (065) 21-049 ali na sedežu OO ZZZB NOV Nova Gorica, Kidričeva 9.

Občinski odbor zveze borcev iz Celja organizira v četrtek, 4. oktobra ob 10. uri v Narodnem domu zbor svojih članov. Na zboru bo celjski župan Anton Rojec govoril o aktualnih problemih v celjski občini in o njenih razvojnih možnostih, podpredsednik republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije Bojan Škrk pa o pomembnih vprašanjih za borce.

Regijsko srečanje invalidov

V prostorih Taverne v Luciji pri Portorožu je bilo v soboto, 15. septembra regijsko srečanje članov društva invalidov, ki ga je tokrat pripravilo občinski svet DI Piran. Srečanje ima predvsem zabavno rekreacijski značaj. Tu-di tokrat so se med seboj pomerili v raznih športno-rekreativnih panogah. Srečanje je popestril moški pevski zbor Karel Pahor iz Pirana.

Žarko Žbogar

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: **Roman Zupan** (glavni in odgovorni urednik), **Ziva Drole**, **Bojana Žokali-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Iztok Tinta** (lektor-redaktor), **Janez Herle** (tehnični urednik) in **Mara Okorn** (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: **Mira Svetina**.
Žiro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15).
Tiskarna: DP »DELO« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.